

I LAISVE

1998 RUDUO

NR. 128 (165)

MIELI SKAITYTOJAI,

pasikeitus J s adresu, nepamirškite apie tok adresą pakeitim pranešti ir LAISV administratoriui.

Prat sdami savo prenumeratas ar užsakydami žurnal savo gimin ms, draugams bei paž stamiems Lietuvoje, tapkite LAISV r m jais, garb s prenumeratoriais, prid kite savo auk .

Žurnalas yra perspausdinamas Kaune ir iš ten išsiuntin jamas Lietuvos skaitytojams. Nor tume, kad LAISV gaut kuo daugiau Lietuvos mokykl , bibliotek , ligonini , ta iau tam yra b tinai reikalinga ir J s finansin pagalba. Apmok kite tokias Lietuvos prenumeratas - jos tik 5 US doleriai metams!

Administratorius

LAISV leidžia Lietuvišk Studij Centras (Center for Lithuanian Studies, Inc.) ikagoje.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr. Kazys Ambrozaitis, Paulius Jurkus ir Vidmantas Valiušaitis.

Redakcijos adresas:

Laisv ,
9240 Cliffside Ln.,
Orland Park, IL 60462-7790, USA.

Administratorius: Jonas Prakapas

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA

Prenumerata JAV ir Kanadoje—10 JAV doleri ; Australioje, Piet Amerikoje ir Europoje—15 JAV doleri .

Garb s prenumerata—20 JAV doleri . Lietuvoje—tik 5 JAV dol.

Spausdina „Draugo" spaustuv ikagoje.

LAISV (TOWARD FREEDOM)—a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuania and Lithuanians throughout the world. LAISV is published by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL

REZISTENCINĖS MINTIES IR KULTŪROS ŽURNALAS

Redakcijos skiltis.....	2
Kazys Ambrozaitis - V luoja Lietuvos laisvės laikrodis.	
Juozas Baužys - Kultūros skraiste pridengiama tikrovė.	
LFB tarybos pareiškimas.....	4
Vidmantas Valiušaitis - Tautos gairės ir viliškos atsinaujinimo šaltinis.....	5
Skaitytų žodis.....	7
Vytautas J. Bieliauskas - Užsienio lietuviai ir Lietuva:	
bendros kalbos beiėškant	10
Liūda Rugienienė - Suvokime save ir savo paveldą!.....	21
Vytautas Voveris - Mes mokėsimės gyventi!.....	26
Jonas Šalna - Partizanas (eil.)	31
Janina Semaškaitė - Baltoji kėskraistė	32
Vidmantas Valiušaitis - Laisvės fondas ir asmenybės raiška.....	39
Henrikas Kudreikis - Karvelis tarp vanagė	47
Daiva Karužaitė - Kosmopolitizmas ar tautiškumas	
lietuviškojo jaunimo kelyje?.....	51
Juozas Baužys - Rezistencinės mintys Dainavoje	
(42-rosi studij savaitė)	53
Algis P. Raulinaitis - "Pilnutinė demokratija"	
(40 metų sukakties proga).....	59
Antanas Musteikis - Lietuviškos šėmėklos (ištrauka).....	61
Jonas Kairevičius - Demokratija reikia kurti.....	62
Juozas Baužys - Septintoji LF studij savaitė Lietuvoje.....	63
Vytautas J. Bieliauskas - Vytautas Stasys Vardys.....	68
Antanas Dundzila - Herojus prieš okupantus ir... "katalikus"	70
Žmonės ir vykiai.....	77
Atsiėsta paminėti.....	80

Virėšelyje - Kėstuio apygardos partizanai. Nuotrauka daryta 1948 m. kovo mėn.

Autoriaus pavardė ar slapyvardžių paraėyti straipsniai nebėtinai atstovauja leidėjar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali bėti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuoėžiara • Redakcijai siunčiami laiėškai ir atsiliepiamai pasiraėšomi tikrosiomis pavardėmis.

V LUOJA LIETUVOS LAISV S LAIKRODIS

Jau anks iau buvome pasisak , kad išeivija, palaikydama glaudžius ryšius su sav ja tauta, nors ir svetimos aplinkos veikiama, gali išlikti gyva savo tautos dailimi, ugdyti savo tautin s mon bei dvasi ir prat sti j per kart kartas. Ištikus dešimtmte ius visi kovojome ir siek me Lietuvai laisv s. Su džiaugsmu ir vilties akimis steb jome Lietuvos atsistatym . Skub jome jai pad ti visais b dais. Tik neretai, kaip toje pasak šalyje, karo audr išblaškytus paukš ius, parlekian ius namo, sustabd pasisl p s devyngalvis slibinas. Tiesa, jau Persitvarkymo S j dis tam slibinui nukirto kelet galv , ta iau viena vis dar bauginanti slibino galva liko nenukirsta - ar tai per neapdairum , ar per slibino gudrum . Po aštuoneri nepriklausomo gyvenimo met ta bauginanti slibino galva dar ryškiai tebeamatoma: tai galva, kovojanti prieš desovietizacij .

Nat ralu, kad demokratiškai išrinkta valdžia turi savo sitikinius ir jais saisto savo veikl , ta iau nenat ralu, kai valdžios žmon s užsikemša ausis ir nenori gird ti juos rinkusi j balso, kartais net versdama valdan i j sitikinius priimti. Ilga sovietin okupacija vis d lto paliko savo p dsakus, nors ir užmaskuotus. Nebus ramyb s ir tikro laisv s jausmo, kol tie p dsakai nebus sulyginti, kol ne vyks desovietizacija. Tai užsilikusi liga, kuriai operacij reik jo padaryti jau tuoj nepriklausomyb atsta ius. Prarastas gydymo laikas. Kažkod l Lietuvos teis sauga laiko savo pirštu prispaudusi laikrodžio rodykl . Nebus teisingumo, kol nebus Lietuva dekomunizuota, nes sovietinis komunizmas buvo didžiausias Lietuvos žmoni skriaud jas ir genocido vykdytojas, nors nuo tos nuod m s neatsiliko ir vokiškasis nacizmas. Maskvos valios vykdytojai buvo L.K. partijos centro komitetas, kurio palikuonys dar ir dabar tebesijuokia iš laisv s kovotoj ir dažnai tebes di valdiškose k d se.

Tautos nuotaik negalima pasl pti. Nors ir pav luotai, bet at jo laikas spon-taniškai priminti Seimui ir Prezidentui, kad esminiai darbai buvo užt sti, kartu ir pad koti, kad jie vistik jau vykdomi ir n ra pamiršti. Ši met rugs jo 22 dienos manifestacija Vilniuje buvo m ginimas Lietuvos laikrod pasukti priek . Net keturios rezistencin s ir politini kalini bei tremtini organizacijos pakilo žygiui prezident r , Seim ir vyriausyb . Ten keliolikos t kstan i gerai organizuota ir drausminga minia reikalavo ne kraujo keršto už skriaudas, bet d kojo Seimui už ilgai laukt desovietizacijos statym ir praš , kad j dar taisant v l nenumarint ! Vaizdžiai pademonstravo, kad desovietizacijos tikslas - teisingumas ir saugi valstyb s ateitis. Reikalavimas labai kuklus: buvusias represines organizacijas pripažinti nusikalstamomis, o j nariams privalu atsiprašyti už padarytas skriaudas, išmesti iš rank verg botagus, kuriais jie kadaise plak žmones, s d dami valdžios k d se. Antras kuklus prašymas buvo pagerinti Lietuvos Genocido ir rezistencijos tyrimo centro darbo s lygas. Panašios staigos kitose valstyb se yra d mesio centre, ta iau Lietuvoje nomenklat ra dažnai trukd

ir tebetrukdo š darb .

Labai v luoja ir pilnas Lietuvos teis saugos atstatymas. Tai, be abejo, gali prailginti Lietuvos siliejim Vakar valstybi s jung . Desovietizacijos trukdytojai, o taip pat didel dalis ir laisvosios žiniasklaidos vadov aiškiai deda pas-tangas t jungtin s manifestacijos ir joje iškelt reikalavim reikšm mažinti.

Desovietizacija atnešt tautai ir valstybei ramyb ir susitaikym . Laisv s laikrodis v l prad t tiks ti normaliai. M s pad ka manifestacijos dalyviams ir tiems Seimo nariams, kurie prisid jo prie desovietizacijos statymo paruošimo!

Kazys Ambrozaitis

KULT ROS SKRAISTE PRIDENGIAMA TIKROV

Kas Lietuvai svarbiau - išeiti pasaulio scen ir pasirodyti ten su didžiausia pompa, nors ir neb tinau su lietuviška kult ra, ar atkreipti didesn d mes savo namuose dar vis neišspr stas socialines, švietimo bei jaunimo aukl jimo proble-mas? Tokia dažnai perd ta kult rin konkurencija su kitomis valstyb mis iš valstyb s išdo pareikalauja nemaža l š , išleidžiam grandioziškiems muzikos ir teatro festivaliams, koncertams, kuriuose dalyvauja pasaulin s žymyb s ir atliekami nelietuviški k riniai. Kult ros ministerija, atrodo, yra užsibr žusi pasau-liui parodyti Lietuv , apsidengusi tarptautin s kult ros skraiste.

Tuo tarpu po šia reprezentacin s kult ros žiban ia skraiste galima pasteb ti vis dar po daugelio okupacijos met pilnai neatsigavusios tautos r pes ius bei vargus. Gal didžiausi susir pinim kelia jaunosios kartos aukl jimo bei švietimo program problemos. Informaciniais spaudos duomenimis, virš 4 pro-cent Lietuvos vaik , t.y. apie 37 t kstan iai, nelanko mokykl . Nemaža j dalis yra benamiai vaikai ir jaunuoliai, daugiausia iš asociali , alkoholik ar nusi-kalt li t v šeim . Gyvendami gatv se jie neturi jokios ateities. Gal d l to ir savižudybi skai ius, ypa jaunimo tarpe, pastebimai did ja. Toki benami jau-nuoli globos ar apskritai panaši kit socialini problem sprendimui iš vals-tyb s išdo negaunama pakankamai l š . Tod l sunku suprasti, kad dažnai milijo-nai lit išleidžiami kit krašt šalpai, lyg ir užmirštant varg savo pa i namu-ose.

Gerai, kad kartais atsiranda privati iniciatyva, kuri pradeda r pintis tokiais benamiais jaunuoliais. Kaip tok vien puik pavyzd , reikia pamin ti prel. Kazlausko neseniai steigtus Vaiko globos namus netoli Marijampol s, kuriuose gražiai aukl jami gyvena ir mokosi apie 90 vaik . Panaši vaikams nam jau at-siranda ir daugiau. Visi jie yra priversti l š ieškoti Vakaruose iš vairi orga-nizacij bei iš užsienio lietuvi .

Mokyklinis švietimas Lietuvoje taip pat vis dar neišsprendžia savo paties svarbiausio uždavinio: tinkamai išmokslinti ir patriotiškai išaukl ti jaun j Lie-tuvos kart . Ji nebus paruošta valstyb s vadovavimo darbui, jei ji nežinos tikros ir teisingos lietuvi tautos ir valstyb s istorijos. O to kaip tik šiuo metu Lietuvos mokykl programose dar tr ksta. Lietuvos istorijai d styti dar vis neretai naudo-

jami sovietiniai šaltiniai, o naujoji tautos istorija-jos kovos už laisvę, rezistencinis laikotarpis, partizanai, trumimai ir genocidas - visiškai mokyklose neminima.

Atsiranda tai ir yra graži pavyzdži. Štai Garliavos Juozo Lukšos gimnazijoje toks lietuvių tautos pasipriešinimo istorijos dėstymas jau greit bus pradėtas. Gimnazijos direktorius Vidmantas Vitkauskas paruošė išsamų tokio kurso programos projektą ir pateikė jį peržiūrėti bei patvirtinti atitinkamoms švietimo institucijoms. Tai kilni privati iniciatyva! Reikia laukti, kad Švietimo ministerija teigiamai atkreiptų tai savo dėmesį, paskirdama tam projektui finansinį ir moralinį paramą. Reikia tikėti, kad tokia neseniai laikė didvyriško tautos pasipriešinimo prieš okupantus istorija netrukus bus dėstoma visose Lietuvos mokyklose.

Juozas Baužys

LIETUVIŲ FRONTO BIŪLIŲ TARYBOS PAREIŠKIMAS

Šiais metais Baltijos valstybių prezidentai sutarė sudaryti komisijas nacių ir komunistų okupacijų metais vykdytiems nusikaltimams vertinti. Lietuvos prezidentas pranešė apie komisijos sudarymą ir paskelbė jos sudėtį.

Viso pasaulio lietuviai pageidauja, kad šioje komisijoje būtų aukščiau kvalifikacijos žinovai, nes jie padarys sprendimus, turinčius istorinę reikšmę Lietuvos valstybei. Lietuviai Fronto biūliai, 1940 - 1990 metais kovoję prieš abu okupantus ir niekada toje kovoje nesusvyravę, mano, kad Prezidentas turėtų viešai apdėti komisijos narių kvalifikaciją.

Kyla klausimas, ar komisija, sprendžianti iš jos sudėties ir kai kuriuos jos narius pasisakymais, yra pakankamai išbalansuota, ar neskirianti daugiau dėmesio nacių okupacijai, nors sovietinė buvo Lietuvai daug ilgesnė ir skausmingesnė.

Kitas klausimas - kodėl komisijos pirmininku pakviestas Pedagoginio universiteto profesorius Liudas Truska, nuo 1965 metų buvęs Komunistų partijos narys? Juk Lietuvoje turime sužiningus istorikus ir to laikotarpio tyrinėjimus, paskelbusius apie jų savo rimtus mokslinius darbus, kurie teisingai vertint komunistų ir nacių padarytas Lietuvai skriaudas. Taip pat manome, kad komisijos sudėtyje nepakankamai traukta nukentėjusiųjų, tremtinių, politinių kalinių, ginkluoto pasipriešinimo dalyvių.

Lietuvių Fronto biūlių taryba turi taip pat rimtą abejonių dėl komisijos nario, ilgai dirbusio JAV valdžios staigoje Office of Special Investigations, kuri, aiškindama JAV apsigyvenusius II-rojo Pasaulinio karo "genocido vykdytojus", glaudžiai bendradarbiavo su KGB.

LFB taryba ragina Lietuvos prezidentą paskelbti išsamias visos šios komisijos narių biografijas, kad visuomenė žinotų kieno rankas perduodamas istoriškai reikšmingas valstybės klausimų sprendimas. Prezidento komisija negali būti vienšališka. Ji suformuota ne kai kurių Lietuvos tautiniams mažumoms interesams svarstyti, o sovietų ir nacių padarytoms skriaudoms išskelti.

Lietuvių Fronto biūlių taryba
1998 spalį

TAUTOS GAIRI IR VIL I ATSINAUJINIMO ŠALTINIS

Jucundi acti labores - baigti darbai malon s. Šis garsiojo Antikos politikos Marko Tulijaus Cicerono posakis, išmoktas dar universiteto suole, pirmiausiai man ateina mintin, žvelgiant S j džio pradži iš dešimties met laiko aukštumos. Baigti darbai ne ta prasme, kad nebeb t reikalo visuomen ir valstyb tobulinti bei ugdyti, bet ta prasme, kad istorinis uždavinys, kuriam S j dis buvo pašauktas, yra atliktas - tobulai išnaudota istorin proga atkurti nepriklausom Lietuvos Respublik , pasiektas visiškas tarptautinis pripažinimas, valstyb vesdinta pasaulio taut bendrij .

Man teko laim ir garb dalyvauti S j džio veikloje nuo pat Kauno iniciatyvin s grup susidarymo 1988- j birželio 10- j Architekt namuose, leisti pirm j laisv , kompartijos bei cenz ros nekontroliuojam laikrašt Kaune „Kauno aidas“. „Kauno aidas“ buvo maža dalel to stebuklo, kuris kristalizavosi Kovo 11-osios aktu. Neveltui šv. Jono Evangelijoje pasakyta: „Pradžioje buvo žodis“ (Jn 1,1). Žodis, ištartas su dideliu tik jimu ir nepalaužiama valios j ga. Mes buvome tik aidas tuo laiku tart žodži . Ir ne m s nuopelnas, kad anie žodžiai taip jautriai atliep Lietuvos žmoni širdyse.

Vartant jau sp jusius pagelsti to kuklaus leidinio puslapius, prieš akis atsiveria S j džio žygin pakilusi žmoni viltys, l kes iai, uždaviniai, vertybiniai nusiteikimai, leidžiantys apr pti ir suvokti t vidin S j džio j g , sugeb jusi pakelti taut lemtingam Laisv s žygiui. Prieš dešimtmet , straipsnyje „Teis kalb ti ties“, „Kauno aidas“ (1988 m. lapkri io 24 d.) raš :

„Vienas kit paremdami, mokydamiesi, tur sime vis pirma mokyti vieni kitus politin s kult ros. Nes laisv s mokyklos n ra. Laisv iškovojama ir sergstima - visa dvasia, visa tautos istorine patirtimi, visomis tauriosiomis žmonijos nuostatomis.

Be šito supratimo, darbo, k rybos, visus vienijan i šviesi id j mes v l b sime vedami ir nedr sime PATYS VESTI savo tautos ir savo vaik amžin j Lietuv .

Be šito supratimo ir gimtasis žodis nebus mums piliakalnis, nuo kurio atsiveria didinga pasauli erdv .

Be šito supratimo nebus ir m s ”.

Dainuojan ios revoliucijos solidarumo j ga ir Sausio 13-osios heroizmas paliudijo, kad tai nebuvo tušti žodžiai. Tada, atrod , visiems buvo aišku, kam verta gyventi ir už k verta mirti, ginant tai pa ia gy-

vyb s kaina. Juk už k neverta mirti, tuo negalima esmingai n gyventi. Sausio 13-oji dav iškalbing ir vienareikšmišk atsakym : Laisv yra ta vertyb !

Bet nelaimei Laisv yra tokia vertyb , kurios vert iš ties pav jau iama tik Laisv s netekus. Kol Laisv turima, dažnai neįjau iama jos vert s. Žmogui b ti laisvam - tai b ti pašauktam savo esm realizuoti: b ti sav s k r ju, kurti save pat , žmog , vert tos Laisv s, kuri esmiškai priklauso jo b iai. Bet laisvas žmogus kartu yra ir laisvas rinktis: reali- zuoti savo esm ar j užgožti medžiagin s gerov s ir žem je k rimosi pa- gundomis. Juo beatodairiškiau žmog pagauna ši aistra, juo giliau jame išbl sta r pestis pa iu savimi. Ir juo giliau nusmelkiamas r pestis pa iu savimi, juo arčiau jau iama sav s paties niekuma, neužpildoma nei pa- togumais, nei malonumais.

Nenuostabu tad, kad šiandien, kai m s medžiaginio ir dvasinio ugdymosi galimyb s yra n iš tolo nepalyginamos su pilka ir nykia baudžiauninko egzistencija sovietiniame kumetyne, neretai gali nugirsti kar i skund : o k man ta nepriklausomyb dav ? kas iš jos, jei aplink tiek skurdo, vargo, pagiežos, neteisyb s, savanaudiškumo?

Niekas taip neatskleidžia žmogaus dvasinio išsekimo, kaip šitoks pa ios žmogiškosios esm s suniekinimas. Labai taikliai apie tai spaudoje išsitar viena Lietuvos rašytoja: „mane erzina nesibaigiantis tautos zirzi- mas d l skurdo, vargo ir nepritekli , neva esan i Lietuvoje. Jei koks skurdas ir yra, tai tik dvasinis, ir kaip tik šis, deja, did ja". Tod l dvasinis visuomen s apsisvalymas ir atgimimas šiandien yra m s Laisv s bylos dalis.

Suprantama, jog visos konjunkt ros yra nepastovios. Tok tautos dvasinio pakilimo ir gilaus s moningumo prasiv rim , kok išgyvenome 1988-91 metais, nelengva ilgesn laik išlaikyti. Bet t dien ryžto, vienin- gumo, pasiaukojimo prisiminimas gal t b ti naujo m s prisik limo, savo vert s poj io bei savigarbos susigr žinimo laidas. Žodžiai apie vie- nyb , visuomen s susipriešinimo užbaig , pilietin s santarv s ilges dažnai skamba nenat raliai d l j gyvenimiškojo turinio stokos. Tuo tarpu S j džio žygio didyb ir Sausio 13-osios heroizmas duoda stipr vil- ties pagrind tod l, kad tai buvo pats tikrasis gyvenimas, drama- tiškiausiu b du patikrin s tautos s moningumo ir subrendimo laipsn .

Istorija, kaip atskiri vykiai, yra nepakartojama, bet dvasia, kuri iškilios valandos išreiškia, pasilieka tarsi nuolatinis, neišsenkamas tautos gairi ir vil i atsinaujinimo šaltinis. M s šiandieninio valstybingumo pamatai pakloti didingo S j džio žygio ir Sausio 13-tosios kraujo aukos d ka. Kol mes mok sime branginti ir suprasti to meto žmoni ryžt ir pasiaukojim - išreiškusius pa i Laisv s esm - liksime laisvi mes patys ir m s nepriklausoma valstyb .

Vidmantas Valiušaitis

Dirbsime vedami idealizmo!

Su dideliu malonumu prisimenu J s apsilankym Lietuvoje ir m s susitikimus. Pažintis su J s bendraminiais rezistentais ir fronto biuliais man yra tarytum palaima, tarytum einu kit pasaul, susipažstu su žmonimis, apie kuriuos buvau tik gird j s iš "Amerikos balso" arba sovietini propagandist. Aš ir šiandien apie daugel mano sutikt biuli dar daug naujo sužinau iš "Draugo", "laisv", enciklopedini leidini. Tuo pa iu aš nenustoju galvoti, koki nepataisom žal m s valstybei ir tautai padar soviet okupacija. Tik dabar pilnai suvokiu, kaip okupacija sužalojo m s tautos kamien, išblaškydama gražiausi ir k rybingiausi tautos dal po pasaul. Daugelis iš j s savo jaunyst, patirt, žinias ir j gas paskyr te savo naujiems kraštams, žem ms, kurios jus priglaud. Ta iau gerbdami savo naujuosius kraštus, j s niekada nepamiršote savo t v yn s, t v žem s. Ne tik neužmiršote, bet ir visados jai gyvenote, aukojot s. J s puosel jote lietuviyb, lietuviškai aukl jote savo vaikus, k r te lietuviškus židinius, leidote knygas, reng te šventes, r pinot s Lietuvos laisvinimu...

Nesumaž jo j s meil bei pareiga Lietuvai ir šiandien, kai ji tapo laisva. šiandien T v yn j s gr žtate ne tik mintimis, bet ir darbais - intelektualine, dvasine ir materialine parama, labdara. J s sugr žtate, kad pakeltum te m s dvasi, tik jim. Deja, bet kartais mes j s nesuprantame,

ne vertiname, netgi atstumiamo (pilietyb s statymas, nuosavyb s gr žinimas ir kt.).

Ne tik m s jaunimas, bet ir vyresnieji, o taip pat valdžios vyrai, politikai, tur t pasimokyti iš j s meil s t vynei, pasiaukojimo jai. Nemažai Lietuvos jaunimo, ieškodami geresnio gyvenimo, šiandien patrauk Vakarus. Li dna, bet, kaip tenka patirti, daugelis j vengia suart ti su Lietuvi Bendruomene, abejingi lietuvybei, nustoj idealizmo, ieškantys tik materialin s gerov s. Naujoji išeivi banga (karta) visiškai nepanaši ankstyvesni j, priverstin. D l to ir li dna. Tuo pa iu neramu ir d l lietuviyb s puosel jimo paioje Lietuvoje. Stringa švietimo reforma, vangiai vyksta mokini atsinaujinimas. Gaila, bet neišspr stas mokykl skatinimas už iniciatyvas, inovacijas. B ti aktyviu netgi nenaudinga, nes visos iniciatyvos praktiškai finansuojamos iš priva i l š.

Apie Garliavos Juozo Lukšos gimnazij galiu pasakyti, kad gimnazijoje kurtas Juozo Lukšos-Daumanto muziejus, pastatytas sp dingas kopyltulpis, organizuojami susitikimai su rezistentais, kuriama videoteka (užrašin jami prisiminimai vaizdajuostes), rengiamos mokini ekspedicijos partizan kov vietomis - viskas daroma iš id jos ir už priva ius pinigus. Tod l mes ir d kojame visiems m s r m jams už bet koki param. Tod l mes ir sakome savivaldybininkams ir visiems atsakingiems už švietim

Po Daumanto mirties min jimo 1998.09.07 Garliavos Juozo Lukšos gimnazijoje. Iš k- dr. Nijol Bražnaitė, direkt. Vidmantas Vitkauskas, Vida Vaitiekienė.

ponams: "Jeigu nepadedate, tai bent netrukdykite!".

Gimnazijoje pradėjome daryti pasipriešinimo istorijos kursą. Programą išsiuntinėjau daugelį švietimu besirūpinančiai institucijai, paprašiau, kad pareikštų nuomonę dėl programos ir padėtų sigyti reikiamą knygų bei mokymo priemonių. Atsakymo jokio, paramos jokios! Taigi, kaip ir anksčiau dirbsime vedami idealizmo... Tie, kas dirbo ir aukojosi Lietuvai anksčiau, tai daro ir dabar. O tie, kas okupacijos metais bailiai tylėjo, dabar tik drisiai šneka!

Džiugu, kad pasipriešinimo isto-

rijos darymui paramą jau suteikė seni gimnazijos biuliai. Australijos Melburno lietuvių moterų draugijos pinigai, perduoti Juozo Lukšos-Daumanto fondui per p. Vidvaitiekienę, jau paskirti reikalingam knygų sigijimui. Knygų gimnazijai padovanojo ir Lietuvos politiniai kaliniai ir tremtiniai s jungos taryba per p. Antaną Lukšą. Tad nesijaujame vieni.

Baigdamas noriu visiems dar kartą padėkoti už paramą gimnazijai.

Vidmantas Vitkauskas,
Garliavos Juozo Lukšos
gimnazijos direktorius

Ar leisime užmiršti praeit ?

Rašau epinio filmo reikalui:

Metai b ga, tarsi b ri žirgai. Jie skuba pirmyn nusinešdami begales m s tautos skaudži vyki praeitin, apklodami užmaršties dulk mis visk ... Po gero pusšim io met tau-toje bus susivokta, kad pamiršome tuos, kurie liko gul ti amžiams apraizgyti taigos šaknimis, prisl gti amžinu tundros šalu ar Kazachstano smiltynuose, išžudytus kal jim po-žemiuose, T vyn s miškuose, gu-l jusius turgaus aikšt se.

Mes šiandien dar esantys gyvi liu-dininkai privalome t darb atlikti, kol m s kr tin je plaka širdis. Juk kiekvien akimirk m s gretos ret ja. Paraš me daug knyg apie tuos skaudžius praeitus kelius, bet knygas ne visi paima rankas ir ne kiekvienas jas perskaito.

Nejaugi mes leisime užglaistyti m s tautos kan i buvusiais SSSR lozungais apie brolyb , taut santarv , vyresniojo brolio "gerum ". Juk daugelis Europoje ir visame žem s rutulyje netiki, kad sovietiniuose lageriuose vyko tokie procesai, kurie ne k menkesni kaip fašistin je Vokietijoje. Pasaulis tiki, kad tik fašizmas buvo dvidešimtojo amžiaus siaubas. O komunizmo id j skleid jai ir šiandien tebevaikšto ne vardintais budeliais, tebegyvena visame m s žem s rutulyje.

Nors mes savo atsiminimuose parašome ties apie savo kan i kelius, bet ar perskaitys tai kit taut jaunimas? O jis kaip tik turi sužinoti apie komunistini vad kruvinus darbus, kuriuos jie sl p po gražiais

žodžiais, š kiais, dainomis ir filmais, vaizduodami nuostab gyvenim toje "rojaus šalyje" SSSR.

Tod l, mano nuomone, reik t sukurti epin film , kuriame atsis-pind t visas m s tautos kelias nuo 1940 iki 1988 met . Toks filmas tapt m s ateinan ioms kartoms paminklu, kuriame jos išvyst , kiek kainavo T vynei auk susigr žinti laisv . Jis skiepyt meil Dievui, T vynei...

Žinoma, daug kas pasakys, kad tai ne vykdoma fantazija ir kur gau-sime pinig tokio filmo suk rimui. Many iau, jeigu atsirast žmogus ar žmon s, kurie apsiimt tok film sukurti, - atsirast ir l š . O mes, kurie esame dar gyvi t akimirk istorijos dalyviai, gal tume gyvu žodžiu daug papasakoti. Mes užsid tume ubag tarbas ir eitume per taut , kuri net iš savo skurdži l š paaukos ne vien cent šitam šventam reikalui. Mes tan-kiai pamirštame taut . Ji svarbiausiose akimirkose daug kart istorijoje rod savo didvyriškum , pasiaukojim kilniems siekiams. Aš tikiu, kad tokio filmo suk rimui tauta noriai aukos. Juk suk r me film "Gimin s", n kiek nemenkesn k rin , kaip užsienietiški serialai, kur finansavo daug m siški verslinink firm .

Tikiu, kad mano si lomam filmui lietuvi tautos kan ioms atvaizduoti aukos ne tik dori verslininkai, bet ir skurdžiausi tautos žmon s, kuriems tautos istorija ar iau širdies kaip savo siekiai...

M. Babonas,
Kaunas

UŽSIENIO LIETUVIAI IR LIETUVA: BENDROS KALBOS BEIEŠKANT

VYTAUTAS J. BIELIAUSKAS

Bevėik prieš dešimt met , 1988 met spalio 22-23 d.d., su dideliu entuziazmu, bet taip pat su neramumo jausmais teko dalyvauti pirmajame Lietuvos Persitvarkymo S j džio suvažiavime Vilniuje ir pasveikinti S j d Pasaulio Lietuvi Bendruomen s ir tuo pa iu vis laisvame pasaulyje gyvenan i lietuvi vardu. Sveikinimai buvo šiltai priimti: atrod , kad tada mes visi lietuviai, kur tik beb tume, vieni kitus taip gerai supratome, r m me ir kartu džiaug m s. Tada atrod , kad tokiam išsireiškimui, kaip „bendros kalbos ieškojimui" net vietos neb t buv . Bet kažkaip ir tada mano pas mon je, matyt, gl d jo tam tikri susir pinimai d l m s vis vienyb s ateityje. Tai, atrodo, buvo išreikšta mano sveikinime sekan ioje fraz je: .. „Išėivijon stalinizmas išgr do daugel pa i pažangiausi intelektual , ger žmoni , kurie patys ir j vaikai savo talentais praturtino tuos kraštus, kur jie gyvena, - o jie b t gal j juos Lietuvai atiduoti. Taigi si lau skai uoti ir išėivij stalinizmo auk skai i ir tuo b du mus prijungti prie dabar vykstan i atsinaujinim . Pri j prie išvados, kad mes visi buvome panašiai nuskriausti, gal rasime geresn vieni kit supratim , gal sumažinsime savitarpio nepasitik jim ir tarin jimus- ir prad sime v l jaustis to paties krašto vaikais, neži rint, kur begyventume"...

Ir štai dabar jau po dešimtme io, pra jusio po to suvažiavimo, ir po 8 met nuo Lietuvos nepriklausomyb s atstatymo, žvelgiant Lietuvos ir išėivijos santykius, aiškiai matosi, kad tie mano susir pinimai d l m s santyki ir bendradarbiavimo tur jo rimt pagrind . Laikui b gant ir laisv s atgavimo euforijai tapus kasdienine realybe, v l prad jo atsinaujinti skirtumai, v l atsirado skirtumai, pažymimi „j s ir mes", ir ne retai net sarkazmu ir cinizmu „patepta" vieni kit kritika. Nor dami pabr žti savo stipr ryš su tauta, mes ia, išėivijoje, vadiname save „užsienio lietuviais", atseit ne „išėiviais", nes mes gi ne emigravome, o buvome iš krašto išstumti, kaip „perkelti asmenys" (displaced persons - „dypukai"). Deja, Lietuvoje mus žmon s dažnai laiko „užsienie iais". Tie, kurie laisv s entuziazmo pagauti gr žo Lietuv , pergyveno ir dar dabar pergyvena labai aišk skirtum tarp sav s ir tarp vietini lietuvi . Ten jau ir special s pavadinimai mums charakterizuoti yra prigij . Kai

---

Paskaita 42-rojoje Lietuvišk studij savait je, Dainavoje, 1998.08.20.

kurie jau patylomis mus vadina „at j nais", o kiti su šypsena mums net „auksini kiauli " epitetus priskiria. Žinoma, lazda turi ir kit gal : kritišk išsireiškim ir sarkastišk pasisakym nešykšti ir išėivija Lietuvai. Sakoma, kad ten „lietuviai nieko nežino", „jie visi komunistai arba ružavi", ir t.t. Noriu tad paryškinti m s komunikacijos ir vien kitais pasitik jimo sunkumus ir duoti analiz vyki bei galvosen - Lietuvoje ir užsienyje - kuri pas koje mes iš l to prarandame bendr kalb . M ginsiu duoti ir kelet pasi lym „bendros kalbos", t.y. santyki pa-gerinimui.

Kai kurie Amerikos lietuvi psichologiniai bruožai

Užsienio lietuviai yra išsiblašę po bene visus 5 kontinentus ir vairius j kraštus. Kiekvienas kraštas, kuriame gyvenama ir kiekviena kalba, kuri naudojama, sukuria kiekviename individe specialius kognityvinio stiliaus bruožus. Bet mums, gyvenantiems JAV, bene daugiausia r pi šioje šalyje gyvenantys lietuviai ir d l to ia apsistosime tik prie bendros JAV lietuvi charakteristikos.

Žvelgdami lietuvi emigracij JAV, galime nustatyti tris pagrindines emigracij bangas, kuri dalyviai atvyko tam tikru istoriniu laiku, kurie tur jo panašius emigracijos tikslus ir kurie k r si ar kuriasi ia atitinkamam laikui tipiškose s lygose. Pirmoji emigracijos banga buvo prieš ir po Pirmojo pasaulinio karo. Tuo metu lietuviai ia vyko b gdami nuo caro priespaudos, arba ieškodami b d prasigyventi ir, gr žus Lietuv , ten geriau sikurti. Antroji banga buvo po Antro pasaulinio karo, kuri susid jo daugiausia iš lietuvi atvykstan i JAV iš vairi Europos krašt , ypa iš Vokietijos, pagal perkelt asmen (displaced persons) kvotas. Šie žmon s vyko ia, negal dami gr žti savo t vyn , kuri buvo soviet okupuota. Tre ioji banga susideda iš žmoni , kurie atvyksta JAV dabar, po Lietuvos nepriklausomyb s atstatymo, nor dami ia užsidirbti, apsigyventi, arba gr žti Lietuv ir ten geriau sikurti. Vis ši trij grupi žmon s yra išvyk iš Lietuvos gana skirtingos istorijos pasekm se ir esm je jie jau ia atsivež gana skirtingus kognityvinius stilius ir skirtingas psichologines charakteristikas.

Pirmoji banga - dažnai vadinami „grinoriais" - susid jo daugiausia iš darbinink su ribotu išsilavinimu. Jie prad jo dirbti fabrikuose. Jiems buvo sunkiau išmokti angl kalb , ir d l to jie steng si kurtis grup mis, spiet si apie lietuviškas parapijas, kur gal jo geriau vienas su kitu bendrauti ir komunikuoti. Lietuviškos parapijos daug pasitarnavo lietuvyb s išlaikyme, nes jos steigdavo lietuviškas mokyklas, kurdavo organizacijas, leisdavo net laikraš ius ir t.t. šios bangos dalyviai ir j vaikai su savimi atsivež ir pasilaik krikš ioniškos moral s principus ir pasižym jo tvirtomis šeimomis, tautiniu lojalumu ir gana aukšta morale. Kai kurie ši žmoni gr žo Lietuv , bet daugelis liko ia. Gyvendami Amerikos etni-

nio tirpimo puode, j vaikai ir ypa vaikai iai pamažu prarado savo kalb ir kai kurie net savo tautin identitet . Daugelis j dabar yra dar susispriet po „Vy i " skraiste.

Antroji banga - „dypukai" (displaced persons - DP) - atvyk po Antro pasaulinio karo, k r si šalia pirmosios bangos telkini , nes ten rado savo gimini ir iš j gavo pagalbos. Iš pradži jie taip pat sijung lietuviškas parapijas bei naudojosi kitomis pirm j ateivi sukurtoomis organizacijomis. Bet daugumas j buvo aukšto išsilavinimo profesionalai. Jie greit išmoko angl kalb ir, gav gerus darbus, prad jo gana gerai kurtis. J tikslas buvo ia tik laikinai apsigyventi, tod l jie ruoš si gr žimui Lietuv , kai tik tai bus manoma. Netrukus jie nebesapitenkino pirm j sukurtoomis organizacijomis ir prad jo kurti naujas organizacijas. Bene didžiausias j k rinys yra JAV Lietuvi Bendruomen su savo apygardomis, apylink mis ir lietuviškomis mokyklomis. Daugumas j taip pat laik si krikš ioniškos ideologijos, sijung parapijas ir j veikl . Ši grup taip pat atk r skautus, ateitininkus, Jaunimo s jung ir net kai kurias iš Lietuvos atsivežtas lietuviškas politines partijas, kaip socialdemokratius, tautininkus, krikš ionis demokratius ir t.t. Ši grup , ypa m s karta, stipriai sijung Lietuvos laisvinimo darb . Ji ir dabar labiausiai palaiko gyvus kontaktus su Lietuva.

Tre ioji banga - dažnai šiuo metu pravardžiuojami „lietuvi aiais" arba net „tarybukais" - susideda iš nauj , jaun žmoni , iš Lietuvos atvykstan i dabar. J šiame krašte jau yra gana daug ir vis dar daug ja. Kai kurie j yra žmon s su aukštu išsilavinimu, bet tik labai mažas j skai ius dirba savo profesijose. Dažnai net ir profesionalai dirba slaugydami ligonius ar senukus, priži ri vaikus. Kurie sugeba, dirba kaip statytojai, mechanikai, dažytojai ir pan. Kai kurie iš j jau yra sp j neblogai sikurti, bet daugumas laukia geresn s ateities. J ryšiai su „dypukais" ir „grinoriais" ar j vaikais yra gana riboti. Kai kurie jau m gina sijungti Lietuvi Bendruomen , bet daugelis j palaiko ryšius tik su savo bangos žmon mis. Jie yra užaug soviet okupacijoje, kur jie buvo atitraukti nuo krikš ioniškos ideologijos. Sovietai sugriov ir moralinius j poži rius. Kai kurie iš j jau yra tur j b d ia su vietine teis sauga. Apskritai jie nesiglaudžia prie parapij ar ideologini grupi . Kol kas m s Bendruomeni kontaktai su jais geriausiai yra palaikomi per vaikus, kuriuos jie noriai siun ia lietuviškas mokyklas. Daugelis j spar iai mokinas angl kalb ir turb t ruošiasi ia pasilikti, jei tam gaus leidimus.

Greit galima pasteb ti kai kuriuos skirtumus tarp ši trij bang . Socialini - ekonomini klasi skirtum yra kiekvienoje grup je, nors jie daugiau priklauso nuo šiame krašte randam panaši skirtum . Kalbos ir galvojimo skirtumai tarp „dypuk " ir „tarybuk " dažnai yra gana sunkiai peržengiami. Daugelis m s , kurie užaugome ir mok m s dar nepriklausomoje Lietuvoje, galvojame, kad mes lietuvi kalb gerai

Dainava 1998. Dr. V. Bieliauskas skaito paskaitą. Šalia moderatorius dr. Z. Brinkis. (Nuotr. J. Urbono).

žinome, tačiau dabar tie, naujai atvykę, mus dažnai taisy. Be abejo, kalba Lietuvoje labiau išsivysčiusi, o pas mus ji liko nepasikeitus, tai ji naujiems ateiviams atrodo archaiška. Be to, jie labai mėgsta tarptautinius žodžius ir naujadarus, kuriuos mes laikome kalbos darymu. Mums Lietuvos laikraščiai atrodo gana silpni, paviršutiniški, o jie laikosi „Draugas“ pilnu nuobodulio. Kai kurie jį bijo, kad mes jį atvykimu per daug domims, bet, kai mes tuo nesidomim, jie galvoja, kad jais visai nesirūpiname. Santykiai tarp pirmosios bangos („grinori“) ir „dypuk“ buvo labai pagerę Lietuvos atgimimo metu. Visi siekėme to paties tikslo - Lietuvai padėti - ir visi susikalbėjome, net ir tada, kai tarp savęs angliškai kalbėjome. Dabar jau vėl atsiranda sunkumai. Bene pagrindinė komunikacijos problema tarp šių pirmųjų dviejų bangų yra kalbos klausimas. Jie savo oficialią kalbą laikę anglų kalbą, o mes Lietuvių Bendruomenė vis tebesilaikė lietuvių kalbos, nors kai kurios apylinkės savo susirinkimus jau vedė dviem kalbomis arba net tik angliškai. Tačiau mes ir jų vaikų kartos gali turėti daug bendro politinėse akcijose, kai reikia paveikti Amerikos kongresmanus bei senatorius, nes „Vyčiai“ ir jų grupės jaunimas turi gerus kontaktus su JAV Kongresu ir turi ten takos.

Soviet okupacijos psichologiniai palaikai Lietuvoje

Kaip jau esu minėjęs, žmogaus asmenybės vystymasis yra labai glaudžiai surištas su jo kognityvinio stiliaus vystymosi. Kognityvinis stilius yra išvystomas ankstyvoje vaikystėje. Jį veikia aplinka bei kultūrinė atmosfera protui ir jausmams besivystant. Taigi aplinka, kurioje mes augame, vaizdai, kuriuos mes regime, muzika, kuri girdime, prisideda prie kognityvinio stiliaus nusistovėjimo. Prie to taip pat prisideda ir vertybių gerbimas bei politinės sistemos ideologija. Moksliniai tyrimai rodo, kad yra didelis kognityvinio stiliaus skirtumas tarp Kinijos ir Hongkongo studentų, nors jų intelektualinis lygis ir pasirinkta mokslo šaka yra ta pati. Politinė sistema aiškiai apsprendžia kognityvinius skirtumus. Pagal mokslinius duomenis kognityvinis stilius yra išvystomas ankstyvoje vaikystėje ir jį yra nelengva pakeisti. Turint šitai galvoje, turime suprasti, kad sovietinė sistema išaugino kelias kartas žmonių, kurių kognityvinis stilius vystėsi šios sistemos taku. Bene svarbiausia šios sistemos žala padaryta tautai buvo krikščioniškų vertybių išrovimas. Sovietinė sistema planingai kovojo prieš socialinius principus, išreikštus dekaloge, ir pamažu sugriovė moralinius principus savo žmonėse. Lietuva, kuri anksčiau buvo laikoma krikščionišku - katalikišku kraštu, šiandien tokiu nėra. Lietuva dabar krikščionių atžvilgiu yra mišrus kraštas, kuriam reikės dar nemažai laiko grąžinti krikščioniškosios civilizacijos vertybes. Moraliniai principai atrodo lyg ir negirdėti. Visai neseniai (1998.8.13) Vytautas Landsbergis, kalbėdamas tremtiniams ir partizanams Ariogaloje, sakė: „Stalinas išrado virusą, kaip pakeisti žmogų: žeminti jį ir žeminti, prievartauti kasdien, kad jis pats savęs negerbtų ir kito žmogaus negerbtų“. Ir toliau kalbėdamas Landsbergis sakė, kad Lietuvai reikia „pavergti proto išlaisvinimo“, jei norime, kad ji tikrai taptų laisva.

Mums vis dar sunku suvokti, kad Lietuva buvo ne tik fiziškai sunaikinta, bet ir dvasiškai išprievartauta. Jai padarytos žaizdos dar toli gražu nėra užgijusios. Mes, kaip atsinešę iš Lietuvos gana tvirtus etinius ir moralinius pagrindus, galėjome juos ir šiame krašte pasilaikyti ir pagal juos gyventi. Deja, likusieji Lietuvoje tokių lyg neturėjo. Kurie sovietinei sistemai priešinosi ir savo moralinius taisyklių laikėsi, buvo sunaikinti, o kitiems teko daugiau ar mažiau vadovautis kompromisais. Dabar mes aiškiai matome, kad tautai reikia moralinės rehabilitacijos. Manau, kad mes per daug laukėme iš savo prispaustos tautos ir kad vis dar nenorime priimti jos dorovinio sunykimo fakto. Tai konstatuodami, mes turėtume ne kritikuoti ir pykti, bet su rūpesiu ir baime žvelgti į Lietuvos ateitį. Tenka sutikti su Landsbergio pasakymu, kad „kai širdys atšala, tauta miršta“.

Bendravimas su Lietuva

Per šį dešimtmetį užsienio lietuviai ryšiai su Lietuva labai sustiprėjo. Išeivijos lietuviai vis daugiau ir dažniau lanko savo tėvynę. Jie ten gali nuvykti be vizų, be trukdymų ir be „priešiškų rosių“. Ši vasara nuvykus Lietuvai ir ten lankant savo gimines, vienas mano giminaitis, juokaudamas pastebėjo, kad mūsų atkeliavimas Lietuvai jam buvo daug domesnis sovietiniais laikais. Jis sakė: „Seniau tai tavo atvykimas buvo davo domus - atvykdavo KGB „prižiūrėjimui“, atvažiuodavo su šoferiu ir „volga“, kartais net iš Lietuvos tiesiog pasiimdavo. Po to tai vis reikėjo saugotis, kaip kalbame, telefono aparatus pagalvomis dangstyti, vis kokį seklą stebėti. O dabar nieko: atvažiuavai, ir niekas nei dūlės nei rėpina, nei apžirina.“ Taigi pasikeitė laikai jau bent kiek geriau. Žinoma, yra nesunku Lietuvoje įrodyti, jei netenka susitikti su biurokratija. Biurokratija ten vis dar labai komplikuota. Pamėgink gauti lietuviškas pasas, ir tuoj turisi tiek daug komplikacijų.

Teko kalbėtis su kai kuriais žmonėmis, kurie jau persikėlė Lietuvai gyventi. Vienas sakė, kad jau ten gyvena antrus metus, bet vis reikalai dar nesutvarkę. Sužinojau, kad grįžusiesiems Lietuvoje nelengva prisitaikinti. Todėl kai kurie šie problemą sprendžia susikurdami gerą klubą, kur jie nustatytu laiku susirenka ir vienas kitam padeda išsiaiškinti vietines smulkmenas.

Bene mažiausiai sutvarkytas Lietuvoje yra turizmas. Vis dar nėra suorganizuoti viešbučiai ir valgyklų tinklai. Viešbučiai, kurie yra tinkamai rengti, ima labai aukštas kainas, taip kad net užsieniečiai nenori jais naudotis. Visi keliai Baltijos kraštuose tvirtina, kad turizmas yra geriausiai sutvarkytas Estijoje, o prasčiausiai Lietuvoje. Sakoma, kad net patiems vietiniams gyventojams atstogauti yra pigiau ir geriau Kipro saloje, Tunise ar net Indonezijoje.

Ekonominis, kultūrinis ir politinis bendradarbiavimas

Daugelis Amerikos lietuvių verslininkų yra sudarę rimtus kontaktus su verslininkais Lietuvoje. Taip pat JAV LB Ekonomini reikalų tarybos pastangomis buvo suruošta keletas susitikimų su atvykstantiems Lietuvos verslininkams su amerikietiškomis firmomis atstovais. Yra taip pat paruošta brošiūra su vairių firmų adresais Lietuvoje, kurios nori turėti kontaktus su firmomis Lietuvoje, ir taip pat kita brošiūra su adresais Amerikos firmoms, kurios yra susidomėjusios kontaktais bei investicijomis Lietuvoje. Kai kurios firmos jau yra padariusios žymias investicijas, kaip pvz., mūsų biulio Juozo Kazicko dėka Philipp Morris pastatė cigarečių fabriką Lietuvoje, ir Motorola atidarė Omnitel telefonų tinklą Vilniuje ir Kaune. Neseniai Williams Co. padarė žymias investicijas Bitingo statybai paremti. Visa tai rodo, kad ekonominis bendradarbiavimas vyksta gerai ir kad bendra kalba yra jau surasta.

Mokslinis bendradarbiavimas su Lietuva buvo palaikomas nors ir gana ribotuose ir muose dar soviet laikais. Per paskutin dešimtmet šis bendradarbiavimas ypatingai išsiplėtė. Pagaliau nereikia užmiršti, kad Amerikos lietuvių akademikų pastangomis buvo atkurtas Kauno Vytauto Didžiojo universitetas, kurio du pirmieji rektoriai buvo iš JAV. Ten, ir taip pat kituose universitetuose, jau kuris laikas dirba JAV lietuviai mokslininkai, dalydami kartais po semestrą, o kartais ir net vienus kitus metus. Šiuo metu yra gana žymūs skaičius studentų bei stažuojančių, atvykusių į JAV universitetus, kur jie arba studijuoja, arba praplečia savo mokslines žinias. Jau ne vienas iš jų yra baigęs mokslus ir grįžęs Lietuvai. Deja, kartais galime pastebėti problemą dėl to, jauni žmonės grįžimo Lietuvai, nes jie paprastai būna gana gabūs, ir dėl to išnyksta iš firmos bei akademinės staigos ne retai jiems suteikia progą Amerikoje pasilikti. Žinoma, tai mums visiems garbė, kad mūsų jaunieji mokslininkai yra taip gerai vertinami, bet, deja, Lietuvai jį gal labiau reikėtų.

Kultūrinis bendradarbiavimas buvo taip pat pradėtas dar soviet laikais, nes tuo metu patys okupantai šią ryšį naudojo savo propagandai. Per šį dešimtmetį, atsidarius laisvoms durims, menininkai, poetai ir rašytojai susidarė gerus kontaktus. Dabar jau išėivijos kultūrininkai yra matomi Lietuvoje, o mūsų dažnai aplanko Lietuvos kultūrininkai. JAV lietuviai padeda ir paremia atvykti Lietuvos ansambliams, chorams, solistams, muzikams, poetams ir menininkams. Kartais gaunama tiek daug pasiūlymų iš Lietuvos, kad ji vis net išpildyti yra ne manoma.

Politinis bendradarbiavimas tarp JAV lietuvių ir Lietuvos vyksta seniai. Okupacijos metais mes tyliai ir mūnė pagrind Lietuvoje, o šia demonstravome, JAV senatoriai, kongresmanai ir vyriausybės atstovai darė viską, reikalaudami Lietuvai laisvės. Kai tik prasidėjo Atgimimo sąjūdis, JAV lietuviai savo dosnumu atsiveždavo šia ne vien vadovaujančių veiklų ir padėjo jiems sueiti kontaktus su JAV politikais. Šiaigi buvo Lietuvos atstovybė Vašingtone, kuri ir soviet okupacijos metu turėjo diplomatinį statusą ir kuri buvo „tikras peilis“ sovietams. Išėivija buvo pripratusi artimai dirbti su nepriklausomos Lietuvos atstovais; mūsų bendradarbiavimas su a.a. Stasiu Lozoraičiu buvo labai reikšmingas ir Lietuvai, ir išėivijai. Dabar, per paskutinį dešimtmetį, politinis bendradarbiavimas tarp JAV lietuvių ir Lietuvos gavo platesnius, bet ir taip pat daug komplikutesnius pobūdžius. Okupacijos metu mes visi jautėmės daugiau ar mažiau kalbėti už savo pavergtą tautą, bet dabar Lietuva gali pati už save kalbėti. Žinoma, kai mes buvome pripratę kištis politikai, tai Lietuvai tapus laisvai ir turinti šia savo oficialius politikos atstovus, ne vienam iš mūsų buvo sunku leisti viską iš Vilniaus tvarkyti. Ne visi Lietuvos vyriausybės nariai ir ne visos Seimo partijos buvo lygiai priimtinos išėivijai. Be to, naujai atsistatę valstybės diplomatai turėjo pereiti tam tikrą mokymosi fazą, kuri ir dabar dar nėra pilnai

užbaigta. Tačiau mums išėivijos visuomeninink bandomi duoti patari-
mai nevisada Lietuvos diplomat priimami.

Tuo b du m s bendra kalba politikoje per š dešimtmet yra pergy-
venusi nemaža sutrikim ; j yra ir dabar. Nors JAV lietuvi išėivija da-
bar yra davusi Lietuvai trejet Seimo nari ir net prezident , vis d lto
tarp m s atsiranda daug nuomoni skirtum , kurie turb t buvo, yra ir
bus neišvengiami. ia jau turi takos ir politin s ideologijos bei socialin s
teorijos. Lietuvoje vyksta demokratinis brendimas ir jis vyksta gana
spar iai, bet tam vis tiek reikia ir laiko ir kantryb s. O b t taip gražu, jei
mes, vietoj Lietuvos politikus „mokin ", pamažu sutiktume, kad juos jau
šiek tiek „išmokinom", ir leistume jiems patiems savo gytas žinias lais-
vai naudoti. Deja, tai yra sunku padaryti, nes politika yra visuomet
surišta su galios ir speciali teisi tur jimu, kuri n vienas nenori atsisa-
kyti. N ra abejon s, kad mes negalime uždaryti akis ir nekreipti d mesio
kai kuri Lietuvos politik daromas klaidas. Mes turime teis ir pareig
išreikšti savo nuomon . Bet tai galima daryti taip pat ir su tolerancija, ir
diplomatiškai. Gaila, bet ši broož ne vienam iš m s tr ksta: juk bend-
ros kalbos neranda nei „grinoriai", nei „dypukai", nei „tarybukai".

Tarpusavio komunikacijos skirtumai

Žodin komunikacija - kalb jimas tarp žmoni - yra galima tik
tada, kai vienas kalba, o kitas klauso: kai abi pus s tuo pat metu kalba,
vienas kito negirdi. O tada ir komunikacija tampa ne kalb jimuosi, bet tik
triukšmo k limu. Tenka pasteb ti, kad mes, lietuviai, dažniausiai
m gstame sakyti, o ne klausyti. Tai turb t yra m s vis bendras
bruožas, kuris pasireiškia ne tik komunikacijoje tarp Lietuvos ir išėivijos,
bet taip pat ir tarp pa ios išėivijos atskir grupi , organizacij ir drau-
gij . Tereikia tik palyginti m s organizacij suvažiavimus ia su Lietu-
vos Seimo debatais. Atrodo, kad norint bendr kalb rasti, mums pir-
miausia reikia išmokti klausytis ir stengtis suprasti, k kitas sako, arba,
kaip vienas mano kolega yra pasak s: „mums reikia daugiau naudoti au-
sis, negu bumas". O tuo tarpu Lietuvoje kivir ai, kritika, kaltinimai, vie-
nas kito pažeminimai yra matomi ir kalbose, ir spaudoje, ir visoje
žiniasklaidoje. Kai kurie galvoja, kadangi okupantai mus buvo privert
tyl ti, tai dabar, kai tokios prievartos n ra, reikia atsikalb ti už vis
praeit ... Praeityje lietuviai, kalb damiesi tarp sav s Lietuvoje ir
kalb damiesi su mumis, naudojo taip vadinam triaukšt komunikacij .
Sakydavo viena, galvodavo kita ir tik josi, kad klausytojas supras juos
tre ia prasme. Gal tai buvo reikalinga okupacijos metu, bet dabar turime
visk vien aukšt nukelti ir tiesioginiai tiesa dalintis! Bet tam reiks lai-
ko, kantryb s ir daug geros valios.

Per paskutin dešimtmet , kai man teko d styti Lietuvos universite-
tuose, ten pasteb jau gana dom dalyk . Komunikacija su jaunais

žmon mis buvo daug lengvesn ir paprastesn negu su vyresniaisiais. Neseniai teko kalb tis su keletu jaunesniosios kartos jau Amerikoje gimusi ir augusi lietuvi , kurie paskutiniais metais tur jo prog nuvažiuoti Lietuv . J kelion s buvo surištos daugiausia su konferencijomis, pasitarimais, ir jos buvo organizuotos ne lietuvišk organizacij , bet amerikie i . Nors jie vartojo gal kiek laužyt lietuvi kalb ir mažai žinojo apie dabartin s Lietuvos politik , jie savo koleg Lietuvoje buvo priimti labai nuoširdžiai ir gr žo namo pilni entuziazmo, pasiryž v l ten važiuoti. Kyla klausimas, kod l jie taip lengvai su savo bendraamžiais komunikavo, kada mes, vyresnioji karta, dažnai turime nemaloni patyrim . Vienas kolega man sak , kad ta jaunesnioji karta apie Lietuv ne daug težino, tad jiems galima lengvai „akis apmuilinti“ ir nieko tikslaus neparodyti bei nepasakyti. Deja, šitoks paaiškinimas n ra priimtinas. Tie jaunesnieji, apie kuriuos kalbu, yra aukšto išsilavinimo ir jie užima svarbias vadovaujan ias vietas Amerikoje. D l to laikyti juos naiviais n ra pagrindo. Tai kod l jiems yra lengviau rasti bendr kalb Lietuvoje? Leiskit pasp lioti.

Tokie ia gim ir aug jaunesnieji profesionalai vyksta Lietuv be joki tarin jim ir be joki sieki „kitus pamokinti“. Susitik savo kolegas, jie juos laiko sau lygiais, pagarbos vertais žmon mis. Jie kalbasi tiesiai ir klausydamiesi neieško speciali min i „tarp eilu i “. Jie santykius vien su kitais neremia istorija, politine praeitimi ar ekonomine dabartimi. Savo pasikalb jimuose jie palie ia ir ideologines temas, bet nesidomi nei LDDP, nei Brazausku, nei Landsbergiu ir net nei Adamkum. Ir taip j komunikacija vyksta be to „praeities bagažo“, kurio mes negalime nusikratyti nei šioje, nei anoje Atlanto pus je. Daugumoje jie nepriklauso m s visuomenin ms organizacijoms ir net jomis nesidomi. Ta iau jie duoda mums steb tin pavyzd , kurio mes patys turb t jau vargu begal sime pasiekti. Nuvyk Lietuv jie randa sau nam nuotak , nors ten jie anks iau net n ra buv , o mes, ten gim ir aug , sugr ž nam jau neberandame. Ir gal tai yra d l to, kad mes ten ieškome Lietuvos tokios, koki palikome ir kurios jau dabar n ra ir niekad nebus. Mane šitai labai džiugina, nes jaunimo sugeb jimas rasti bendr kalb su Lietuva duoda daug vil i ir m s , ir Lietuvos atei iai. Man tik kyla susir pinimas, kod l mes neturime j savo tarpe. Kod l ši jaun j n ra m s visuomenin se organizacijose? Nežinau, ar yra j m s ideologiniuose samb riuose, kaip skautuose, ateitininkuose ar šviesininkuose? Ir ia susir pinti tikrai reikia.

Išvados ir si lymai

Trumpai pažvelg JAV lietuvi ir Lietuvos lietuvi psichologinius skirtumus, nenustebkime, kad tarp m s vis dar yra ir bus komunikacijos problem . Šioms problemoms nugal ti arba bent sumažinti reik s lai-

ko, kantrybės ir abipusio noro sustiprinti bendradarbiavimą, šiuo metu galima padaryti tokias išvadas:

1. Dabar vykstantis bendradarbiavimas tarp JAV lietuvių ir Lietuvos organizacijų yra ir valstybinėje plotmėje rodo šiek tiek sėkmės, bet taip pat ir daug spragų. Geriau atrodo bendradarbiavimas ekonominiame, moksliniame ir kultūriniame srityse, bet daug sunkumų yra politikoje.

2. Tiesioginiai ir individualūs kontaktai tarp žmonių yra ir ten vis dar tebėra surišti su nepasitikimu, tarinėjimu ir nuoširdumo stoka. Geri asmeniniai santykiai negali išsivystyti remiantis vien bizniu, konsumerizmu ir hedonizmu. Galime vieni kitus gerai vaišinti, dovanomis pasikeisti, savo automobiliais po paplūdimius vieni kitus pavežioti, bet tokie patyrimai gilesni ryšiai nesukurs.

3. Lietuva vis dar sunkiai kratosi sovietiniams psichologiniams palaikymams, kurie yra sunaikinavę savigarbą, kitų žmonių gerbimą ir norą ideologiniams siekiams. Kaip minėjome, net ten gyvenantys galvoję politiniams vadams skatina daugiau dirbti „proto ir dvasios išlaisvinimui“.

4. Atrodo, kad jaunesniosios kartos atstovai tarp savęs randa bendresnį kalbą, negu vyresnioji karta, kurios šaknys yra iš Lietuvos, ir kuri turėtų daugelis grįžti savo amžiaus užbaigti, jei tik jie rastų tam sąlygas. Mums skaudu tai girdėti, bet tai yra faktas, kurio turėtų greit nepakeisime.

Ir keletas pasiūlymų ateitiesiems:

1. JAV lietuviams reikia stengtis susirasti bendrą kalbą tarp savęs. Reikia stengtis labiau išlyginti komunikaciją tarp vis trijų bangų atstovų. Mano nuomone, tai būtų galima padaryti remiantis daugiau jaunesniosios kartos atstovais, nors susikalbėjimui iš pradžių ir anglų kalbą reikėtų pavartoti. Tada gal jie ir lietuviškai daugiau pramokti norės. Juk tokie pavyzdžiai jau yra nemaži. O naujausiais atvykstantiems reikėtų gal didesnę mūsų pagalbą, kurios negaudami, jie, be abejojimo, be jos apsieis, bet tai niekam nepadės.

2. Pasikeitimai mokslininkais, dėstytojais, kultūrininkais daug padės mūsų bendradarbiavimui ir tai reikia skatinti. Ypač svarbu, kad jaunesniosios kartos vairiuose atstovai pastiprintų savo tarpusavio kontaktus. Asmeniniai kontaktai su savo kolegomis Lietuvoje yra labai svarbūs ir duoda gerą vilį.

3. Reikia sustiprinti ideologinį sąjūdį bendravimui su savo bendraminčiais Lietuvoje. Tai gali daug prisidėti prie tenyksių žmonių dvasinio ir moralinio atgimimo. Jaunimas ten ieško būdų užpildyti sovietams sukurtą dvasinį ir ideologinį tuštumą, kuri gana greitai galėtų užpildyti krikščioniškas humanizmas, skirdamas daug dėmesio moraliniams principams, etikai, savigarbai, Dievo ir artimo meilei.

4. Reikia traukti daugiau jaunimo lietuviškos veiklos gretas. Atsi-

minkime, kad ir m s karta tur jo daug sunkum reikštis lietuviškoje veikloje. Dažnai buvome laikomi „vaikais“. Ar ir mes neleisime savo vaikams užaugti? Juk kai kurie j jau ir penkiasdešimt met yra perženg . Leiskim tiems užaugusiems, kuriuos mes vis jaunimu vadiname, silieti lietuviško gyvenimo eiles. Lietuvoje tai jau vyksta: pažvelkime, kas sudaro ten vyriausyb , kas tvarko žiniasklaid ir kas verslui vadovauja. M s žmon s 50-ties met yra laikomi jaunais, o Lietuvoje trisdešimtme iai jau gali b ti ministrais, ambasadoriais ir bankininkais.

5. Garsusis Erik Erikson yra pasak s, kad didžiausia šio amžiaus nelaim tai yra priversti žmones prarasti savo gimtines ir tapti emigrantais. Šiuo metu pasaulyje vyksta masin migracija, kuri yra padariusi milijonus žmoni benamiais ir bešakniais. Prie toki migrant ir mes visi priklausome. Tam tikra prasme prie j ir visa m s tauta priklauso. Bet ten dar yra likusi grup žmoni , kuri savo šakn n ra praradusi, kuri tautai duoda pastovumo ženkl . Prie šios grup s mums ir reik t jungtis. Yra Lietuvoje ir ger , tvirt žmoni ; j yra ir išeivijoje. Tad mums visiems reiki atverti akis ir širdis ir ištiesti vieni kitiems rankas.

Dainava. Besiklausant paskaitos. Pirmoje eil je iš dešin s - V.Kamantas, dr. Z. Brinkis, kun. A. Palokas, dr. A. Musteikis. (Nuotr. J. Urbono)

SUVOKIME SAVE IR SAVO PAVELD !

LI DA RUGIENIEN

ETNINIS kultūros suvokimas ir išlaikymas bei tautinio identiteto išvystymas yra vienas iš svarbiausių klausimų, liečiančių šiandien ne tik nepriklausomybę atstatyti Lietuvoje, bet ir mus pačius išveivijoje. Mes vis dar nesame išsiryškinti, kodėl šitas klausimas yra svarbus, kodėl mums reikia dirbti kartu; nesusitarę, ką mes sakysime savo jaunesniajai priaugusiai kartai, kaip mes ją tikinsime, kad išliktų lietuviais. Negi leisime jiems ištirpti svetimo krašto katilė, o patys pasitenkinsime vien lengvo pobūdžio socialia veikla bei švingių griaužiančio jausmo, kad privalome ką nors sugrąžinti bendruomenei, perduoti jaunesniems tai, ką esame išmokę, pasidalinti tuo, ką esame gavę. Mes nesielgiame kaip žydai. Tikiuosi, kad JAV Lietuvių Bendruomenės ruošiamoje konferencijoje spalio mėnesį Clevelande šiemės visuomenei jautrūs klausimai bus paliejami. Tik drąsiai vertiną padėtį, galėtume pradėti prasmingus ir realius planus ateitį.

Tautinio identiteto krizė yra jaučiama ne tik Lietuvoje, bet ir pas mus. Ji turbūt liečia viso pasaulio lietuvius. Išveivijoje ji prasidėjo po Lietuvos nepriklausomybės atstatymo, kuomet dingo aiškūs mūsų darbų ir veiklos tikslas. Dabar kartais vieni kitus kaltiname, kad nenustatome savo veiklos krypties, ne svarbiausius reikalus kreipiame pagrindiniams. O jis vieniems yra švietimas, kitiems kultūra, tretiems politika, socialinė veikla ir taip toliau. Nesame išsprendę vieno pagrindinio klausimo – mūsų, kaip bendruomenės, pažinimo gyvenimui Lietuvoje nepriklausomybę atstatyti. Žinoma, jei save laikytume kosmopolitais, tai mums Lietuva nereikalinga. Tačiau, jei tautinį kultūrą laikome svarbia žmogaus vystymosi procese ir visame gyvenime, tuomet turime ją ir ugdyti. Kaip naujagimiui yra reikalinga prisirišti prie artimo žmogaus, ypač motinos, nes kitu atveju jis nesugebėtų išgyventi, tai ir subrendusiam žmogui yra svarbu prisirišti prie tautos, pažinti jos kultūrą, ją pamilti. Ir jei neprisirišime prie savosios tautos – neišsilaikysime. Svetimame krašte lietuvišką kultūrą, atskirtą nuo Lietuvos, yra sunku išvystyti, nes aiškiai trūksta kultūrininkų, lituanistų, intelektualų. Norime ar nenorime, atramą turime rasti Lietuvoje, tačiau tai priklausys ir nuo to, kaip pati Lietuva išspręs savo etninis kultūros klausimą. Jei Lietuva pasitenkins kosmopolitizmu, jei valstybė nerems etninis kultūros išlaikymo, – tokiu atveju mums ir mūsų jaunajai kartai Lietuva nebus domi, nes visa tai gali rasti

LFB studij savait s metu Lietuvi Bendruomen s ateit svarst : iř k. - PLB pirm. V. Kamantas, dr. Z. Brinkis, straipsnio autor L. Rugienien , JAV LB valdybos pirm. R. Naruřien . (Nuotr.J. Urbono)

ir ia, Amerikoje, arba kur kitur pasaulyje. Gal liks ji patraukli tik kaip turistinis krařtas, kur gali susikalb ti lietuviřkai, bet greit ir lietuvi kalbos nebereik s, nes Lietuvos jaunimas kalb s angliřkai, panařiai kaip ir kitur Europoje.

Lietuvos Respublikos Seimo ir JAV Lietuvi Bendruomen s atstov komisijos pirm jame pos dyje band me iřryškinti, kiek mums, JAV lietuviams, yra ypatingai svarbus etnin s kult ros suvokimas ir iřlaikymas ir kad toje srityje norime glaudžiai bendradarbiauti su Lietuva, iřvystyti bendrus projektus. Ta iau tuomet dar pilnai nesupratome Seimo atstov reakcijos. Tik v liau iřryřk jo, kad tuometinis Seimas ir tuometin vyriausyb dar nebuvo suformavusi šiuo klausimu vienokios ar kitokios nuomon s. Suprantama, tuo metu gal dar tai ir nebuvo svarbiausias klausimas tarp vis kit valstybini reikal . Jis toks gal n ra ir iki šios dienos. Darb ir r pes i Lietuvoje netr ksta. Sud tingos problemos veja viena kit , sunku nustatyti, kas svarbiau, o pinig ir kvalifikuot asmen joms spr sti nuolatos stinga.

VIENAME Komisijos pos dyje Seime, kuomet svarst me Pietry i Lietuvos mokykl problemas, dalyvav s Lietuvi etnin s kult ros draugijos pirmininkas Rimantas Klimas dav man leidin "Etnin kult ra atkurtoje Lietuvos Respublikoje". Leidinys iřleistas 1997 metais. Jame iřspausdintos šios draugijos konferencijos paskaitos, gerai pavaizduojan ios etnin s kult ros pad t dabartin je Lietuvoje. Tai, k toliau cituo-

siu, bus paimta iš šio leidinio.

Toje Lietuvi etnin s kult ros konferencijoje buvo kalbama šiais klausimais: apie etniškumo viet visuomen je (Petras Kalnias); apie gyv j kalb (Vytautas Vitkauskas ir Jonas Klimavias); etnin s muzikos išsaugojim (Rimantas Astrauskas); apie etnin s kult ros ugdym mokyklose (Irena epien , Jonas Trink nas, R ta Grumadait); apie tautin kostium šiaudien (Elena Matulionien); apie etnin krikš ioniš k j kult r Lietuvos Respublikoje (Alfonsas Motuzas) ir daug kit etnin kult r lie ian i tem .

Kad vyriausybei etnin kult ra n ra svarbiausias reikalas, liudija savo straipsnio "Etnin s kult ros organizacin s formos šiaudien" autor Vida Šatkauskien . Ji rašo: "Atskyrus Kult ros ministerij nuo Švietimo ir mokslo ministerijos, sumaž jo kult ros, tuo pa iu ir etnin s kult ros institucij , specialist taka mokyklai. 1994 metais Kult ros ministerijoje panaikinus Etnin s kult ros skyri , liko vieno specialisto, atsakingo už etnin kult r , etatas... Etnin s kult ros globos taryba nebeveikia... Etnin s kult ros ekspert komisijos galiojimais neapibr žti, tod l ji neturi realios takos nei strateginiu, nei finansiniu atžvilgiu". Lietuvoje veikia apie 80 vairi organizacij , kurios yra susijusios su etnine kult ra. 1995 metais joms buvo paskirta 436 t kstan iai lit , iš j 200 t kstan i Tautos nam k rimui, tad etninei veiklai pasiliko nepaprastai menka suma. Ar tie reikalai dabar pager j - sunku pasakyti.

Šiaudien Lietuvoje pro atviras duris ir langus, per lengvai prieinamas komunikacijos priemonės skverbiasi kosmopolitizmas, kuriam sovietizmas ir marksizmas paruoš puiki dirv . Jaunoji karta veržte veržiasi anks iau draust pasaul , kur randa "plat m stym ", tolerancij . Prisirišimas prie vienos etnin s grup s daugeliui reiškia neprogresyvum , atsilikim , ypa , kad lietuvi etnin kult ra dažnai sutapatinama su kaimu. Gintaras, linas, meistr dirbiniai nevertinami, nes jie reprezentuoja kaim , atseit, yra paprasti. \ simbolik nesigilinama. Neseniai teko kalb tis su viena aukštojo mokslo institucijos d stytoja, kuri, atrodo, Lietuv myli ir yra nuoširdi patriot . O ta iau ji man taip aiškino: "J s Lietuv norite matyti, kaip didel kaim , nes j s toki Lietuv atsimentate. J s norite, kad mes vaikš iotume su austiniais r bais, pasipuoš gintarais ir gyventume namuose su šiaudiniais stogais. Mums kaimas visai ne domus". Kai m ginau jai aiškinti, kad esame tauta penki ar daugiau t kstan i met senumo, su savita kalba, papro iais, m stysena, nemana, kad ji suprato, apie k aš kalbu - apie t dvasin pasaul , kurio ji nepaž sta.

DOMIAI ir gana grubiai naujuosius kosmopolitus apib dina Juozas Algimantas Krikštopaitis savo straipsnyje "Etnin savimon - niekinama, bet vis neprarandanti vilties". Jis rašo, kad kosmopolitai save laiko elitine

intelektual grupe, todėl "...jiems es lemta nešti sunki 'visuomenės gelbėjimo' ir pranaš misijos našta. Šiek tiek pasiblaškę plačiajame pasaulyje, pavartę knygas, iškalbingi vyrai ryžosi mums etninis kultūros puoselėtojus apkaltinti nacionaliniu fundamentalizmu, mesionizmu, utopizmu, pašaipiai juos pavadindami apgailėtinais provincialais, nežinančiais, kas naujo ir reikšmingo atsirado Vakaruose. Imituojant postmodernistinę manierą, tyčiojamasi iš šventai etninei savimonei simboliškai, visa tai vadinant kritiniu požiūriu ir laisvo, liberalaus žmogaus atsisvirimu civilizuotam pasauliui. Lėčiausia tai, kad istorijos, etnologijos žinovai ir ištikimi etnos kultūrai žmonės susigėžėję, laukdami naujų kirčių. Negirdėti, kad nors vienas tikras humanitaras išdrįstų viešai ginti savo principus".

Diskutuodamas etniškumo vietai Lietuvos visuomenėje, Petras Kalnietis požiūriu etniškumą suskirsto taip: "Pirmasis - antikolonijinis, išsivaduojamasis, Lietuvoje turintis senas tradicijas, keliantis etniškumą virš ekonominių dalykų arba juos sulyginantis, propaguojantis siekimą gyventi pagal savo statymus ir papročius, siekimą turėti tvirtą protą ir palikti kultūrinį savitumą. Antrasis - vakarietiškas, liberalus, socialiniams dalykams teikiantis pirmenybę prieš etniškumą. Trečiasis - tai 50 metų Lietuvoje oficialiai viešpatavęs marksistinis, išgavęs 'zimonišką' atmainą, šiuo metu atvirai su marksizmu viena nesireiškiantis, bet visuose pasisakymuose dangstomas vakarietiškai liberalia etniškumo samprata. Ketvirtasis - neaiškios kilmės jaunalietuviškasis, neturintis jokių etnokultūrinių aspiracijų, bet turintis aiškius politinius siekius pasinaudoti primityviai etniškumą suvokiančia tautos dalimi".

Kalbėdamas apie gyvūnų kalbą, apie barbarizmus ir kitas kalbos negeroves, Vytautas Vitkauskas tame leidinyje aiškina, kad lietuvių kalboje anksčiau buvęs griežtai skiriamas žmonių ir gyvūnų pasaulis, o dabar dažnai viskas sumaišoma. Anksčiau mirdavo tik žmogus, dar šventoji bitė, o dabar jau miršta ir šuniukai, katytės, varnos, karvės. Jie anksčiau dvasdavo, stipdavo, nusibaigdavo. Valgydavo tik žmonės, o dabar ir gyvuliai valgo. Maistas buvo tik žmonėms ir bitėms, o kiaulėms - jovalas, paukščiams - lesalas, katėms ir šunims - lakalas ar dalas. Nėšios dabar jau darosi katės, kalės, net žiurkės, ir kaip garbingos moterys gimdo.

Labai domus Jono Klimavičiaus straipsnis "Kaip stabilizuojasi kalba". Jo pabaigoje rašoma: "Tauta negaluoja, kalba neatsigauna. Pakilimas ar nuosmukis? Betgi atsakymas giedotas: stabilizacija. Šitai pozicijai oponuoja opozicija, bet ji nedisponuoja konsoliduotu potencialu. Situacija be alternatyvos. Inicijatyva be perspektyvos. Tokios realijos..."

Verta dar pateikti ir keletą filosofo Romualdo Ozolo minčių, paimtų iš šio leidinio. Straipsnyje "Lietuvių etnosas ir tautinis kultūros politika atkurtoje Lietuvos Respublikoje" jis rašo: "Atsiribojimas santykiuose su pasaulio dvasia yra netinka, nes tai vergaujančių elgesio stereotipas. Ne-

tinka ir skandinimasis pasaulio dvasioje - tai nuo laisv s girto vergo b sena. Supratimas, kas yra kas ir kaip turi b ti, ir susitarimas tarp sav j , veikian i kaip subjektas, yra sveiko tautos b vio garantija, minimum - etniškumo, kaip veikimo ir kaip laisv s atv rimo galimyb ...Ta iau naujoji Lietuva tautos intelektualinio (lietuviškai - supratimio arba supratimo sugeb jimo) poreikio nesustiprino n per nagut . Tai m s neatid liotinas milžiniškas darbas pagrindines j gas ir išteklius skiriant vis pirma švietimui".

ia tik kelios toje konferencijoje išreikštos mintys, labai domios ir vertos gilaus m s d mesio. Manau, kad etnin s kult ros išlaikymo klausimas tur t daugiau b ti diskutuojamas ir m s pa i suvažiavimuose, seminaruose, stovyklose, gal net atsikvie iant etnin s kult ros žinovus iš Lietuvos.

PABAIGAI nor iau padaryti kelet išvad :

Pirma, baigusiems Lietuvoje marksistines mokyklas asmenims yra lengvai suprantamas vakarietiški liberalus, socialiniams dalykams pirmenyb teikiantis m stymas.

Antra, daugumas Lietuvos gyventoj etnin s kult ros išlaikymo reikalingumo nesuvokia, nesuvokia ir savo tautos unikalumo kaip k rybos, išminties šaltinio, nežino istorijos ir tod l praeities nebrangina, nevertina net genocido auk , nes nesuvokia kokia kaina jiems buvo perkama laisv .

Tre ia, valstyb etnin s kult ros išlaikymu mažai r pinasi. Šiam reikalui nedaug skiria l š ir d mesio, nes kai kurie Lietuvos valstyb s pareig nai teb ra labai stipriai persi m kosmopolitizmo id jomis.

Ketvirta, išėivijoje mums yra b tina akcentuoti etnin s kult ros svarb , nes ia gl di m s išsilaikymo stipryb . Turime geriau ir stipriau susipažinti su savo tautos ištakomis ir jas suvokti, kad patys b tume k rybingesni, domesni, kad nepasiliktume vien "kugelio kep jais ir cepelin vir jais bei valgytojais", kurie penkiasdešimt met tuos pa ius renginius vienodai rengia. Turime surasti prasmingesnius veiklos b dus, kurie sudomint m s jaunim , o tai gal sime padaryti tik dirbdami kartu su Lietuva. Jei išsiaiškinsime skirtumus, tai tuos skirtumus ir veiksime. Kelias Lietuv vis trump ja. Per internet pasiekti Lietuv trunka vos kelet minu i . Atsiveria vairiausias galimyb s, kada s d damas namie gali bendrauti su viso pasaulio lietuviais. Lietuva jau neb ra "už j ri mari , už vanden li ..." Iš Lietuvos šaltin li galime pasisemti ne vien tik sentiment , bet ir išminties, id j k rybai, veiklai ir pasiryžimo atei iai.

Mes mok sim gyventi!

VYTAUTAS VOVERIS

Vaikyst je ilgai negal jau suprasti vieno dalyko: mokytojai mums kaldavo galvas pasakas apie šauni j tarybini partizan žygdarbius, apie visokius koševojus ir melnikaites, ta iau už mokyklos slenks io gird davau atvirkš iai. T višk je, Dz kijos kaimeliuose ir vienkiemiuose, tuos tarybinius partizanus kažkod l vadino rus banditais, o štai "buržuazinius nacionalistus" - Lietuvos partizanais. Mo iut , negal dama suvaldyti padykusi an k , g sdingavo: "Pagaus jus enkavedistai, tada žinosit". Kas tie enkavedistai ir kas tie Lietuvos partizanai? - niekaip negal jau tada suprasti. Ar partizanais vadina "banditus", kurie, kaip laikraš iai raš , mokytojai aiškino, pl šikavo, žud žmones, o nars s liaudies gyn jai juos gaud ? Kod l žmon s tais "banditais" nesipiktina, nesmerkia, o "liaudies gyn jus" vadina sribais, šis žodis jau ir vaikui atrod kažkaip svetimas, nemalonus, niekinantis.

M s kaime buvo tik vienas sribas, ir tas, kaip v liau supratau, netikras. Mano t vas su juo draugavo, kartu kolchozo kyje dirbo, tuo pa iu arkliu savus arus, vadinamus "darželiais" apsidirbdavo. Ir ia man buvo daug neaiškum . Kaimynas - liaudies gyn jas, ta iau keikia soviet valdži net susiriesdamas, o t vas taigi miške buvo. Ta iau abu sutardavo puikiausiai. Šiandien, žinodamas partizan jud jimo istorij , aš nedr s iau t vo pavadinti tikru partizanu. Apie tuos laikus jis mažai kalb davo, aš ir neklausin jau, o šiandien jau nepaklausiu. Žinau, kad prasid jus antrajai soviet okupacijai, beveik visi jauni kaimo vyrai iš jo mišk . Jie slapst si, nenor jo tarnauti rus kariuomen je, nes tik jo, kad Amerika greit sumuš rusus. Tik dalis v liau tapo tikrais partizanais, kiti gr žo namo, kai kurie atsid r Sibire.

Kaimyno istorija kitokia. Kai dauguma kaimo vyr patrauk mišk , šis kažkokiu b du atsirado srib gretose. Kart partizanai patykojo jo, gr žusio iš vals iaus namo. Kaimyno pasakojim puikiai prisimenu ir šiandien: "Pilna pirkia pri jo - su milin m, lietuviškom kepur m - tikra kariuomen . Atiduok, sako, šautuv , - atidaviau, o jie apži r jo ir sako: menkas ginklas, m s geresni. Liepia batus nusiauti, šaltas prakaitas išpyl - dabar tai jau viskas, nusives kur už tvarto ir nud s. Bet vadas duoda man šautuv , aš netikiu savo akimis, ir sako - b gte vals i . Nub gsi, šautuv atiduosi ir dumk namo, mes tav s lauksim. Ir b k vis keli - m s žmon s matys. Iki Onušchio dešimt kilometr , ruduo, paš l , gruodas. Nub gau, me iau šautuv ir atgal. Basas. Ot buvo sportas".

T vas klausydamosis juok si. Miške buvo tvarka - sak . Kart atjoj s partizan stovykl Žaibas. Net nuo arkljo nenulip s, apsidair ir

Vyr. Itn. Vytautas Voveris, šio straipsnio autorius, dirba Savanorių pajėgų štabe, domisi Lietuvos kariuomenės bei partizanų kovų istorija, renka biografines žinias apie partizanų vadus ir ruošiasi visa tai išleisti atskira knyga.

---

sušuko: "Šitas vagis dar čia?" Išsitraukė pistoletą ir nušovė. Tas bernas, pasirodo, buvo paleistas namo, sakė si reiki pievą nušienauti, o iš tikrųjų namie jo nebūta. Nusibeldė kažkur kaimą, apiplėšė sodybą, kininkui ranką peršovė. Žmonės pasiskundė Žaibui. Tada vasarą apie Žaibą atsiliepdavo, esantį buvusį labai griežtą, bet teisingą.

Žmonės skyrė tikrus partizanus nuo apsišaukėlių. Ne kartą girdėjau pasakojimus apie tris brolius, prisimenu ir pavardes, bet tiek to. Jie bastėsi po miškus apsimitę partizanais, o iš tikrųjų buvo paprasčiausi plėšikai. Partizanai juos sugavo ir nubaudė. Suprantama, kad šie broliukai nusikaltimus sovietiniai propagandistai priskyrė partizanams.

Žaibo, Vanago, Žalio Velnio, Vilko vardus vaikystėje girdėdavau dažnai. Buvo vyrai, sakydavo. Viskas atrodė paslaptinga, romantiška, priešinga oficialiajai propagandai, kuri, šito deju nenuneigėsi, dar tik, ypač mokykloje. Buvo stengiamasi išaukštinti sovietinius partizanus, nes jų reikėjo kuo nors priešpastyti "buržuaziniams nacionalistams". Neseniai iš mokyklos bibliotekos parsinešiau knygą "Rūdninkų girios partizanai". Joje minimas ir mūsų kraštas. Senelis susidomėjo: "O apie Bakaloriškę ten ar rašoma?" Netoliese esantį Bakaloriškį kaimą sudegino sovietiniai partizanai.

Senelis turėjo keliolika hektarų smulkin. Gyveno vargingai, karo metais buvo dar sunkiau. Ir štai prieš Kalėdas vienkiemį užgriuvo sovietiniai partizanai. Pasiėmė vienintelių aulinius batus, kailinius. Senelis kentėjo, tačiau, kaip plėšikai pasuko tvartą, neištvėrė. Kiaulė buvo tik viena, jeigu ją paėmė, šeima visiems metams lieka be mėsos. Taip ir buvo, kiaulė nušovė, mūsų pasiėmė, o "šykštuolė muzikė", nenorint padėti raudoniesiems, paties kieme ant sniego, vadeivą išsitraukė iš už bato aulo rimbų ir krūtį seneliui "klasiniams moningumams". Pasiėmė iodami dar ir raštelį parašė, esantį kiaulės pilietis toks ir toks padovanotojui sovietiniams partizanams. Ir pasirašė: brio vadas Greitas. Šit Greit senelis minėjo iki savo gyvenimo pabaigos, o aš pasidomėjau, kas jis per vienas. Tai buvo Albertas Barauskas, viliu sovietų okupacinėje administracijoje už mūsų ganėtinai aukštą pareigą.

Sovietiniai partizanai Dzikijoje buvo svetimi, žmonės jų nerūpėjo, priešingai, kaimuose kur si savisaugos daliniai. Vargu ar rastume tokį kaimą, iš kurio nors vienas vyras nebūtų išėjęs mišką. Reikėjo kaip nors gintis nuo rusiškai kalbančių teroristų. Stribai buvo aklas valdžios rankis, jie buvo tikri tautos naikintojai, genocido vykdytojai.

Žmon s dainavo Lietuvos partizan dainas. Strib dain niekas nedainavo, j ir nebuvo. Stribai dain nek r , kaip šiandien j nekuria bank va-gys ir reketininkai.

Sovietin s valdžios juodoji propaganda iš vienos pus s ir paprast žmoni poži ris partizanus iš kitos pus s daugel jaun žmoni , gimusi jau po partizaninio karo, skatino susim styti, patiems ieškoti tiesos, dom tis Lietuvos istorija ir kritiškai vertinti sovietini autori knygas. Netgi serijoje "Faktai kaltina" leidžiamos knygos, kuriose daugyb krauj stingdan i žudyni aprašym , didesnio poveikio nedar . Sunku tais "faktais" buvo patik ti, kai ia pat pateikiamos t "žiauri j bandit " biografijos: Juozas Vitkus - pulkininkas, karo mokyklos d stytojas; Adolfas Ramanauskas - mokytojas; Juozas Lukša - architektas; Justinas Lelešius - kunigas. ia kažkas ne taip. Reikia b ti visišku kvailiu, jog patik tum, kad mokytojai ir kunigai iš jo miškus žmoni žudyti. Knygose visi Lietuvos partizanai - kraugeriai ir banditai, o liaudies gyn jai - taur s kovotojai, bet va senuk eigul iš gretimo kaimo užmuš vals iaus NKVD viršininkas. Komunistin propaganda buvo tokia primityvi, kad kuo daugiau t "dokumentini " knyg skaitei, tuo mažiau joms tik jai.

Sovietin s okupacijos metais apie partizanus žinojome nedaug, nebuvo bendro vaizdo. Okupantai labiausiai sl p partizaninio jud jimo organizacines strukt ras, nes pripažinus, kad partizanai - organizuotas s j dis, turintis centralizuot vadovyb , savo statutus, leid s laikraš ius, netgi knygas, - visa tai pripažinus, kalbos apie bandit gaujas b t atrodžiusios tiesiog juokingomis. Štai kod l komunistai neleido Lietuvoje gyventi likusiems gyviems partizan vadams. Iškent j kal jimus ir konclagerius, jie tur jo pasilikti Rusijoje, geriausiu atveju pavykdavo sikurti Karaliau iaus srityje, tik joki b du ne Lietuvoje. Kod l neleido? Juk negalvojo, kad gr ž vadai v l išves vyrus miškus. Bijajo, kad iš vad , nors ir žemiausio rango, žmon ms b t lengva sužinoti ties apie laisv s kovotojus, j tikslus, kovos b dus, partizaninio s j džio strukt ras. Kitas dalykas, Lietuvoje buvo išslapstyti vair s partizan dokumentai, pagrindin literat ra. Gr žusieji bandys visa tai gelb ti, išsaugoti ateities kartoms, istorijai. O tai baisenis ginklas už partijos istorik "monografijas" ir Petkevi iaus ar Bieliausko romanus. Tod l ir neleido jiems gr žti.

Eina aštuntieji nepriklausomo gyvenimo metai. Šiomet Seimas pagaliau pripažino partizanus Lietuvos kariais, savanoriais k r jais. Ilgokai teko to laukti Nedaug j , gyv istorijos liudytoj jau ir belik . Jie lankosi mokyklose, kariniuose daliniuose, ir kiekvienas toks susitikimas yra svarbesnis už storiausi knyg . Knyga išliks, neprapuls, o štai žmogaus kit kart gali ir nebesutikti.

Klausantis partizan pasakojim , kalbantis su jais, man vis krebžda galvoje vienas klausimas, kurio niekada neištariu: ar jie dabar laimingi?

Taip, jie liko gyvi, ištvėrė visas kančias, pažeminimus ir sulaukė nepriklausomybės. Bet ar jie džiaugiasi matydami šiandieninį Lietuvą? Ar jie laimingi, matydami mažą ją, sergančią tautą, jaunimo emigraciją, nusikalstamumą, korupciją, valdžios bejėgiškumą? Ar apie tokią Lietuvą svajotojai šaldami bunkeriuose, nešdami sužeistą draugą iš mūšio, kankinami NKVD budelių, badmiriaudami sovietiniuose koncentracijos lageriuose? Ar jie laimingi stebdami dabartinio jaunimo abejingumą, cinizmą, pinigų kultūrą? Nedrįstu klausti, nes žinau atsakymus.

Valstybė yra tautos namai. O jeigu tuose namuose nejauku, nemiala, nesmagu? Kas dėl to kaltas? Valdžia bloga? O gal mes tik tokios valdžios teverti? Lietuviai kalba dar netapo valstybine, o štai angliai patiria ją patiriant ją beveik tuo, kuo buvo rusų kalba okupacijos metais. Purvo banga, vadinamoji "masinė kultūra", užplūsdys mūsų kraštą pastaraisiais metais...Netikiu, kad partizanai už tokią Lietuvą kovojo.

Jie kovojo už Lietuvą, kurioje vyrauja lietuvių kalba, klesti lietuviška kultūra, kur valstietis ramiai dirba savo laukus, o miestelėnas nebijo vakare išeiti gatvę, nes žino, kad niekas jo neužpuls, neapiplūš... Jie kovojo už valstybę, kuri saugo savo sienas ir mokesį mokėtojų pinigais ne pažeidžiant sienos pažeidėjams ir visokiems klajokliams kuria, o remia jaunas ir daugiavaikes šeimas, nes tauta turi augti, didėti. Tokios valstybės meninkai ne užsieniuose duonos kėsnio ieško, o kuria lietuviškas menas, sportininkai Lietuvos garbę gina, o ne Amerikos ar Vokietijos pilietis prašinėja. Lietuviškas jaunimas stiprus, darbštus ir myli savo Tėvynę taip, kaip ją mylėjo partizanai, kurie tada irgi buvo jauni ir norėjo gyventi ne vergovėje, o laisvoje Lietuvoje, norėjo dirbti, o ne rankas ištiesus išmaldos, kad ir labdara vadinamos, prašinti.

Kas, jeigu ne Juozas Lukša-Daumantas, palikęs savo jauną žmoną Paryžiuje ir grįžęs Lietuvą kovoti ir žinti, ne poetė Diana Glemžaitė, išjusi partizanų bėrį ir išdidžiai pareikšusi: "Mes mokome sim numirti" - turi būti pavyzdžiu ši dienai jaunimui. Skaitant partizanų dienorašius, eilėrašius, žvelgiant į jaunus veidus nuotraukose, taip norėtisi, kad kiekvienas lietuvis galėtų pasakyti: "Jūs mokote joti numirti už Lietuvą, o mes mokome sim gyventi laisvoje Tėvynėje. Mes suprojektuosime ir pastatysime namus, kurių nepastatė Daumantas, parašysime eilėrašius, kurių nesusipašinsite Diana Glemžaitė ir Bronius Krivickas, atkursime soduose skendinčias sodybas, kurias išdraskė strėžės ir enkavedistai".

Partizanai kovojo už tokią Lietuvą!

Trys Kaltin n apylink s partizanai.
Nuotrauka iš 1948. 09. 29. Dešin je
Vytukas Astrauskas, antroje nuotraukos
pus je užraš s: "Pra jo sunkios
karo dienos, - praeis ir laikas šis
žiaurus". Netrukus visi žuvo. Neseniai
perlaidoti Kaltin n kapin se, kur pas-
tatytas paminklas.

PARTIZANAS

Tokia nerami ir kraupi naktis.
 Likimo apnuogintos rankos
 Uždega aukuro ugn .
 Sl ptuv j prisiglaud s jis.
 O ia taip tvanku mirties gl by,
 Išmestam iš žydin i piev .

J žingsniai tolsta
 Ir v l taip arti,
 Trypia virš galv ,
 Jauti j kvap ,
 Negyvas alsuoji,
 Jauti - gyvyb ne tavo,
 Lyg lauki nubusti
 Iš nemigos sapno,
 Iš košmariško li no,
 Išsivaduoti iš repli
 Merkian i Neb ties praraj .

Ir v l ir v l virš tav s
 Svetimi garsai,
 Dusl s lyg virš karsto.
 Jie ieško širdies,
 Kuri uždarai mauzoliej !
 Ji plaka kaip akmuo,
 kuri pataik
 Užmerkta akis.

Paukš iai palieka egzekucij turg ,
 Medžiai dengia savo veidus migla,
 Ryto rasa išbrinksta krauju,
 Tyla mirtina
 Sujudina saman guotus.

Nuplauta paskutin viltis
 Ir širdis atsikrato naštos,
 Griaustinis sudrebina žem
 Ir nejauti kaip išlaša
 Paskutinis lašas iš jaunos širdies.

1996

Iš ruošiamos poezijos knygos „AMŽINYB S JUOSTA“.

Baltos kraist

JANINA SEMAŠKAIT

Karšt 1993- j vasar važiavome Juodup , tik damiesi susitikti su partizan ryšininkais bei j artimaisiais, jei tik pavyks juos rasti pagal turimus adresus. Buv s Balio Vai no b rio partizanas Andrius Dru kus, šviesios atminties Algirdas ekys, „Valstie i laikraš io" žurnalistas ir aš, taupydami laik , pasidalinome temas, kuris apie k šnek sis. Andrius, t viet ir partizan kov liudininkas, konsultavo mus ir rinko medžiag savo b simam muziejui, Algirdui teko uždavinys - analizuoti ir aprašyti susid rimus su okupacine kariuomene bei stribais, o mano tikslas - sukurti gyvus moter - ryšininki paveikslus, pausti j išgyvenimus, skausm ir viltis. Deja... laikas ir likimas visk patvarko ne pagal m s norus. Li dna - Algirdas iš jo Amžinyb , nesp j s parašyti visko, k sukaup storuose savo s siuviniuose, o aš tada, atsisveikindama su partizan ryšininke Brone Pupeikyte - Šink niene, n nepagalvojau, kad m s bendrai prad t darb teks veikti vienai...

Liko atminty kankinan iai karštos vasaros vizija ir iki skausmo gražus atsisveikinimas: nejauna, pavargusi moteris skubiai atneš duben l pirm j nunokusi vyšni ir daugyb kart pad kojusi, kad j , vieniš , prisimin m, m atsiprašin ti: „Neturiu duonos, jau visa savait m s krautuv n neatvež , negaliu j s pavaišinti, bet... Jei dar palauktum t, blyneli prakep iau..." Už k d kojo išlyd dama mus, už k atsipraš : mes tik dirbom pasirinkt darb , negal jom likti abejingi savo t v kartos idealams, sunki išgyvenim metams. Partizan s kelias ties si prieš mus, tarytum baltos drob s audinys vasaros saul je. Kol kalb jausi su Brone Pupeikyte, Algirdas žav josi mažu moterišku rankdarbiu, tikru stebuklu, tremtyje išsiuvin ta servet le, o paskui pamok : „Tik niekam neatiduokit, juk tai eksponatas muziejui, vertyb ."

Mes skub jome. Ar ne per dažnai skubame, praeidami pro pa ius domiausius žmones ir vykius, nesp dami net ger žodži išsakyti už visa tai, k mums duoda nepakartojam susitikim akimirkos. Tik Algirdas suvok , kaip dera atsisveikinti: pašoko prie mašinos, iš m didel kepal juodos duonos, paimtos m s mažos kelion s pietums, ir atneš s padav moteriai. Iki svaigulio kvep jo vyšniom ir kaitusia duona. Gal prakait , gal ašar nubrauk moteris, paimdama duon . Perbrauk kakt nosine ir Algirdas: trumpa maudyn Juodosios up s vandeny neilgam mus atgaivino. Jau iausi kalta, kad tuokart jam tik mintyse pad kojau už žmogišk šilum ir subtil atsisveikinim , už tai k tuo metu, geriau pažinoj s kaimo žmogaus buit , suvok tik jis vienas...

Mes pamojom rankomis išvažiuodami, o moteris stov jo prie vart -

li, šypsojosi, laik rankose duoną ir ilgai akimis sek mus, nutolstančius. Važiavome dulkiu keliuku, mašinoje buvo karšta lyg konservų džutis, Algirdas vis griebėsi tabletes nuo kraujo spaudimo ir dar kartą man priminė: „Atkreip dėmesį ir būtinai parašyk apie baltą pieną ir k... Koks palyginimas, kokie žodžiai!...”

Pabandyčiau, nors turėjau apie visa tai rašyti ne viena...

Bron Pupeikytė buvo partizanė ryšininkė ir sanitarė savo brolio, Lietuvos karininko Balio Pupeikio - Tauro vadovaujamoje „Birutės“ partizanų būryje. Jos ir slapyvardis buvo Birutė. Balio Pupeikio būrys veikė Antazavės šilė, Ilgašilio miškuose, Obelių ir Kriaunų apylinkėse, dažnai susitikdavo su Juozo Streikaus partizanais, kurie turėjo bunkerius Latvijoje. Partizanai vengė atviro teroro, savo veiklą skatino žmones boikotuoti sovietų vykdome žemės reformą, gynė ir saugojo valstiečių nuosavybę, kuri grobė rusų kariškiai ir vietiniai aktyvistai. Tačiau kautynių bei susišaudymų su okupacine kariuomene neišvengė. Sunki kautynių diena mena ir partizanų ryšininkę.

Jauna, linksma, balsinga, su didžiuliu krauju neišdainuotą dainą, neišmiltos meilės, neišdalinto moteriško švelnumo, su šventa priesaika širdyje - nieko neišduoti, jei prireiks - numirti ginant savo idealus, gimtus namus ir Lietuvą, - tokia ji pažino partizanai.

1946-aisiais ji nuteisė okupantų teismas „už išdavystę“, nes mėsą Tvyne galėjo būti tik Tarybų Sąjunga, okupantų privalo sutikti nusizėmėm ir suglėmė. Bron Pupeikytė turėjo vieną Tvyne - Lietuvą, jai buvo davusi partizanų priesaiką.

Nuteisė partizanų ryšininkę dešimčiai metų tremties Intos lageryje ir dar penkeriems metams atminties gyventi Lietuvoje. Iš kentėjo Bronė ir brolio, sesers Valerijos žūtį, nenusizėmėm, nenulenksi galvos, nepamynusi mergiško išdidumo, ištvėrė vergs daly Intos lageryje, nepavirko ir 1956-aisiais paleista iš kalinimo vietos. Rauda pratarė, kai Lietuvos atgimimo metais gavo iš valdžios vyrų reabilitacijos pažymį: nekaltai nukentėjusi, apgailėstaujama... Jie apgailėstauja, tie patys, kurie teis ir trėmė savus... O ji, netekusi artimųjų, bendraamžių ir bičiulių, liko viena vienuž su savo skausmu visam gyvenimui ir su išsaugota, ploniausia adate pačios išsiuvinėta, partizanų ryšininkės priesaika: „Tvyne, laisvė tau atnešiu ant savo kruvinų pečių.“

Jos pečiai buvo kruvini ir ne kartą: ne tik nuo smūgių ir sunkių darbų lageryje. Jaunai partizanų sanitarėi tekdavo padėti sužeistiesiems, padėti ji juos saugoti vietose, nešti sunkius nešulius.

- Vyrų sakė, kad aš gerai šaudžiau, bet, ... ačiū Dievui, man neteko net okupantų šauti, - kalba Bron Pupeikytė. Prabyla ne tik jos moteriška prigimtis, veriantis tokius žodžius pasakyti, bet ir krikščioniškas nuolankumas, kuriuo taip didžiuojasi lietuviai ir kurio aš niekaip negaliu

suprasti. Ta iau taip kalba tragiško likimo moteris, akis išverkusi d l žv riškai srib išniekintos ir nužudytos sesers, d l pusbrolio Antano Tum no ir savo bendražygi ž ties. Ji net žudikams atleido sakydama: „Tegul juos teisia Dievas“. Ji tik pamiršti negali vis nužudyt saugumo kamerose, nušaut , nukankint . Ir mes b tume labiau už okupantus kal-ti, jei paliktume tuš ius Lietuvos partizan kov istorijos puslapius. Te-prabyla atmintis moters l pomis:

- Latvijoje, Ilukst s rajone, netoli Eglain s, Paduobio miške buvo Juo-zo Streikaus bunkeriai, kur dažnai sustodavo ir m s „Birut s“ b rys. 1945-aisiais birželio m nes , po Jonini , Latvijos miškuose prie Eglain s vyko partizan ir rus kareivi kautyn s. Tada partizan b riai buvo gaus s ir giliau mišk vytis ne tik sribai, bet ir rus kariškiai priveng . Susišaudymo metu žuvo m s žvalgai - Piestinis ir Stundžia. Partiza-nams reik jo iš Latvijos mišk pasitraukti. Vai no vyrai tuojau po kau-tyni d l saugumo atsiskyr ir nu jo savais keliais. Mus nepavojingomis vietomis, kur nebuvo rus kariuomen s, iki Liesiškio kaimo išved Jonas Subata. Neužmirštama 1946 met Švento Petro naktis. Mes jau dvi paras buvome iškent Latvijos balose ir kai birželio 28- j , švento Petro nakt patrauk me Lietuv , užklupo baisiausia li tis, tarytum dangus plyšo, mus kiaurai permerk šaltos iurkšl s. Netik tai pri jome tuš i negyve-nam sodyb miške, kur prisiglaud m. Mirtinai nuvargusi, susisupau išgr žt apklot ir užsn dau. Neilgai ils jausi. Brolis Balys j ga pak l : „Greit išsidžiovink, susirgisi!“ Ži riu, jau dega laužas, vyrai džiovina r bus, šildosi. Nežinau k jau ia jaunoji karta, ži r dama liepsojant lauž , bet man laužo ugnel - šventa, kaip gyvyb ...

šokin ja prisiminimai lyg tolimo laužo liepsnel s iš praeities dabar-tin, nuo vieno vykio prie kito, o aš vis stengiuosi savo pašnekov sugr žinti Švento Petro nakt , dienas, nul musias jaunos merginos li-kim .

- Taigi, sušilom, išdži vom, o duonos - n trupin lio, n pas vien . Gyvyb palaik šaltin li vanduo. Li tis baig si, v jas nurimo, tik alkis tebekankino. Vorele po vien trauk m s Obeli šil , savo gimt sias vietas, kur visada atsirasdavo kas pamaitina. Ten tur jome susitikti su Balio Vai no - Liubarto ir Vinco Pupelio - Seni no vyrais. Iš viso m s buvo gal apie šimtas vyr ir aš - viena sanitar . S kmingai pasiek m Obeli šil , partizanai susitiko su artimaisiais. Ten pagyvenome dvi sa-vaites ramiai: aš viriau valgyti, gydžiau nutrintas vyr kojas, o jie lop r bus, tais batus, bud jo sargyboje, planavo savo darbus. Stovykl reng me Lapi kalne, pastat me palapines. Aikštel je, kiek toliau, buvo bunkeris, aplink stovykl - apkasai. Tiesa, dar ne viskas buvo baigta, nes b riai gerokai pasipild ir visiems neužteko saugi , kovotojus slepian i pozicij . Kai mes at jome, ia jau buvo sik rusi Vai no kuopa. Vyrai dar ilgino, kas griovius aplink stovykl ir bunker . Amžinai strig s at-

Prisik limo apygardos, Maironio rinktinės partizanai šaudymo pratybose Žaiginio miške. Nuotr. - daryta 1949 spalio mėn.

mintin vaizdas - partizan dainos prie laužo, rytin malda, atsisukus saul . Šilti rytai sudar ramyb s sp d , nors žinojome - ramyb neilgam.

Klausom s ryšinink s žodži ir tarytum atsiduriame aname laike, legend apsuptame krašte, kur tryp ir niokojo svetimi. Kai karas su vokieiais baig si, Lietuvos kelius užpl do rus kariuomen . Pavarg , alkan kareiviai vež iš Vokietijos gamykl prisipl št turt - rengimus, mašinas, var si atimtus iš kinink gyvulius tolyn Rusij , begaliniai turting , didel ir amžinai alkan žem . Sustodavo rus kariuomen s ešalonai ir Obeli geležinkelio stotyje. Traukian ios iš Vokietijos rus kariuomen s paslaugomis dažnai pasinaudodavo ir vietinio dalinio kareiviai bei sribai. Tomis dienomis, kurias atmena Bron Pupeikyt , kaip tik taip ir atsitiko. Iš Balio Vai no patik tinio Andriaus Dru kaus turim partizan dokument bei išlikusi dienoraš io puslapi , sužinome, jog b tent 1945 liepos 13 dien , prieš Obeli šilo kautynes, at j s pamišk s žvalgas Rokunda praneš pasek s dvi mašinas su ekistais; išvažiav Obeli link, jie sustojo netoli Obeli ežero ir pasisl p miškelyje. Tai pavirtina ir gyvi Bron s atsiminimai:

- Mes jutome, jog ne vien dien jau esame sekami. V liau tarimas pasitvirtino. Tikriausiai vietinis rus kariuomen s dalinys ir pulkelis srib tokio didelio partizan b rio ndr so pulti. Lauk pastiprinimo. Kaup j gas ir m s vyrai. Buvo b ryje jaunas vokietis. J , rus sužeist , partizanai rado miške, išslaug , o paskui jis liko su mumis. \ visus žygius drauge jo ir liko ištikimas partizan kovai. Taigi, m s vokietis ir keli

partizanai suman pauogauti. Atsargus buvo vokiečiai, bet per toli nuo sargybos post nuklydo ir pateko srib pasal. Jau tada, kai žvalgai pasteb jo rus kareivius prie ežero, partizanams tapo aišku, jog kautyn s vyks: Vai nas sak visiems ruošti. Kaip tik tada pasigedome vokie io. Obeli sribai kartu su vietinio dalinio rusais bei pastiprinimu iš gr žtan ios raudonarmie i kariuomen s, pridauž ir prikankin m s vokieč , privert j vesti juos pas partizanus ir parodyti bunkerius. Ta iau vokiečiai juos nuved tiesiai prie stovin i m s sargybini , neišdav partizan . Sargybiniai dav pavojaus signal . Išgird s sp jamuosius š vius, Vai nas, vadovav s kautyn ms, sak gintis, skubiai sunaikinti kas nereikalinga, pasl pti dokumentus bunkerio slaptaviet je.

vyko smarkios kautyn s. M s „Birut nai" kulkosvaidžiais neleido pralaužti gynimosi pozicij . Buvau bunkeryje, gird jau svaidom granat sprogimus. Kautyn s truko gal dvi ar kiek daugiau valand , bet man atrod - amžinyb prab go. Partizanai s kmingai atr m srib ir rus kariuomen s puolim . Paskui sužinojome, jog šit kautyni metu žuvo vienas rus pulkininkas ir septyni garnizono kareiviai. Buvo daug sužeist rus kareivi ir dalinio štabe, kur pataik partizan paleista mina. Sako, jog minos sprogimas suk l didel s myš ir kareivi tarpe. Jie labai greit spruko visk palik . Be to, j kankinamas m s vokiečiai, kuris jau prasid jus kautyn ms, met si partizan pus ir s kmingai iš nelaisv s ištr ko, buvo jiems pasak s, jog miškuose susirink per du t kstan ius partizan .

Gerokai v liau, kai mane su m , tai už t nukaut pulkinink prikan- kino, kiek tik jiems buvo gana... Tard , grasino, reikalavo pasakyti, kas nušov pulkinink . Bet tai buvo v liau. Tuokart rusai su sribais atsi- trauk . Kai kautyn s baig si, Balys Vai nas pasak : „M šis laim tas, bet kova dar nebaigta". Vyrai dži gavo. Buvo gal tre ia ar ketvirta valanda dienos, saul dar aukštai, ta iau reik jo trauktis, nes ramyb Obeli šile baig si. Gerai žinojome, kad rusai, papild savo gretas, vedami vietini srib , dar sugr š ir v l bandys pulti. Nenor jo vyrai rizikuoti, reik jo saugoti kiekvien gyvyb . Nors naktis stojo negreit, vyrai ryžosi trauktis

Duset giri . Žvalgai surado patog sl n , dr gn , priaugus vešli pap- pari , kur tur jome sulaukti nakties. Sulindom šlapi papartyn , sakyta visiems gul ti: ne žodelio, n judesio, vyrams - ner kyti Nedaug laiko pra jo, gul dami po papariais matom: netoliese esan iame miško takelyje kareiviški batai kilnojasi. Taip tyliai, taip atsargiai žengia. Gul dami veid nemat m, tik batus pažeme judan ius. Visai šalia pražygiavo. Tai trauk jau naujas surinktas rus kariuomen s b rys link k tik vykusi kautyni vietas. M s nepasteb jo, pra jo pro šal . Gul jome alsavim sulaik . Laim , per kautynes m s n vienas nežuvo, o sužeist buvo nedaug. Vienam kitam kulka tik od nubrauk , o du par- tizanus teko rimtai paslaugyti: Stasiui Kligiui peršov pet , o Algiui Ma-

kut nui kulka kuln pataik . Sužeidimas nepavojingas, ta iau eiti jam buvo labai sunku, tai aš nešiau jo kulkosvaid . Ant pe i sunkus kulkosvaidis, rankoje krepšys su vaistais ir tvars iais. Nežinau, kas man suteik j g , net vyrai steb josi: „Iš kur pas t mergai iuk tiek stipryb s?“ Nežinau ir aš iš kur ta stipryb m si, bet šitos baisios 1945 liepos 13-os kautyni dienos nepamiršau. Sulauk m papartyne nakties, kiekvienas su savo mintimis ir viltimis gyviems išlikti. Su tamsa v l išsirikiavom vorele ir nauj viet . Po m šio b riai išsiskyr , sutar , kur susitiks.

Pri jome vieškel , peršliauž m pilvu. Paskui, pamenu, jom vis žemyn ir žemyn kažkoki daub , o žemumoje - bala: vandens iki keli , bet kuo tolyn, tuo labiau smengi pelk t klampi bal , jaa vanduo ir juosmen siekia, o pelk s pabaigos nematyt. Atrod , tikrai neišlaikysiu - toks alinantis nuovargis... Ta iau tomis silpnumo minut mis, tarsi nety ia, vis šalia atsiranda brolis Balys ir nuramina: „Nesijaudink, eik su paskutiniaisiais, paskui vyrus, bus lengviau...“ Vyrai sak , jog per pelk mes jome tik tris valandas, bet man rod si, kad laikas sustojo. Pagaliau iš jome Duset giri . Sukritom kur kas, aš atsišliejau šilt , stor liepos kamien ir pro migl ma iau, kaip vyrai tar si sus d ratu, kažk svarst . Nusmigau gil mieg , mane apsupo baltas r kas.

Nepamenu, kiek laiko miegojau, atsir musi liep , toki patogi ir šilt ... Pabudino brolis, atsargiai paliet s pet . Salia jo stov jo siuv jas Antanas Ragaišis iš Duset . Geras meistras buvo, mandagus ir kult ringas vyrukas, šaulys, vis gerbiamas. Jis atneš partizanams pieno ir nustebo mane pamat s: „Dievuliau, ir mergait su jumis! Išgerk pieno, atsigausi...“ Ir pak l man prie l p sot : „Gerk, mažyte, gerk...“ Jis laik sot , o aš g riau ir atsigerti negal jau. Aušo stebuklingai gražus rytas: tvyrojo tirštas r kas, baltas baltas, lyg pienas. Ir man rod si, aš ne pien , o minkšt , v s ryto r k geriu... manau, jog nieko skanesnio už t r ko pien nesu g rusi per vis gyvenim . Ir jau niekada neužmiršiu siuv jo Ragaišio rank , laikan i pieno sot .

Išaušo nauja diena, kuri reik jo praleisti tyliai, pasisl pus br zgynuose, o nakt v l iškelti tolyn. Atsig rus pieno, pama iau, kad ir Vai no vyrai jau susirink , tariasi kur kas išsiskirstys dien praleisti. M s b rio partizanai Jonas ir Pranas Pranck nai iš Vaineiki kalb josi šalia man s. Sutar nueiti iki Duokiškio Kamaj vals iuje, susitikti su savaisiais, parnešti žini . Kiti nakties lauk me girioje. At jom labai graž beržyn . Tik sugul m, girdžiu kažkas sušnypšt . Pamojau ranka vyrams. Gal v l mus supa? Ogi ži rim, miško takeliu didel gyvat šliaužia ir šnypš ia. Bet mes jai netrukd m, ji mus irgi aplenk . S dim beržyne, sn duriuojam visi, kam nereikia sargyboje bud ti. Pervarg , alkani. Kiek tuo pieno gurkšneliu j gas atgausi, o ne visiems jo ir teko. Vyrai saugojo mane, mat tuo momentu, kaip tik buvau vienintel mergina sanitar b ryje. T alkan liepos ryt žmon s neužmiršo partizan : netrukus

at jo trys vietin s merginos, ratukuose po žabarais pasl pusios didel puod su viralu. Išbad jusiems vyrams buvo karališka puota, pakvipo lyg dvaro virtuv je. Dvi merginos buvo seserys Elena ir Aldut Pakštait s, o tre iosios vardo nei pavard s nežinojau. Ir šiandien tariu joms a i mano žuvusi bendražygi vardu už atnešt duonos riek , už paprast kaimišk viral , už dr s , už moterišk - motinišk meil , visus saugan i , slaugan i , gyvyb palaikan i meil .

Bron Pupeikyt patyli, patyli ir v latsiprašo:

- Sunku man dabar visk prisiminti, juk ir pavardes d l konspiracijos ne vis žinojom. Ir nereik jo žinoti, kad patekus srib rankas, kankinamos neišduotume. Nelengva smulkmenas atgaivinti. Tik pamenu, jog per Obeli šilo kautynės buvo visi trys b riai: Balio Vai no, Juozo Streikaus ir mano brolio Balio Pupeikio vadovaujami vyrai. Gal kas nors buvo ir iš kit b ri , tiksliai negaliu pasakyti. Juk tada m s buvo dar labai daug ir visi dar gyvi. O v liau... Kas buvo v liau, ver iau užmiršti: mane išaiškino, su m , tard . Klyk , spjaud man veid ir rusai, ir savi - tarybiniai sribai: „Buvai Obeli šile? Buvai! šaudei? Šaudei. Taip ir sakyk! Ten m s pulkininkas žuvo, juk žinai nuo kieno rankos žuvo! Ir tu žudei!“ - R k , trunk si, sprogino akis mane, grasino pakarti, o to pulkininko pavard s taip ir nepasak . Kuo tik man s tada neišvadino, kaip mane žeid tie nešvank s, grub s žodžiai, nors n vienas j žodis nedvelk tiesa...

Gr žusi iš lagerio, pavargusi, palaužta sveikata, dešimt met iškentusi alinant darb , paniek ir paty ias, ji ilgai ieškojo savo žuvusi bendražygi kapeli . Nesurado...

Nesiskundžia, kad gyvena viena, tik parodo mums lyg ant pieno r ko išsiuvin t tremtyje savo gyvenimo trump dienorašt : 1946 metais nuteista, 1956 - išleista iš lagerio. Šalia dat išsiuvin tas Lietuvos himno posmelis ir priesaikos žodžiai apie laisv ant kruvin pe i ...

Taip moterys tremtyje amžino savo skausm ir viltis. Tremtin s, kalin s, kurioms nebuvo leista rašyti laišk T vyn , net žodžiu pasipriešinti okupantui, savo protest , savo meil gimtinei ausdavo margaspalves juostas, sl p tarp išsiuvin to žiedo spalv . Servet l su išradingai pasl ptu siuvinyje priesaikos tekstu, kur ir žinantys lietuvi kalb ne iš karto pasteb s, tarytum talismanas lyd jo Bron Pupeikyt tremtin s keliais.

Atsisveikiname ir li desys smigteli širdin, ir žodži pristinga, tik Algirdas nepasimeta: padav s kepal juodos duonos, žemai pasilenkia prie sugrūbusi nuo lagerio darb moters rank .

Laisv fondas ir asmenyb s raiška

VIDMANTAS VALIUŠAITIS

Pirmiausiai nor iau pagr sti savo pranešimo ryš su bendra studij savait s tema: kod l Laisv fondas ir asmenyb s raiška", kai savait je diskutuojami klausimai sukasi apie rezistencij ir kult r , kaip dvi istorin s atminties gavinimo versmes?

Bendras rezistencijos ir kult ros d muo

Rezistencija ir kult ra yra artimai susijusios su asmenyb s branda. Be stiprios, kilnios ir taurios asmenyb s, n ra nei tikros rezistencijos, nei autentiškos kult ros, be jos - negali b ti n patvaraus valstybingumo. Prof. Juozas Brazaitis savo programiniame straipsnyje „Srov ir uola" kadais yra raš s: „Užtat juo labiau stipr jame mintyje daryti visa, kad žmogui, asmeniui, b t gr žintas respektas ir pripažinta jo reikšm valstyb s gyvenime. Šitas mumyse pa iuose subrend s siekimas brandintas kaip visuotinis b simos Lietuvos siekimas: pagerbti asmens laisv ir sudaryti galimybes jo laisvai k rybai, kuria jis prisid t prie tautos gyvenimo pažangos.

Brandintos ir priemon s anam siekimui vykdyti: brandinta mintis, kad demokratijos principas b t taikomas ne tik politiniame gyvenime, bet b t prapl stas ir kinei bei kult rinei sritims. kin demokratija patikrint žmogui materialias s lygas. Kult rin demokratija sudaryt s lygas jam gyventi ir viešai reikštis pagal savo pasaul ži r ir vaikus aukl ti pagal savo sitikinimus. Tuo keliu asmuo b t apsaugotas nuo valstybin s prievartos s žin s srityje. Tuo keliu b t pašalintas kovos objektas valstyb je tarp grupi bei asmen , kurie pripaž sta kitam toki pat teis egzistuoti kaip ir sau. O tai yra pagrindin demokratin s dvasios žym ."

Tod l man šiandien malonu pasidalyti mintimis su žmon mis, kuriuos, dr stu manyti, jungia bendras r pestis, kadais išsakytas m s filosofijos autoriteto prof. Stasio Šalkauskio: „Man n ra abejojimo, kad demokratin respublika yra tobuliausia valstybin s santvarkos lytis. Bet sykiu man yra lygiai aišku, kad tikrov je šita tobuliausia lytis tik tiek t ra verta, kiek yra verti žmon s, kurie šita lytimi yra tvarkomi".

Taigi kult rinis Laisv fondo uždavinys, besiremiantis svarstym pilnutin demokratij " pagrindais, netiesiogiai yra persmelktas r pes io, kuris gal t b ti matuojamas tik pa ios asmenyb s vert s, jos pilietiškumo bei demokratin nusiteikim raiškos matu. O tai ir yra bendras studij savait s ir šio pranešimo vardiklis.

Vidmantas Valiušaitis, šio straipsnio autorius, ir Aldona Žemaitytė, "Dienovidžio" redaktorė Druskininkuose.

(Nuotr. K. Ambrozai)

Laisv fondo kelio Lietuv pradžia

Štai jau septintą kartą renkamas Lietuvoje rengiamas Laisv fondo studijų dienas, tas „tautinės rekolekcijas“, kaip jas pavadino dr. K. Ambrozaitis 1992-aisiais, atidarydamas pirmą studijų savaitę Vilniuje. Toliau buvo Nida, Birštonas, Mastaičiai, Kaunas, Telšiai, Jurbarkas ir štai dabar - Druskininkai. Yra jau ką atsigrąžti, apie ką pamąstyti, yra ką vertinti.

Nors Laisv fondo lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvos filialas veikia jau nuo 1990-ųjų, t. t. jau aštuntus metus, tačiau ligi šiol mums kaip ir nebuvo progos pažvelgti save tarytum iš šalies, pasitarti platesniame forume, kaip sakykime šis, apie Fondo filialo dabartį, ateities linkmes, susivokti kur esame, kur link judame, ko norime siekti ir kaip tai darome, kokia mūsų vieta ir reikšmė Lietuvos visuomenės gyvenime? Tokios gairės, manau, būtų pravariaus kmingai tolimesnei Laisv fondo raiškai.

Antrasis aspektas, kur norėčiau paliesti, kalbėdamas apie fondo filialo veiklos patirtį Lietuvoje, tai dr. K. Ambrozaičio taktika filialo steigimui, jo veiklos pobūdžiui, vertybinei orientacijai, pagaliau, studijų savaičiai tradicijos susiformavimui ir tvirtinimui Lietuvoje. Manau, neperdėsiu sakydamas, kad Laisv fondo lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvos filialas yra dr. K. Ambrozaičio asmeninis pastangų dėka išpuoselėtas augalas, susiformavęs iš esmės ne tik jo pasiūlytą kriterijų

takoje, bet ir jo dka išsaugotas gyvas vairiais kritiškais momentais, kuri mums, kaip ir daugeliui visuomeninio veikimo organizacij Lietuvoje, taip pat yra tek pergyventi.

Mano pirmoji pažintis su Lietuvi fronto biuliais ir jid jomis buvo neakivaizdin, at jo per spaud ir literat rini interes srit dar prieš 15 met, kai rinkau medžiag ir rengiau darb apie vien iškili j frontinink, literat ros mokslinink, prof. Jon Grini. Akivaizdžiai su frontininkais pirm syk susitikau 1989-aisiais, kai su pirm ja S j džio aktyvist banga pirm kart lankiausi Amerikoje. Amžin atils Vaidotas Daunys tada supažindino mane su dr. Kaziu Ambrozai iu, per kur ir prad jome tada tiesti tiltus Lietuv. Tre iasis asmuo, kuris irgi tuo metu lank si Amerikoje, ir kuris tada tur jo solid autoritet tiek Lietuvoje, tiek Amerikoje, buvo Arvydas Juozaitis.

S j dis tada išgyveno savo „aukso amži“, daugelis dalyk, skaitant ir tarpusavio pasitik jim, tada mat si kiek kitaip, negu šiandien. Pagaliau, tai ir n ra svarbu. Svarbu mums šiandien atsekti autentiškas intencijas ir tikslus, kurie buvo keliami Laisv fondo židiniui Lietuvoje. Tam ia pasinaudosiu ir keliomis dr. K. Ambrozai io mintimis iš jo laišk.

Po m s pasimatymo Amerikoje 1989 m. lapkri io m nes, pra jo daugiau kaip pusmetis. 1990 m. liepos 20 d. laiške, adresuotame Vidmantui Valiušai iui, Arvydui Juozai iui ir Vaidotui Dauniui, Kazys Ambrozaitis rašo:

(...) Ieškome atviro ryšio su Lietuva. Ilgai užtruk s to ryšio trukdymas liejo krauj nepasitik jim lietuvio lietuviu, senos draugyst s tapo išardytos. Aukš iausias laikas v l remontuoti tiltus, laikas klaj nams gr žti t višk, laikas r pintis šviesesne Lietuvos ateitimi, neapsistoti prie griuv si stumdymo. Iš mažo kontakto laiškais ir asmeniškai, susidariau vaizd, kad J s visi trys esate puikus redaktoriai, nuoširdžiai r pinat s Lietuvos ateitimi. Ant to jaunosios kartos trikampio ir nor tume gr ždami atsistoti, ant jo uždedant sen, gerai išgalvot ir ilgai išsvajot darb ir id j „šešiakamp“ (Brazaitis - Maceina - Girnius - Grinius - Ivinskis - Damušis), kuri idealios Lietuvos ateities mintis Keliuotis sugeb jo surinkti ir dalinai perleisti per „N. Romuvos“ puslapius. Nor tume, kad ir j s pažvelgtum te per t „šešiakamp“ ir gal rastum te k nors pasi lyti nervingai lietuvi visuomenei. Išeivijoje dar me tai, ko vergijoje negal jote daryti. Jau laikas tuo mažu kra iu pasidalyti. Reikalas paprastas: prad kime nuo kult rini dalyk, stovint šalia nuo politikos, ypa atokiau nuo politikieri, kol susiformuos mintis ko jie siekia. Konkre iai, nor tume, kad sutiktum te teisiškai ir pilnai atstovauti Laisv Fondui lietuviškai kult rai ugdyti, Inc. Lietuvoje. (...)

Toliau dr. Ambrozaitis rašo: „Kas link Lietuvi Fronto nuotaikos žmoni, tai noriu priminti, kad iš Lietuvos pasitrauk me tik labai mažas dalis, dauguma ten liko. Kai susidarys j s vadovaujamas židiny, jie at-

eit ir prisijungt, ir talkint. Mes irgi galime pristatyti kad ir mažli-
kusi s raš, kurie paremt j s darbus. Svarbu, kad tam darbui pri-
trauktum te jaunesnius, kurie netur jo progos pagalvoti apie pilnutin s
demokratijos id jas, ir kurie tur t tiek entuziazmo d l Lietuvos laisv s,
kiek mes tur jome ruošdami 1941 met sukilim ir po jo."

siregistruota Sausio 13-osios išvakar se

1990 met pabaigoje, kai politin tampa Lietuvoje vis augo ir art jo
prie Sausio 13 kriz s, Teisingumo ministerijoje buvo registruotas
Laisv fondo lietuviškai kult rai ugdyti Lietuvos filialas. Pirmoji filialo
valdyba buvo sudaryta iš 5 asmen : pirmininkas Liudas Dambrauskas,
sekretorius Vidmantas Valiušaitis, nariai Mindaugas Bloznelis, Vaidotas
Daunys ir Arvydas Juozaitis.

Sausio 13-oji mus užklupo, galima sakyti, taip ir neprad jus rim-
tesn s savo veiklos. „Nejau taip ir liksime nutildyti, net neparod savo
balso“, svarst me sausio 13-osios nakt ? Iniciatyv , padaryti vieš pa-
reškim agresijos akivaizdoje, parod velionis Vaidotas Daunys, iš Vil-
niaus paskambin s man telefonu Kaun ir pasi l s parengti pareškimio
tekst . Tuoju telefonu susisiekiu su pirmininku ir kitais valdybos nari-
ais, kurie tam pritar . Nedelsdamas parašiau pareškimio tekst , kuris te-
lefonu su visais valdybos nariais buvo suderintas ir be patais priimtas,
štai jo tekstas:

„ Laisv fondo lietuviškai kult rai ugdyti Lietuvos filialo tarybos kreipima-
sis Lietuvos ir jos iševijos visuomenes.

Lietuva v l stovi dramatišk išbandym akivaizdoje. Grubi j ga k sinasi
užgniauži dar trap m s valstybingum , demokratijos ir laisv s viltis. Bet tai
n ra priežastis prarasti pasitik jim kilnia žmogaus paskirtimi ar susitaikyti su
persekiojam taut skaudžiu likimu.

Tikime žmogaus dvasioje gl diniais tiesos, teisingumo, tarpusavio solida-
rumo ir pažangos troškimais. Žmogui yra Dievo skirta prat sti pasaulio k rim ,
savo egzistencij prasminti žmonijos medžiagine ir dvasine pažanga. Tokios
didel s paskirties akivaizdoje b t beprasmiška žmogui savo j gas eikvoti siste-
mai, kuri, remdamasi vairiomis klaidingomis prielaidomis, nusikalsta nedova-
notiniais nusizengimais prieš žmoniškum .

Laisv ir teisingumas triumfuos“.

Pasirašo visi penki tarybos nariai.

Po keli valand , sausio 13- j , kreipimasis lietuvi ir angl kalbo-
mis buvo paskelbtas per soviet nekontroliuojam Kauno televizij bei
radij , o kit ryt ir laikraštyje „Laisvasis Kaunas“, nes Vilniaus laik-
raš iai, užgrobus spaustuv , sausio 14- j neiš jo. Toks buvo Laisv
fondo gimimas ir savotiškas „krikštas“ Lietuvoje.

Dr. Ambrozaitis taip reagavo š Fondo filialo žingsn :

„A i už j s orientacij , paskelbiant Laisv fondo vardu

atsišaukim , a i už dr s , pasiraš te visi. Tai rodymas, kad esate ne tik kult rininkai, bet ir politikai, ir partizanai. Garb jums. Sukruvintos laisv s duonos dienos paveik mane, sukr t mus visus. Kur laik negal jau miegoti, savo mintimis buvau prie TV bokšto, v l gyvai pergyvenau panašias dienas, kai teko užimti Kauno senamiest , kai su Stoniu gyn me Kauno radijo stot ar kai teko eiti per kulk liet , gelbstint Vileišio tilt per Ner . Koks gyvas panašumas, tik j s pasirod te daug dr sesni ir atkaklesni. Visas pasaulis jus vertino. S km s visiems." (Laiškas Liudui Dambrauskui, Vidmantui Valiušai iui, Arvydui Juozai iui, Vaidotui Dauniui ir Mindaugui Blozneliui, be datos, gautas 1991.03.25).

Pastarieji žodžiai, suprantama, skirti ne penkiems pareiškimo autoriams, bet tikras aukas už T vyn s laisv sud jusiems žmon ms.

Pirmieji projektai ir darbai

Tame pat laiške Kazys Ambrozaitis toliau rašo:

„Vien pageidavim tur iau d l , pilnutin demokratij ' : gal gal tum te sudaryti komisij (iš Arvydo, Vidmanto, Vaidoto) perži r ti t leidin , gal perredaguoti su vis pastabomis ir priedais, pritaikytais ši dien atsikurian iai Lietuvai ir su projekcija atei iai, taip, kaip jau m ginote spaudoje. („Krant " žurnale 1990 metais pirm kart Lietuvoje buvo paskelbtas pilnutin demokratij " tekstas su trimis atskirais Dau- nio, Juozai io ir Valiušai io palydimaisiais straipsniais - V. V.). Susida- ryt rimtas veikalas, b t tam tikras kelrodis ne tik parlamentarams, bet ir kitiems planuotojams. Ši programa yra vizija idealios Lietuvos, kuria guod m s vis pus šimto met , kurios aktualumas nesumaž jo ir nepa- seno iki šios dienos..."

Dideli planai ir reikšmingi uždaviniai buvo braižomi m s darbo pradžioje. Kai kurie darbai gan s kmingai buvo vykdyti. Pavyzdžiui, palyginti, spar iai dideliu 20 t kst. egz. tiražu išleista Juozo Brazai io „Vien vieni", 10 t kst. egz. tiražu Vinco Ramono romanas „Kryžiai" (to- kie tiražai dabar jau nebe sivaizduojami), Vilniuje surengta keletas kult rini diskusij , Liudo Dambrausko iniciatyva ir r pes iu, knyg kolekcionierius ir buv s spaustuvininkas Domas Akstinas, pasinaudoda- mas savo ryšiais su partizaninio jud jimo dalyviais, prad jo dauginti ir platinti iš vairi sl ptuvi traukiamus retus rezistencinius dokumentus - partizan laikraš ius, laiškus, bylas ir kt. medžiag , tokiu b du bent iš dalies gelb damas j nuo sunykimo.

Ta iau, nepaisant to, kad Fondas buvo suprantamas ir pristatomas kaip ne politinis, bet kult rinis vienetas, vis d lto politini kontroversij , prad jusi kr sti vis Lietuv 1991 met pabaigoje, išvengti nepavyko n

Laisv fondo Lietuvos filialui. Bet ir tomis s lygomis dr. Ambrozai io sugeb jimas diplomatiškai, nieko ne skaudinant ir nenuvertinant formu-

Viršuje - LF Lietuvos filialo valdybos nariai: A. Drag nevi ius, A. Žemaityt , J. Kairevi ius, V. Valiušaitis su sve iu iš JAV ar. K. Ambrozai iu.

Apa ioje - kelion je laivu Liškiav .

luoti mintis, pad jo spr sti kylan ius prieštaraivismus m s pa i tarpe.

Ilgainiui, Laisv fondo filialo aktyvas pasipild naujais nariais, kai kurie žmon s šiek tiek atsitolino nuo aktyvesnio organizacinio veikimo. Ta iau tai, kad šioje studij savait je dalyvauja pirmosios tarybos narys Mindaugas Bloznelis, su frontininkais artimiau susij s socialdemokratas Algirdas Antanaitis, centristas Romualdas Ozolas ir kiti asmenys, liudija, kad fondo Lietuvos filialo nariai n ra kaip nors susipriešin , ir kad šio, saky iau, kult rinio S j džio visuomenin baz yra pakankamai plati - ia gali dalyvauti visi žmon s, kurie brangina pilnutin s demokratijos id jas, krikš ionišk sias vertybes, morali ir atsaking politik . Aš manau, kad mums pavyko išlaikyti ši tolerancijos ir pakantos dvasi , išmokti susidrausminti pirmiausia patiems save, mokyti užgniaužti savo pa i kartais perd t susireikšminim , o stengtis vis pirma suprasti kit . Filialas išliko, nesubyr jo ir nesunyko, bet priešingai - stipr jo, pl t si, kasmet surengdamas svaraus visuomeninio rezonanso susilaukian ias studij savaites, tuo b du tvirtindamas ši graži ir prasming išeivijoje susiklos iusi tradicij bei vis gausiau papildydamas Laisv s j džio r m j gretas. Visa tai neb t buv galima be dr. Ambrozai io nuolatinio r pes io, nenuilstam pastang ir šio visuomeninio darbo globos.

Ateities veiklos gair s ir persitvarkymai

Kokios tur t b ti Laisv fondo Lietuvos filialo ateities veiklos gair s? ia pamin siu tik kelet tem tezi pavidalu:

- išeivijoje išsaugotas ir kruopš iai puosel tas kult rines vertybes kaupiti, studijuoti ir sistemingai pristatyti Lietuvoje, kad ir kiti gal t jomis pasinaudoti;
- kviesti bendro darbo talk kiek galima daugiau rašto žmoni , kurie visa tai populiarint ir skleist pla ioj visuoemen j (panaši kaip šis rengini metu akivaizdžiai pamatai kiek daug toki žmoni esama ir kokio tai aukšto intelekto asmenyb s);
- burti „ Laisv " s j din žmones, kuriems domios pilnutin s demokratijos id jos, kurie vertina krikš ionišk sias vertybes;
- svarstyti pilnutin s demokratijos id jas tarpusavyje, skleisti jas visuomen je, kelti jas partijoms ir parlamentarams ir reikalauti, kod l vieni ar kiti demokratiniai bei krikš ioniškieji principai lig šiol n ra taikomi ar gyvendinami m s valstyb je;
- parengti ir prad ti vykdyti leidybin (Laisv fondo program (veikalai apie holokaust , „\ laisv " žurnalo publicistika, bibliografija, biuletenis nariams, galb t imtis net didesni darb : kai kuri asmenybi biografijos, rašt rinktin s ir t.t.).

Suprantama, kad tokiu Fondo filialo pavidalu, koks jis yra šiandien, tokie uždaviniai b t neapr piami.

ia dar kart prisimintinas J. Brazai io straipsnis „Srov ir uola". Jis sako, kad vienos organizacijos kinta laikui b gant, judriai prisiderina prie laiko diktuojam s lyg ir silieja srauni laiko t km , o kitos - sukiet ja ir laiko up je lieka gul ti akmeniu, stabdan iu tos up s t km .

Manau, kad s lygos šiandien yra žymiai pasikeit nuo t , kai buvo kuriamas Laisv fondo filialas Lietuvoje 1990-aisiais. Jeigu mes to nematysime ir nenor sime keistis pagal laiko diktuojamus uždavinius, esama pavojaus palikti tuo akmeniu sraunaus vandens dugne.

Šiandien mums der t patiems sau atsakyti klausim : kas mes esame, ko siekiame, kokiomis priemon mis, kur link judame? Ar esame bent koks veiksnys, turintis reikšm s m s visuomenei - tam tikras forumas, kurio balsas girdimas, j siklausoma - ar tik miel žmoni susitikimo vieta, kur gera praleisti atostogas, atsip sti, pasiklausyti graži kalb ir paekskursuoti, o po to v l, be joki sipareigojim atei iai, išsiskirstyti iki kit met ?

Pabandykime bent mintyse atsakyti kaip atrodys „ Laisv " studij savait s po 5 ar 10 met , kai išėivijos dalis proporcingai bus sumaž jusi? Ar tos studij dienos šiandien mums yra svarbios ir vertingos pa ios savyje, ar tai daugiau parodomoji priemon sve iams iš anapus? Atsakykime sau s žiningai: ar t stume tas studij savaites, jei bi iuli iš Amerikos, Kanados vietas artimoje ateityje užimt m s broliai iš Rusijos, Ukrainos ir Gudijos, taip pat m s id j simpatikai iš Jurbarko, Telši , Garliavos, Birštono, Druskinink ? Kaip ir iš koki l š gal tume tai organizuoti? Tai klausimai, kuriuos turb t b t sunku duoti viena-reikšmiškus atsakymus. Der t juos r pestingai apsvarstyti, jei norime, kad m s veikla nenutr kt , bet stipr t .

Mano pasi lymai:

- kurti Laisv fondo globojam Demokratijos tyrimo centr arba institut , vadovaujam bent vieno apmokamo darbuotojo, kuris dirbt mokslin - tiriam j ir tam tikr organizacin darb ; pvz. studij savai i ir rengini planavimas, leidybini plan sudarymas ir leidini organizavimas, periodinio aplinkraš io redagavimas ir t.t.

- Laisv fondo Lietuvos filialo dabartin strukt r , kuri nebeatinka laiko ir statymo reikalavim , transformuoti pilietinio atsinaujinimo s j d „ Laisv " (be formalios naryst s).

- Prašyti Laisv fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininko adv. J. Kairevi iaus, suburti darbo grup tokiam projektui parengti ir realizuoti.

Paskaita septintojoje Laisv fondo studij savait je Druskininkuose, 1998 liepos 10 d. Tekstas šiek tiek sutrumpintas.

KARVELIS TARP VANAG

Lietuvi kari gyvenimas pagal karo kapeliono dienorašt

HENRIKAS KUDREIKIS

„Minskas, 1941 metai, toli nuo Lietuvos, nuo artim j . Penkt va-
land ryto jau pilnut l bažny ia. Šimtai aki nukreipt mano veid .
ia tenka naudotis lietuvi , lenk , rus , vokie i ir gud kalbomis. Lie-
tuviai civiliai ir kariai susirinko išklaudyti tre i j Miši . Pirm kart
švent j Simono ir Elenos bažny ioje, Minske, suskamb jo lietuviškos re-
ligin s giesm s. Tas mane giliai sujaudino.“

Taip kun. Zenonas Ignonis prad jo karo kapeliono tarnyb lietuvi
kari tarpe Gudijoje. Iš jo dienoraš io lap („Praeit is kalba“) mus
žvelgia šio Kristaus apaštalo gyvenimo epizodai baisiose t laik
s lygose. Jo žodžiuose atsispindi II-rojo Pasaulinio karo s kuriuose at-
sid rusi lietuvi kari dvasinis stiprumas ir kai kuri , karo pas koje ki-
lusios, silpnyb s: girtavimas ir silpstanti religin praktika.

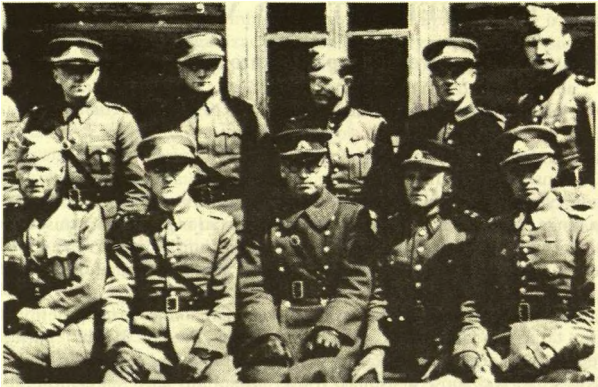
1941 - 1944 met laikotarpyje karo kapeliono Zenono Ignonio avimis
buvo pla iame Gudijos plote išm tyti šie savisaugos batalionai: palikti iš
Lietuvos kariuomen s (ar 29-to Raud. armijos šauli korpo) 3,15 ir 255-
tas, maišytas (prievarta ir savanori) - 1 O-tas, Kauno savanori - 12-tas,
ir šventoriuose bei rinkose sugaudyt pasirašiusi savanoriais lietuvi
dalinius vietoj Wehrmachto naujok - 254-tas batalionas. Lietuviai kariai
saugojo geležinkelius, kelius bei kitus karinius objektus. Beveik visi buvo
velt i kautynes su bolševik partizanais, kuri knibžd jo pilni Gudijos
miškai, raistai ir pelk s.

Štai vienas iš daugelio karo kapeliono apsilankym lietuvi kari at-
sparos punktuose.

„Kelyje sutikome iki dant ginkluotus vokie i dalinius, atrodo,
kiekvien u momentu pasiruošusius kautyn ms. Paklausiau savo palydo-
vo, ar esama pavojaus susidurti su rus partizanais? Jis juokaudamas at-
sak , kad mirtis tykoja už kiekvieno kr mo. Sutinkame ir kelet lietuvi
kari , taip pat sunkiai apsiginklavusi , sunkvežimius. Tik vakare pa-
siek me m riniais vartais ir durpynais apsupt vietov , vadas aprod
varging buvein , kurios visos sienos kulk suvarstytos. Sargybos kuo-
pos namas paverstas bunkeriu su kulkosvaidži šaudymo angomis.“

Sekant ryt kariai skubiai sutvark patalp , laikin koply i , kur ka-
pelionas gal jo aukoti šventas Mišias. Daugumas kari atliko išpažint ir
pri m šv . Sakrament . Po piet iš Papieniz posto atvyko gurguol . Ka-
riai praš , kad kapelionas ir juos aplanky t .

Kapelionas lankosi Kopyle. Pla iai šypsodamiesi j sutinka kapitonas

255-tojo bataliono prie Maglievo lietuviai karininkai. Pirmoj eil j vidury s di karo kapelionas kun. Z. Ignatavi ius- Ignonis.

Matulevi ius ir ltn. Dubinskas. Kapelionui praneša, kad tik vakar prie Linkovi i bolševikai užpuol lietuvi žvalg b r . Iš šešiolikos penkis nukirto ir aštuonis sunkiai sužeid . Pamald metu kapelionas pasmerk girtavim . Deja, po piet sutiko lietuv karinink , kuris girtas neatskyr dienos nuo nakties.

3- io bataliono III- ios kuopos vadas ltn. Gumauskas kapelion pri m nuoširdžiai. Valgyklos sal je tuojau atlaikytos lietuviškos pamaldos. Visi vyrai pri jo išpažinties. Judr s kareiv liai net laikin klausykl paskubomis sukai . Ankstyv ryt kapelionas pasiek lietuvi dalin Mejanovi iuose. ia kari dvasinis lygis buvo nepagirtinas, s lygos nepavyd tinos, apsupti t kstan i gerai ginkluot raudon j band ir parašiutinink .

S d damas ant mažo vagon lio per durpynus ir pelkes kapelionas pasiek Duhov . ia vadas ir kiti lietuviai kariai - užgr dinti, dr s s, labai draugiški ir nuotakingi vyrai. Ilgai kapelionui pasakojo savo karinius nuotykius. Vakare jis kariams parod švent j paveikslus ir nupasakojo j gyvenim . Rytme io pamaldose dalyvavo visi ne tarnyboje es kariai. Vokie i kariuomen je tarnav flamandai - katalikai net išpažinties jo kartu su lietuviais.

Susprogdinti traukiniai, bombardavimai. Kapelionas bando aplankyti prie Glebok esant 254-t batalion , š kart nepasiseka. Pakely prie Daugpilio sutinka ltn. Pošk , kuris kvie ia aplankyti lietuvi dalin prie Daugpilio priemies io. Kapelionas, aišku, kvietim priima.

Per vakar subombarduot Orš , per Mohiliav kapelionas pasiekia Bykov . Sutinka b r lietuvi kari ir j vad ltn. Baltrušait . Jie pertrauk užsi mimus ir sureng gegužines pamaldas. ia jis dar kart sitikino, k reiškia geri vadai, aukšta moral ir geras pavyzdys. Visose pamaldose nuoširdžiai su giliu pamaldumu dalyvavo visi. Ši kari meil religijai sustiprino kapelion dvasioje.

Per bolševik partizan aps stus miškus kapelionas pasiek ltn. Ragauskio vadovaujama b r . Karininkas skund si, kad j gyvenimas nepaprastai pavojingas ir sunkus. Aplank naujai supiltus lietuvi kari kapus.

Dundant priešl ktuvinei artilerijai, kapelionas atvyksta vieno bataliono štab . Toliese pamato šuoliais lekiant raitel . Priart jus atpažino bataliono vad kpt. Liorman . V liau drauge karininkai ir kariai sugiedojo šv. Marijos litanij , dalyvavo šv. Mišiose. Daugumas atliko išpažint , j tarpe buvo ir viena lietuvait , kuri poteri išmok ir prie išpažinties pareng kiln s šio bataliono kariai. Sp ju, kad tai buvo 3- ias batalionas.

Ir kituose aplankytuose postuose pasisek surengti gegužines pamaldas. Giedojimams gražiai vadovavo ltn. Gasi nas. Aplinkiniai gudai ir rusai didžiavosi lietuviais kariais, kurie užtikrino saug gyvenim . Kit ryt šv. Mišiose v l dalyvavo lietuviai kariai ir daug civili gyven-toj .

Kelion Užd buvo pavojinga. Šiame kelyje tik vakar banditai sudegino piln žmoni sunkvežim . Kapelionas sutiko ltn. Gecevi i ir ltn. Bukšn su b riu kareivi iš 12-to bataliono. Jie kartu atsivež kelet sunkiai sužeist . Kapelionas juos palyd jo Luftwaff s lignonin . Ligoniams suteik religinius patarnavimus. Pagaliau pasiek Užd . Tik neseniai rusai buvo užpuol lietuvi kari sunkvežim . Lietuviai puolikus atmuš . Kiek v liau kiti lietuviai papuol raudon j ugn . rus nagus pakliuvo eil. Balys Rinkevi ius. Po šv. Miši , kuriose dalyvavo visi laisvi kariai, praneš , kad rastas užminuotas eil. Rinkevi iaus lavonas. Lavono paimti nuvažiavusius karius v l užpuol rusai. Pasisek atmušti tik su vokie i tank pagalba. Ž va kitas lietuvis - psk. Liobikis. V l gedulingos pamaldos. Daug kari ir civili pri jo išpažinties. „Paprastuose karstuose, g l se ir žolynuose palaidoti du jauni lietuviai, paaukoj gyvybes už Gudijos žem " - rašo kun. Ignonis.

Atvyk s ltn. Plung praneš , kad viename susid rime bolševikai nukov 15 lietuvi kari . Iš 3- io bataliono kapelion pasiek li dna žinia. Bataliono vadas kpt. Žibas, bataliono gydytojas ir adjutantantas vokie i sureštuoti. Vokie i ryši karininkas juos paklaus , kas atsitikt , jeigu laim t bolševikai? Jie dr siai atkirto, kad visiems b t neišvengiama mirtis, bet toks pat likimas ir vokie i laim jimo atveju. Vokietis dreb jo iš pyk io. Sekant ryt atvyko esesinink komanda ir visus tris išsivež . Sujudo vokie i vietinis štabas. Tik energingo plk. Rosenstock d ka po

ilgo ir vargingo tardymo m s karininkai sugr žo batalion .

Kita li dna žinia. Prie Papiernizos bolševikai sunaikino lietuvi atsparos punkt . Žuvo keturiolika kari . Michanovi ius neseniai atkelti lietuvi kariai tur jo kelis skaudžius susid rimus. Ž sta keturi ir keletas sunkiai sužeisti. Iš bataliono pab go psk. Kuprinas ir priešui suteik vi-
sas informacijas bei puolime pats dalyvavo. Lietuviams baisi g da.

Iš 254-to bataliono atvyko kari b rys ir kapelion pakviet sve ius. Keliavo tamsi nakt . Staiga baisus trenksmas. Sprogsta traukinyje mina. Yra žuvusi vokie i . Pagaliau po dviej dien kelion s pasiekia Sarkau izn . Kapelion sutiko bataliono vadas kpt. Bareišis. Sekant ryt bažny ioje, kurioje dar užsilik lietuviški parašai, didel eil kari , laukian i išpažinties. Apie dešimt valand su lietuviška daina atvyksta bažny ion dar dvi lietuvi kuopos. Vadovaujami ltn. Bardzilausko jie gražiai giedoj lietuviškas giesmes.

Kapelionas Zenonas Ignonis džiaug si ir kartais li d jo, lankydamas nusikaltusius pavienius karius kal jimuose, matydamas karius girtuokliaujant. Nepaisant nuolatini pavoj , juos lank be pertraukos. Nepais ir vokie i gr sinim nekatechizuoti civili . Dienomis ir naktimis lank sergan ius ir mirštan ius, neži r damas, kokios jie tautyb s. Mok damas gud kalb , religiniai aptarnavo gud katalikus, nes j kunigus bolševikai praktiškai buvo sunaikin . Nors kun. Ignonis buvo tikras Kristaus karys ir, jeigu buvo švent kunig - jis buvo vienas iš toki , ta iau bolševik spaudoje, net specialiuose KGB leidiniuose („12-tas batalionas“) j išvadindavo karo nusikalt liu, šiuos kaltinimus v liau per m Izraelio ir raudon j lietuvi spauda. Dar 1993 m., seniai po kapeliono Ignonio mirties, Vatikanan plauk protestai iš Izraelio, kod l kun. Ignonis buvo pakeltas prelatas.

Tokius kaltinimus KGB skelb visiems Gudijon išsi stiems lietuvi kariams. JAV Kongreso nar Elizabeth Holzman iš KGB per m tokius kaltinimus lietuvi kariams: es jie šaud žydus, karo belaisvius ir kitus civilius, pl š ir degin gud sodybas. Holzman pravestu statymu JAV Teis s departamento OSI sekcija buvusius lietuvius karius persekioja iki šios dienos. Iš tigr j , dauguma j buvo prievarta vokiškus dalinius paimti vyrai, kurie Gudijoje kovojo už savo gyvybes. Nei vienas dalinys nedalyvavo šaudymuose, nei degino sodybas. Tai liudija j kapelionas, gud gyventojai ir ten buv , gyvi išlik kariai. Bolševik leidiniuose prie šaudym parodyti kareiviai su juodomis uniformomis, kiti su tikrais teu-
toniškais veidais. Lietuviai juod uniform nenešiojo.

Laikas parašyti ties apie lietuvi kari dalyvavim II-me Pasauli-
niame kare. To dar nedar dabartin buvusi raudon j spauda Lietu-
voje. Jiems artimesn KGB tiesa.

KOSMOPOLITIZMAS AR TAUTIŠKUMAS

lietuviškojo jaunimo kelyje?

DAIVA KARUŽAIT

Besikei ian iame pasaulyje smarkiai pažengusi technologija (televizija, kompiuteriai, faksai, telefoniniai susijungimai ir kt.) pagreitina žmoni komunikacij . Per sekundes galima sužinoti apie svarbius vykius bet kuriame pasaulyje. Pasaulio ribos tuo b du maž ja ir kartais, atrodo, net dingsta. Žmon s to paveikti pradeda sigyti pasaulin (ne tautin) m stym . Taip atsiranda kosmopolitizmas, vienijimasis pasaulio linkme. Matydami tuos pa ius vaizdus, gird dami tas pa ias žinias, žmon s veikia vienas kit , darosi panašesni, pradeda panašiai elgtis ir galvoti. Sunku dabar likti unikaliu. Dažnai reikia b ti tolerantišku, o tolerantiškumas yra kosmopolitizmo šaknis.

Be abejo, kosmopolitiniam bendravimui kli tis yra bendros kalbos netur jimas. Sunku komunikuoti, jeigu kalbi skirtinga kalba. Ta iau ši kli t nuo senov s laik peržengia dailininkai ir muzikai. Naudodami savitus ritmus, poetai taip pat šiek tiek aplenkia bendros kalbos nebuvimo kli t . Menininkai dažnai sugeba perduoti savo mintis bei jausmus vaizdais, ritmais ir muzikos tonais ir taip tampa universaliai suprantami. Tiek vaizdinis menas, tiek ir muzika gali b ti vis labiau suprasti be kalbos žinojimo.

Krypstant kosmopolitizm , kai kurie sitraukia kosmologin m stym : atsiranda susidom jimas senov s religijomis, kosmologiniais samprotavimais. Lietuviai labai domaujasi savo senov s tik jimu ir gamtos dvasingumo samprata. Nors kiekvienoje senov s religijoje yra etnocentrini bruož , bet randami taip pat ir panašumai kitoms kult roms. Studijuodami senov s lietuvi tik jimo bruožus, mes rasime dvasiškas šaknis, kurios riša mus su kitomis kult romis. Tuo pa iu mes taip pat krypstame kosmopolitizm .

Vis d lto mes negalime pasidaryti vienodi. O jeigu ir gal tume, - ar to mes tikrai nor tume? Žinome, kad svarbu išlaikyti savo asmenišką ribas ir vertinti savo asmenišką, unikalias ypatybes. Kiekvienas žmogus yra individas, kuris priklauso sau ir skiriasi nuo vis kit žmoni . Ta iau, b dami individais, mes taip pat priklausome šeimai, draugams, kolegoms, tautai. Priklausome ir pasauliui. Visa tai m stantys žmon s pagal savo gyvenimo raid ir sitikinimus turi suprasti, palaikyti ir nepa-

Jaunimo simpoziumo Dainavoje dalyviai. Iš k. - dr. V. Kerelyt , D. Karužait , A. Girnius,
A. Cvekelis. (Nuotr. J. Baužio)

neigti. Yra tik svarbu išlaikyti balans .

Pažindami savo taut , tautiškus bruožus, jos praeit ir kalb , mes stipriname savo žmogišk charakter ir nieko nenustojame, neprarandame. Iš j ir platesn pasaul , bendraudami su kit kult r , tautybi , rasi ir sitikinim žmon mis, mes esame pareigoti sav s neatsisakyti, o tik prisid ti savo individualumu. Tuo mes pilnai ugdysime tolerantiškum kit pasaulio žmoni atžvilgiu, bet tuo pa iu pasieksime ir reikšmingesn viet sau, savo šeimai ir tautai. Taip susikuria ryšys tarp žmoni . Per tok bendravimo ryš dalinam s kult riniais skirtumais, praple iame horizontus, kartais peržengiame asmenišką bei kult rines ribas. Atrodyt , kad taip žmogus palaipsniui pasidaro vis labiau kosmopolitiškesnis. Ta iau, mano nuomone, n ra reikalo nei logiškos priežasties patiems ištirpti pasaulin je vienyb je. Pirmiausiai reikia priimti ir pažinti save. Tik save pilnai pažindami, gal sime pilniau ir reikšmingiau bendrauti su kitais, toleruoti kitus žmones, kult ras ir tautas.

REZISTENCIN S MINTYS DAINAVOJE

42-roji Lietuvišk studij savait

JUOZAS BAUŽYS

Ši vasar , rugpj io 16-22 d., Michigan'o Dainavoje ir v l vyko Lietuvišk studij savait . Tai jau 42-roji iš eil s Lietuvi Fronto bi iuli rengiama tokia savait . Pagrindin jos tema - „Nauji uždaviniai rezistencin je ir kult rin je veikloje". Šios temos r muose tad ir buvo svarstomos bei diskutuojamos vauros problemos, pastebimos lietuviškojoje išeivijoje ir pa ioje Lietuvoje. Dalyviais ši studij savait buvo gana gausi, o savo programa - tikrai vauro.

Rytme iais šv. Mišias aukodavo kun. Algirdas Paliokas, SJ, Lemon-to pal. J. Matulai io misijos kapelionas. Trumpi, bet taikl s ir svarstytas temas palie iantys jo pamokslai buvo vis maloniai laukiami. Po pusry i prasid davo dienos programa: paskaitos, pokalbiai, diskusijos, simpoziumai ir pos džiai. Likdavo kartais laiko ir Spygulyje pasimaudyti bei pasivaikš ioti. Vakaraus - v l kas nors domaus.

Pirmadienis prasid jo neseniai Druskininkuose vykusios septintosios \ laisv fondo Lietuvos filialo savait s apžvalga. Išsamius pranešimus apie j padar ten dalyvav dr. K. Ambrozaitis, A. Raulinaitis ir A. bei L. Stepai iai. (Apie Druskinink savait rasite šiame numeryje atskir straipsn). Po piet dr. Antanas Musteikis skait paskait : „Istoriniai pakaruokliai". Joje jis paliet kai kuriuos tendencingai iškraipomus istorinius faktus, tod l ir pavadin s juos istoriniais pakaruokliais ar šm klomis. (Kelios mintys iš jo paskaitos spausdinamos šiame numeryje atskirai).

Apie partijas ir Pilnutin demokratij

Antradienis buvo skirtas žvilgsniui dešini sias Lietuvos partijas. Apie dabartin Krikš ioni demokrat partijos politin program bei ateities veiklos perspektyvas kalb jo Vytautas Volertas, Jonas Vaznelis ir Viktoras Naudžius. Visi kalb tojai, nors ir LKDP r m jai, iš l tam tikrus pastebimus faktus, kaip vidin nesantaik , vienos politin s linijos nesuradim ir pan. Buvo taip pat pasteb tas ir katalikiškiosios spaudos Lietuvoje maž jimas, kuris gali tur ti labai blog pasekmi . Buvo prieita prie bendros nuomon s, kad LF bi iuliai ir toliau individualiai remt LKDP, bet su tam tikru atsargumu.

Apie T vyn s s jung - Lietuvos konservatorius kalb jo Algis Raulinaitis ir Algirdas Stepaitis. Pirmasis iš l teigiamus TS programos principus, ta iau primin ir kai kuriuos netinkamus min. pirm. Vagnoriaus bei Kult ros min. Šaltenio jimus. Algirdas Stepaitis d mes labiau

atreip istorinius TS nuveiktus darbus, kartu pasteb jo ir kelias pada-rytas klaidas, bet TS ateit žvelg šviesiai ir su pasitik jimu. Gausiose diskusijose buvo iškeltas reikalas šioms dviem partijoms išlyginti vidaus ir tarpusavio nesutarimus ir sudaryti tvirt koalicij .

Reikia priminti, kad LFB, kaip o s j dis, oficialiai nepasisako už kuri nors Lietuvos partij , ta iau LF bi iuliai individualiai remia savo pasi-rinkt partij ir jos veicl .

Toliau sek svarstybos apie Pilnutin s demokratijos id jas, j istor-in palikim ir dabart : pagrindiniai kalb tojai - A. Raulinaitis, dr. K. Skrupskelis, dr. K. Ambrozaitis, A. Sabalis (atsiunt s savo pranešim raštu), dr. A. Musteikis, J. Ardys, V. Petrulis. Tokios svarstybos buvo su-rengtos ryšium su 40-ties met sukaktimi, kai 1958 m. buvo išleistas lei-dinys „ pilnutin demokratij ". Tai buvo daugiausia dr. Antano Macei-nos, Vytauto Vaitiek no ir Juozo Brazai io mintys apie demokratin s valstyb s pagrindus, šis leidinys tapo LFB veiklos kelrodžiu iki pat šiandien.

Kalb jusieji pabr ž PD min i svarb dabartyje. Šios mintys skleidžiamos ir laisvoje Lietuvoje, komentuojamos spaudoje; kai kurios partijos yra pritaikiusios jos mintis ir savo programoms, tik kartais nu-tyl damos, kad tai yra LFB k rinys. Buvo kalbama ir apie nepa-saul ži rin politik , pasaul ži rini bendruomeni autonomij ir jos reikšm mokyklose, buvo klausama, kaip PD id jas dar pla iau Lietu-voje pritaikyti.

1941 sukilimas ir jaunieji istorikai

Tokia tema tre iadien kalb jo prof. dr. K stutis Skrupskelis. Jo ma-nymu, m siškiai „kritiniai" istorikai labai dažnai nesiremia, kaip jie tai stengiasi tvirtinti, vien tik istoriniais dokumentais, bet neretai parodo ir savo pa i sitikinimus. Tod l pas marksistinius, o dažnai ir pas libera-laus sitikinimo istorikus dažnai pastebimas tautini , patriotini ir relig-i ni id j ignoravimas ar net puolimas. Tod l ir 1941 m. sukilimas kai ku-riems iš j nesuprantamas: kaip II-jo Pasaulinio karo metu, kai visas demokratinis pasaulis kovojo prieš nacius, kažkokie lietuviai „nacionalistai" ne tik neprisid jo prie tos kovos, bet veik pagal savo in-teresus. Lygiai taip pat bandoma iškraipyti ir pati naujausia m s tautos rezistencijos istorija: Lietuvoje kišamos mintys, jog tik vienintel „šviesa - Santara" savo ryšiais su tauta išvadavusi Lietuv , ty ia neužsimenant apie kitoki sitikinim samb ri bei žmoni veicl .

T pa i dien vyko ir 38-ri met sukakties pamin jimas nuo laisv fondo steigimo. Kalb j dr. Kazys Ambrozaitis, Juozas Baužys ir dr. K stutis Skrupskelis apžvelg LF 38-ri met keli , nuveiktus dar-bus, išleistas knygas. Papasakojo, kaip Lietuvoje tuoj po nepriklauso-myb s atstatymo buvo kurtas LF skyrius, kurio veikla ple iasi: rengia-

mos studij savait s, leidžiamos knygos savoje LF ir Mork no spaustuv je, ple iama demokratin dvasia. Po min jimo vykusiame metiniame LF nari susirinkime buvo išrinkta nauja fondo taryba.

Lietuvi Bendruomen s diena

Apie Lietuvi Bendruomen ir jos veiklos uždavinius kalb jo bent keli LB vadovai. Regina Narušien , JAV LB krašto valdybos pirm., supažindino su svarbiausiais LB uždaviniais: jungti naujai iš Lietuvos atvykusius, apjungti ir kelintos kartos angliškai kalban ius lietuvius, tartis su Lietuva d l kult rin s bei švietimo paramos, r pintis ir toliau svarbiais Lietuvos nepriklausomyb s išlaikymo ir d mesio Amerikos valdžios staigose reikalais. Primin , kad spalio m nes Clevelande rengiama svarbi LB konferencija.

Li da Rugienien savo paskaitoje „Suvokime save ir savo paveld " kalb jo apie etnin s lietuvi kult ros išlaikymo problemas išėivijoje ir Lietuvoje. (L. Rugienien s paskaita spausdinama šiame numeryje).

Juozas Ardys papasakojo apie bendr j LB ir Lietuvos Seimo ryši komisij ir jos atliktus darbus. Esanti numatyta užsienio lietuvi gr žimo Lietuv programa, Lietuvoje bus kuriamas Amerikos lietuvi centras. Jau veikia Lietuvoje specialus informacijos centras besikuriantiems ir gr žusiems t vyn . Vytautas Kamantas, PLB pirmininkas, supažindino su kai kuriais PLB istorijos faktais, primin svarbiausius jos darbus, kurie, jo teigimu, dažnai atliekami per krašt bendruomenes.

Dr. Vytautas Bieliauskas skait paskait - „Užsienio lietuviai ir Lietuva: bendros kalbos beiėskant" (Jo paskaita spausdinama šiame numeryje).

Marija Remien kalb jo aktualia užsienio lietuvi archyv išsaugojimo tema. Apžvelgusi ankstyvesni laik lietuvišk archyv Amerikoje istorij , pamin jo jog šiuo metu didžiausi JAV lietuvi archyvai yra ALKA Putname ir Pasaulio lietuvi archyvas Jaunimo centre. Ji pasteb jo, kad daugelio organizacij veiklos archyvai vis dar nesutvarkyti, nesukatalogizuoti, neretai išmetami ir dingsta. Tam reik t skirti daugiau d mesio, laiko ir l š . Pasidžiaug , jog Kult ros min. S. Šaltenis galvoja, kad Lietuva tam reikalui gal t skirti finansin param .

Rezistencijos ir genocido temos

T pat vakar kalb j s Antanas Dundzila labai domiai ir kritiškai aptar neseniai išleist Li to Mock no kny g „Pavarg s herojus". (Antano Dundzilos paskaita spausdinama atskirai).

Penktadienio ryt v l kalb jo Antanas Dundzila. Š kart jo pranešimas liet naujosios technologijos priemoni pritaikym ir vartojim registruojant ir tiksliai nustatant geografines vietas. Tam yra naudojami nauji aparatai, vadinami GPS (Global Positioning System, arba

lietuviškai - Globalin s pad ties nustatymo sistema). Toki aparat pagalba galima nustatyti ir taip suregistruoti tikslias vietas partizan bunkeris , kap , kautyni viet ir kt. Por toki aparat A. Dundzila jau nuvež Lietuvos Partizan ir tremtini s jungai. Ši GPS aparat panaudojimo, specialii ekspedicij organizavimo ir pan. išlaidoms padengti savait s dalyviai po A. Dundzilos pranešimo suaukojo apie 2,000 doleri , kurie bus perduoti šio darbo organizacinei grupei.

Adv. Povilas Žumbakis kalb jo genocido temomis. Paliet dabartin genocido statym Lietuvoje, kuris nevienodai pritaikomas: iki šiandien dar nenubaustas n vienas stribas argumentuojant, kad soviet okupuotoje Lietuvoje neb ta genocido. Tuo tarpu aiškiai matomas spaudimas iš užsienio kuo grei iau susidoroti su Lileikio byla. Prelegentas pasteb jo, kad Amerikos liberalizmo taka did ja net Lietuvos mokyklose. Ten bus d stoma apie holocaust , bet grei iausiai nieko nebus užsimenama apie partizan pasipriešinim , išvežimus Sibir ir kitas lietuvi tautos kan ias.

Popiet vykusiame simpoziume tema „Užsienio lietuvi veiklos galimyb s“ pasisak R. Narušien , dr. V. Bieliauskas, A. Dundzila ir P. Zumbakis. Regina Narušien didžiausi d mes si l kreipti Lietuvos pri mimo Nato klausim . JAV lietuviai privalo nuolat kontaktuoti savo senatorius bei kongresmanus, prašydami juos remti Baltijos krašt pakvietim ir pri mim Nato.

Dr. Vytauto Bieliausko nuomone, vienas iš svarbiausi užsienio lietuvi uždaviniai b t savojo jaunimo traukimas Lietuvi Bendruomen , vis lietuvišk veikal . Jaunimas gal s daugiau atlikti ir politin je srityje. Antanas Dundzila k l rezistencin s veiklos ir jos propagavimo svarb . B tina skelbti pasauliui, kad lietuviai rezistentai kovojo prieš sovietin okupacij , iškelti 1941 met sukilimo svarb , kovoti prieš pastebimus antilituanizmo (palyginant su antirasizmu ar antisemitizmu) reiškinius ir kt. Si l taip pat sukviesti jaunimo organizacij vadov konferencij . Povilas Žumbakis pritar , kad jaunimo tarpe pastebimas did jantis nutaut jimas, kad jaunimas gal nepakankamai supažindinamas su istoriniais rezistencijos faktais. Si l taip pat atkreipti d mes ir vyresni j užsienio lietuvi apsaugojim nuo vairiausi išnaudotoj .

Jaunimo r pestis d l kosmopolitizmo

Paskutin šeštadienio diena buvo skirta jaunesniosios kartos pasisakymams aktualiais klausimais. Ta iau dar prieš j simpozium buvo trumpai, bet šiltais žodžiais prisimintas dr. Vytautas Vardys, kurio mirties 5-ri met li dna sukaktis bus 1998 spalio 19 d. Apie a. a. dr. Vytaut kalb jo dr. Kazys Ambrozaitis, Juozas Baužys ir dr. Vytautas Bieliauskas, prisimindami velionio asmen , nuveiktus darbus, kai kuri bendradarbi atsiliepinimus.

Jaunesniosios kartos simpoziumo tema: „Tautiškas ar kosmopolitizmas lietuviškojo jaunimo kelyje“. Pokalbio dalyviai - Daiva Karužait , Audrius Girnius, dr. Vilija Kerelyt ir Aistis Cvekelis. Pokalbiui vadovav s dr. Arvydas Žygas pasteb jo, kad vis labiau atsirandantis ir pastebimas kult ros suniveliavimas palie ia ir lietuvišk jaunim . Tautiškas vis labiau darosi nereikalingas, dvasin s ir lietuviškos vertyb s užmiršamos.

Daiva Karužait , poet ir dailinink , k l mint , kad kosmopolitizmo šaknys atsiranda vis did jan ios technologijos takoje. (Jos mintys spausdinamos atskirai).

Audrius Girnius, baigi s ekonomikos mokslus ikagos universitete, pripažino, kad tautiškas s mon lietuviško jaunimo tarpe vis maž ja. Maž ja ir darbštumas, lietuvi kalbos puosel jimas, dora bei religijos praktikavimas. Lietuviai per daug pasiduoda kosmopolitin ms d joms ir tod l yra b tina susir pinti.

Dr. Vilija Kerelyt , biolog , chiropraktik ir daininink , pasakojo apie jos patirt lietuviškosios Aplinkos tak ir sp džius. Visa tai suteik jai tautiško galvojimo atsparum . Jos manymu, naujiesiems dabartiniams ateiviams bus lemta nutaut ti grei iau, negu jos kartos ia augusiam jaunimui.

Aistis Cvekelis, vilnietis, šiuo metu ikagoje t si s medicinos studijas, steb josi, kad ia, Amerikoje, lietuviai susirenka draug n vien kad jie yra lietuviai, kad jiems r pi lietuviški reikalai. Jis pabr ž , kad kosmopolitin s id jos ypa mažai tautai yra labai pavojingos ir sunkiai bus nugalimos.

Nuotaikingos vakaron s

Kiekvien vakar savait s metu vis b davo vairybi . Tai vaizdajuos i perži ros iš pra jusi met LF studij savait s Jurbarke linksmi , arba Bernardo Brazdžionio Lietuv sugr žimo nepamirštami epizodai. Penktadienio vakare buvo jautriai prisimintas prieš 10 met (1988., VIII.26) mir s nuolatinis Dainavos savai i bi iulis rašytojas Adolfas Markelis. Apie j kalb jo J. Baužys, o ištrauk iš jo novel s „T vas“ paskait Reda Ardien . T pat vakar dalyviai buvo supažindinti su neseniai išleista nauja rašytojo Vytauto Volerto knyga „Meil žolei“. Buvo prisimintas ir garbingo jubiliejaus šiemet sulauk s dr. K. Ambrozaitis.

O savait s užbaigai, šeštadienio vakare, vyko gražiai Julijos Gylien s r pes iu surengtas koncertas ir poezijos vakaras. Jame smuikininkas Valdas Vasaitis ir pianistas Alvydas Vasaitis grojo ir skambino pasaulinio masto muzik k rinius. Savo poezijos skait poetai Daiva Karužait ir Apolinaras Bagdonas. Vadovavusi visai programai Julija Gylien paskait Venancijaus Ališo poezijos posmus. Pabaigai solist Vilija Kerelyt ir Algimantas Barniškis pateik lengvosios estradin s muzikos dain .

Viršuje - LFB tarybos nariai Dainavoje po pos džio. Iš k. - J. Urbonas, J. Ardys, V. Naudžius, Z. Brinkis, J. Baužys, V. Saulys, K. Ambrozaitis, V. Volertas, V. Petrusis, A. Raulinaitis. (J. Urbono nuotr.). Apa ioje - koncerto ir poezijos vakaro atlik jai. Iš k. - A. Vasaitis, V. Vasaitis, D. Karužait , J. Gylien , A. Bamiškis, V. Kerelyt , A. Bagdonas. (Nuotr. K. Ambrozai io)

PILNUTIN DEMOKRATIJ

Mintys svarstyboms 40 met sukakties proga
Dainava, 1998.VIII.18

ALGIS P. RAULINAITIS

Šiais metais minime 40 met sukakt nuo pilnutin demokratij " pasirodymo 1958-aisiais metais. Neju iomis iš pas mon s išnyra Rerum novarum ir Quadragesimo anno enciklikos. Ne tik, kad daugelis j id j atsispindi pilnutin demokratij " studijoje, bet ir patys enciklik pavadinimai labai tiksliai apib dina pilnutin demokratij " - juk tai tikrai Rerum novarum. Pirma tokia išsami studija apie ateities valstyb s vizij . Lygiai taip pat tiksliai Quadragesimo anno enciklikos pavadinimas tinka m s šiandienin ms svarstyboms. Juk tikrai pra jo keturiasdešimt met .

Pažvelg „ pilnutin demokratij ", ypa paskait žanginius žodžius „Vietoj pratarties", neju iomis esame priversti susim styti - beveik visi pratartryje esantys teiginiai turi b ti laikomi kaip pranašyst s...

Pratartryje rašoma: „Pilnutin s demokratijos klausimus svarstant, buvo tikima tvirtai, kad mintys apie valstybinio gyvenimo pagrindus bus pateiktos laisvai Lietuvai kaip id jin medžiaga naujo valstybinio gyvenimo statybai." Tada atrod , kad tai tik tolimos ateities galimyb , kuri vargu ar pamatysime...

Ta iau, 1990-tieji metai v l prašvito laisve Lietuvai. Tiesa, ne tokia, koki mes sivaizdavome, ne pilnutine laisve, nors didžiosios pasaulio galyb s nor jo užsimerkti prieš vykus fakt ir nesiteik pripažinti Lietuvos nepriklausomyb s, nors dar Lietuvoje buvo okupacin s paj gos. Bet pirmieji žingsniai link pilnos laisv s buvo žengiami ir, anot poeto, niekas nebegal jo sustabdyti up s b gimo...

Beatsikurian ioje Lietuvoje laisv fondo filialas išleido š leidin . Susidom jimas juo buvo labai didelis. pilnutin demokratij " buvo komentuojama spaudoje, svarstoma televizijos ir radijo laidose, o socialdemokratai j siraš savo 1992 m. rinkimin program . Žinoma, nutyl dami, kad Lietuvi fronto bi iuli k rinyt.

Toliau pratartryje skaitome: „(...) pilietinei s monei ir asmenyb s galioms išlaikyti gyvoms reikalinga pastanga išlaikyti savyje intelektualin dom jim si valstybinio gyvenimo problemomis; pastanga t problem svarstymu palaikyti savyje intelektualin budrum , išsaugoti minties dinamizm ." Ši pastraipa pareigoja mus neužmigti ant pirmtak suskint laur , bet toliau svarstyti j iškeltas id jas, tikrinti kiek jos dar atitinka laiko reikalavimus, ir, kur reikia, bandyti jas pritaikinti dabar iai. Kaip ir Leono XIII enciklikos, partij rinkimin s programas, taip ir „ pilnutin

demokratij " pasižymi siektin ideal išvardinimu, manant, kad visuomen sudaro idealizmo vedami ir juo vadovaujantys žmonės. Deja, taip nėra.

Valstybė, asmuo ir kiti skyriuje rašoma: „Turi būti maža tauta, kurie turi per daug, bet dar mažiau tautiškumą, kurie turi per mažai.“ Tai visiškai priimtina nuostata, bet gal užmirštama, kad šv. Raštas skelbia, kad vargš visada turintis teisę. Toliau rašoma: „Todėl vienas iš svarbiausių socialinės demokratijos uždavinių yra sudaryti sąlygas kiek galima lygiau tautos pajamoms, o tuo pačiu ir krašto kilmės grupėms paskirstyti.“

Iš visų „ pilnutinė demokratija " nuostatų pabandykime šiek tiek atidžiau pasvarstyti šiuos esminius nuostatus apie ekonominį lygiavimą. Pasirinktinai naudoju šiuos dabarties Lietuvoje prigijusius, nors ir sovietiniu paveldu kvepiantį terminą. Sovietinės okupacijos metu tai buvo propaguojama, kalama galvą, o vykdoma tik savąjį naudai. Ir atgavus Nepriklausomybę, stengiamasi tų lygiavimą pasiekti. Neužmirškime, kad ir paprasti piliečiai, ir ekonomijos vadovai, o taip pat ir politikai - ne angelai, o žmonės... Ir jie visi, kaip ir šventieji, labai save riesti. Kas tuo noriu pasakyti? Tik tiek, kad reikia pagalvoti ar 1958 metais priimta „ Pilnutinė demokratija " šiuo metu galioja? O gal jau laikas, atsimenant, kad ji buvo priimta Lietuvai dar esant okupuotai, iš naujo pažvelgti dabartines sąlygas ir „ pilnutinė demokratija " pritaikinti ne kaip idealistinį pasisakymą, bet kaip konkrečią politinę ir ekonominę programą.

42-rosios LFB studijų savaitės dalyviai Dainavoje prieš nuleidžiant vliavas.

LIETUVIŠKOS ŠM KLOS

ANTANAS MUSTEIKIS

Dr. Antanas Musteikis savo paskaitoje "Istoriniai pakaruokliai" kalbėjo apie mūsų laik istorijoje pastebimus paradoksinius teiginius. Jis palietė tokias, jo žodžiais, lietuviškas ir kit tautybi šm klas. ia tik ištrauka iš "Lietuvišk šm kl " skyriaus. (Red.).

Dvidešimtojo amžiaus Lietuva tris kartus atkūrė savo nepriklausomybę bei laisvę. Kritiškais laikais niekas iš galingųjų pasaulio valstybių lietuviams nepadarė. Jie liko, prof. Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio žodžiais, vien vienii. Tiekstanti lietuviai atvira ir pasyvia kova gelbėjo savo tautą, kai okupantai juos prievartavo, kankino, žudė, trėmė... Didžioji laisvės gynėjų dalis buvo tikri karžygiai, panašūs Juozas Lukša-Daumantas. Bet ar ne keista, kad viena lietuvių išeivių dalis - "atviro žodžio" skelbė jai - net vieno iš jų neprilygino prie Vytauto Didžiojo, išskyrus...atmintiną nomenklaturininką?

Toji Vytauto Didžiojo iškamša buvo Antanas Sniekus, didžiausias dvidešimtojo šimtmečio lietuvių pakaruoklis, apipintas mitiniais dingstimis. Esą jis ilgiausiai išsilaikęs valdžios viršūnėje, tad neleidis rusams kolonistams sitvirtinti Lietuvoje (?) Iš tikrųjų jis išliko fanatiškiausiu komunistiniu prievartautoju ne tik stalinistiniu, bet ir vėlesniu laikotarpiu...

...Smulkesni paradoksai yra nemažai. Galima paminėti paradoksinį "naujieną", išreikštą naujakalbe, - atsigręžim "Veidu Lietuv", kai pagrindinai tai buvo tik kai kurių išeivių glėbėjimas kultūriniai mainai pretekstu su okupanto savanoriškais ar priverstiniais pataikais, peršantiais išcenzuotus lietuvių kultūros pavidalus. Arba vėl - tikinama, kad rusiškai sovietinės okupacijos metais lietuvių sukosmopolitizacija (?), kas iš tikrųjų reiškė prievartinį lietuvių tautinį bendravimą su kitomis tautybėmis pavergtaisiais, saugant "vyresniojo kosmopolitą" akiai...

...Paradoksinis paveldas ir dabar gajus. Lietuvos televizijos programos "Prieštarauk" vedėjas nekaltu veidu klausia žiūrovus, kada buvo geriau gyventi - komunistinėje santvarkoje ar dabar laisvoje. Ir atsiranda tokie, kurie ilgįsi "an gerą laiką" - vogti, sukauti, ir neskirti blogio nuo gero. Negalima nepaminėti ir mūsų vieno poeto disidentų teiginio, jog 1941 birželio 23 d. sukilėliai "buvo svetimoms valstybėms agentai"...

...Stulbina ir šiomet Šiaulių universitete vykusios Santarvės konferencijos laureatų mintys. Ten dalyvavęs buvęs prezidentas Algirdas Brazauskas, vienas iš Santarvės laureatų, priekaištavo tiems, kurie "negali užmiršti praeities, jau ją turintys kam nors pasakyti blogą žodį..." Reiškia, vadinkime neatgailaujant kolaborant santarvininku, neleiskime Sibire nukankinto "liaudies priešą" su nui ar dukrai, išlikus gyviems, prisiminti patirtas kančias bei skriaudas, sakyti ties (Brazausko žodžiais - "blogas žodis") ir t.t. Ar tai ne pakaruokliška?

DEMOKRATIJA REIKIA KURTI

žangos žodis Studij savaitėi Druskininkuose

Vytauto Antano Dambravos leidinio „Politika ir moral“ pradžioje tarytum motto d ta tokia ištrauka iš rezistento laiško: „Vytautai, ar nebuvome laimingesni, kai kovodami prieš okupant demonstravome, leidome knygas, lipinome plakatus, rengėme konferencijas, jome kitatau i spaud, radij ir televizij, rašėme laiškus parlament ir vyriausybi nariams, važinėjome Vašington ir kitas sostines. Kovodami tada tik jome, kad išsilaisvinusi Lietuv tvarkys dori, teisingi ir s žiningi žmonės, atsidav savo tautai. Dabar kažkas ne taip. Bet, Vytautai, nusivylimui ir dvasiniam nuovargiui pasiduoti negalima“.

Vienoje iš Laisv " žurnalo redaktoriaus skil i klausiamo: „Ar tie, kurie prieš 50 met pradėjo pogrindyje leisti rezistencin žurnal „Laisv“, sulauk tokios Lietuvos, kokios jie, o taip pat ir partizanai tik josi? Argi dar dešimtmėius reikės laukti, kol žmogus galės pasitikti žmogumi, kol nuo veid nukris prisitaikančios ir lengvai besikeičiančios kaukės?“

Manau, kad tokius ir kitus klausimus mes iškelsime ir bandysime atsakyti šios studij savaitės metu.

Kiekvienas mūsų darbas ar poelgis vertinamas kaip geras ar blogas pagal mūsų išpažįstamas dorovės normas. Jei šiandien kalbame apie politinio ir socialinio gyvenimo negandas, tai didžiausia mūsų dienos bėda yra vertybių krizė. Ar sugebėsime sugrąžinti prie krikščioniškųjų vertybių? Ar jau supratome, kas yra demokratija? Ar demokratija yra tik tai, kas naujinga mano, o ne kito žmogaus interesams?

Prisiminkime Lietuvių fronto biulienės 1958 metais JAV išleisti studij „pilnutinė demokratija“. „...Demokratija reikalauja kilnių pažiūrų žmogaus būtybės, gilių jai pagarbos, nuoširdaus jos vertinimo. Demokratija reikalauja aukštos dvasinės kultūros. Nei barbariškas žmogus, nei barbariška tauta nėra demokratai. Demokratija nėra prigimties dovana. Ji yra kovos laimėjimas. Ilgos kovos su barbariškais atskiros asmenys ir visuomenės instinktais. Todėl auklėjimas demokratijai yra vienas iš pagrindinių visuomeninių uždavinių...“

Taigi mes su jome, suvažiavome ir suskridome net iš už Atlanto kalbėti apie vertybes, prisiliesti prie jų ir pasakyti žmonėms, kad be doros gyvenimas ne manomas, o demokratija reikiai kurti.

Jonas Kairevičius,
Laisv fondo Lietuvos filialo
tarybos pirmininkas

Druskinink studij savait je kalba dr. K. Ambrozaitis ir J. Lau i t . a

SEPTINTOJI LAISV FONDO STUDIJ SAVAIT LIETUVOJE

Ši vasar laisv fondo Lietuvos filialas sureng jau septint j studij savait . Ji vyko Druskininkuose liepos 8-12 d. Pagrindin savait s tema buvo „Rezistencija ir kult ra - dvi istorin s atminties gaivinimo gair s". Paskaitose, pranešimuose bei svarstybose, kurios vyko Druskinink savivaldyb s sal je, dalyvavo apie pora šimt žmoni , j tarpe 35 iš užsienio krašt .

Nemaža dalis šios savait s sve i ir dalyvi Druskininkus atvyko specialiu autobusu iš Vilniaus. Jie važiavo per istorines ir partizan kovas menan ias vietas - Merkin ir jos apylinkes, Var n - lankydami atmintinas rezistencijos vietas. V liau, kitomis dienomis surengtose išvykose buvo dar aplankyta Liškiava, Margionys, Kas i n kaimas, vi sur susitikt su partizanais bei j artimaisiais.

Tuoj po gražaus savait s atidaromojo pos džio Druskinink savivaldyb s sal je pirm j paskait apie Lietuvos partizan ginkluot pasi-priešinim 1945 - 1953 m. skait Dalia Kuodyt , Genocido ir rezistencijos tyrim centro vadov . Kit dien istorikas ir Seimo narys Algis Kaš ta kalb jo apie Piet Lietuvos Dainavos apygardos partizan veikl . Varšuvoje gyvenantis istorikas Bronius Makauskas nušviet Suvalk

Sotintosios studij savait s dalyviai aplank partizan paminkl Perlojeje.

krašto lietuviai rezistencin naš 1939 - 1945 m. Tolimesn se keliose svarstybose, kuriose buvo iškelta patriotin s minties ir krikš ioniškosios dorov s svarba, o taip pat paliesta tema - valstyb ir demokratija, dalyvavo labai daug kalb toj : V. Dambra, N. Gaškait , J. Lau i t , V. Bieliauskas, G. Mareckait , A. Patackas, V. Blož , J. Pajaujis, . Stankevi ius, A. Damušis, A. Lukša, J. Kojelis ir daug daug kit .

Pla ias diskusijas suk l ir rašytojo Vytauto Volerto paskaita apie lietuvyb s išlikimo iševijoje kelius. Vidmantas Valiušaitis supažindino su laisv fondo veikla, atliktais darbais ir pasi l kai kuriuos reikalingus persitvarkymus. (Jo pranešimas, kiek sutrumpintoje formoje, spausdinamas šiame numeryje). Literat ros mokslininkas Vytautas Kubilius savo paskaitoje kalb jo apie sovietme iu pasireiškusii rezistencin lietuvi kult ros sklaid . Istorikas ir archeologas Napalys Kitkauskas supažindino su atliktais tyrimais Vilniaus Žemutin je pilyje.

Šeštadienio pavakary M. K. iurlionio muziejaus sal je vyko iškilmingas vakaras, kuriam vadovauti buvo pakviestas Švietimo ministras Kornelijus Platelis. Dalyviai pirmiausiai tur jo prog steb ti aktorii Dianos Anevi i t s ir Alekso Kazanavi iaus suvaidint spektakl „Ilg jimosi sonata“, sukurt pagal Konstantino ir jo žmonos Sofijos iurlioni laiškus.

Buvo taip pat teikta šiemetin laisv fondo premija (5,000 lit) literat ros mokslininkui Virginijui Gasilii nui už atliktus tyrimus ir studij apie poet - partizan Bronii Krivick . Premij šiemet paskyr ir j

laisvų fondo 1998 m. Rezistencijos premiją laimėjęs Virginijus Gasilinas ir tos premijos mecenatas ar. Juozas Kazickas.

asmeniškai teikė dr. Juozas Kazickas. Mecenatas buvo savo ruožtu gražiai pasveikintas jo 80-ties metų amžiaus sukakties proga.

Vilniuje vykusiam koncerte prof. Vytautas Landsbergis su žmona Gražina pianinu paskambino kelias M. K. Čiurlionio sonatas. Savo poezijos skaitė Kornelijus Platelis, Vytautas Bložis, N. Miliauskaitė, D. Božytė, J. Jekentaitė ir net V. Landsbergis. Deklamavo aktorė Olita Dautartaitė. Buvo paskaityti ir Broniaus Krivicko eilėraščiai.

Septintoji studijų savaitė galutinai buvo užbaigta sekmadienio šv. Mišiomis Druskininkų bažnyčioje.

Savaitę užbaigiant LF valdybos pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis taip kalbėjo: „... Išvykstame, atgaivinsime savyje gyvą Lietuvos istoriją... sipareigojame grąžinti, lankyti, prisiminti ir priminti... Grąžiname su nerimu ir tam tikru nusivylimu: kodėl Lietuvoje neminama 1941 birželio 23 d. paskelbta Nepriklausomybė?..."

***

Kelios mintys apie šią studijų savaitę, skaitytos spaudoje:

Audrys Antanaitis, rašydamas apie studijų savaitę „Apžvalgoje“ (Nr. 26, 1998.8.20), taip susumuoja: „... Studijų savaitė baigėsi, privertusi dar kartą susimąstyti apie dabartinę kultūrą ir krikščionišką idealų situaciją Lietuvoje, iškilusius klausimus, kuriuos šiandien jau būtina sku-

Diana Anevičiūtė ir Aleksas Kazanavičius Druskininkuose vaidina spektaklyje "Ilg jimosi sonata".

biai ieškoti atsakymo... Ji pasižymėjo aiškiai suformuluotomis savo dalyvių ideologiniais nuostatomis, tautiškumu, vertybių ir demokratijos idealų teigimu..."

Jis rašė, šilčiau apie šią savaitę atsiliepusi „Dienovidyje“ ir žymiai teigiamiau vertinusi ją negu anksčiau Lietuvoje vykusios „Santaros - šviesos“ konferenciją, parašė plačią apžvalgą ir „Draugo“ kultūriniam priede (1998.9.26 ir 10.3 d.). Pasakodama ten apie svarstybas, vykusias po pranešimų, ji rašė: „...Nepastebimai, bet kartu natūraliai diskusija nuo rezistencijos formų praeityje... atvingiavo iki šiandienos. Ir tapo aišku, jog net šiandien tylioji rezistencija tebėra gana aktuali... Be abejojimų, studijai savai ir prasmės - kalbėti ne vien sau, bet ir visuomenei. Tai jau kaip tai padaryti, jei, pvz., žiniasklaidai didesnio susidomėjimo neparod?...“

Ir tai turbūt grynai tiesa, nes šalia šitų dviejų žurnalistų rašinių kitose Lietuvos spaudoje apie laisvą fondo studiją savaitę buvo pastebėti tik dar pora, labiau galutinio pobūdžio reportažai: „Kauno die-

Vienos sesijos prezidentams Druskininkuose. Iš k. - Druskininkų meras, dr. K. Ambrozaitis, dr. A. Damušis, A. Draganevičius, J. Kairevičius. (Visos Druskininkų nuotraukos K. Ambrozaitis)

noje" liepos 11 ir 13 d. rašė Vincas Staniulis ir „Lietuvos aide" - liepos 15 d. - Romas Kvietkevičius.

Negalėjus šiame asmeniškai dalyvauti šioje studijai savaitę ir nesulaukus, kol kas nors apie ją žurnalui parašytų, teko tad pačiam redaktoriui šiomis keliomis eilutėmis bent trumpai duoti bendrą savaitės vaizdą.

Juozas Baužys

Su džiaugsmu pranešame, kad ilgai laukta knyga -

DR. ADOLFO DAMUŠIO

„LITHUANIA AGAINST SOVIET AND NAZI AGGRESSION"

prieš keletą dienų buvo užbaigta spausdinti. Knyga parašyta angliškai, 342 psl., kietais viršeliais, gausiai iliustruota ir dokumentuota. Išleido Laisvės Fondas, kuris rūpinasi ir knygos platinimu.

VYTAUTAS STASYS VARDYS

1924.09. 02 -1993.10. 19

Šiomet Vytautui būtų su j 74 metai, deja, jis šias sukaktuves jau šv s amžinyb je, kuri pasiek prieš penkerius metus. Augdamas giliai religingoje šeimoje, dar savo jaunyst je pasižym jo dideliu idealizmu: meile Dievui ir meile žmogui. Savo idealams vykdyti jis ieškojo vairi keli , kurie tapo jam, tarsi identiteto ieškojimu. Jis studijavo Telši ir Vilniaus kunig seminarijose ir tuos pat mokslus t s Eichstaette. 1945 - 1949 m. studijavo filosofij ir literat r Tuebingeno universitete. Po to atvyk s JAV, susidom jo politiniais mokslais ir 1958 Wisconsin universitete gavo Ph.D. Bestudijuodamas Vytautas, atrodo, pavargo mokindamas svetimtaui ius, kaip ištarti jo graži , žemaitišk pavard Žvirzdys ir j pakeit Vard , kuri anglosaks liežuviams buvo prieinamesn . Pakeit jis savo pavard , bet nepakeit savo identiteto, kur jau buvo rad s studij metu Vokietijoje. Jau tuomet jis buvo stiprus lietuvis veik jas ir lietuviško jaunimo vadovas. 1946 m. jis buvo Moksleivi ateitinink s jungos pirmininku ir suorganizavo metin konferencij , kuri susid jo dalinai iš kelion s laivu Reino upe ir dalinai iš stovyklavimo prie Reino. Toje Reino

konferencijoje dalyvavo apie 1,000 ateitininkų, ir tai buvo bene didžiausias jaunimo susibūrimas, vykęs su tuomet Vokietijoje.

domi buvo jo kalba savo kolegoms, kuriuos jis ragino jungtis prie krikščioniško humanizmo ir sakė: „Ši konferencija, norėdami pažymėti savo dvasios gimimą su idealistine krikščioniška vakar dvasia, mes vadiname Reino Konferencija. Jos tikslas - kviepti jus ne tik kovai su naujai žmonijai ir mūsų tautiesiems užplūstančia beprasmingumu, buržuazinio nihilizmo ir pasislėpusio ateizmo banga, bet ir pasiryžimui aukotis už tikrojo ir amžinojo krikščioniškojo žmogaus ir krikščioniškosios bendruomenės kūrėjų...“ Ateitininkija buvo ir yra krikščioniškojo humanizmo nešėja. Taip Vytautas suprato ateitininkiją, taip jis suprato ir savo gyvenimo prasmę.

Baigęs mokslus, Vytautas buvo pakviestas profesoriauti tam pačiame Wisconsinio universitete. Vėliau jis persikėlė Oklahomos universitetui, kur daugelį metų profesoriavo ir buvo politinių mokslų katedros dekanas. Jis yra parašęs daug straipsnių ir knygų politiniais klausimais, kur analizavo politinius sovietų siekius Rytų kraštuose. Neretai jis buvo kviečiamas liudyti Amerikos Kongreso apklausinėjimuose, kur suteikdavo žinią apie sovietų veiksmus okupuotoje Lietuvoje.

Vytautas buvo politikas - mokslininkas. Bet politika jam buvo klasikinė graikų sukurta ideali valstybinė santvarka, kur vyriausybė tarnauja ir pindamasi visų piliečių gerovei. Vyriausybė, pagal Vytautą, kaip ir pagal Platoną ir Aristotelį, gali valdyti žmones tik tiek, kiek jie jai leidžia tai daryti. 1993 metais Detroite Vytautas Vardys davė bene savo paskutinį paskaitą Lietuvių Bendruomenės konferencijoje, kurioje dalyvavo ir tuometinis Lietuvos Respublikos premjeras Šleževičius. Jo paskaitos tema buvo: „Lietuvos politinė kultūra ir laiko reikalavimai“. Joje jis stipriai kritikavo tuometinį Lietuvos konstituciją, kuriai trūkavo politinės kultūros, nes jai trūkavo pagarbos žmogui, trūkavo krikščioniško humanizmo. Deja, Šleževičius iš to daug nepasimokėjo, nes jis galėjo Vytauto kalbos ir nesuprato.

Šiandien Lietuva tebėra kryžkelėje tarp buržuazinio, ateistinio konsumerizmo ir krikščioniškos skelbiamos meilės Dievui ir artimui. Ir kaip dabar reiktų tokį šauklį, kaip Vytautas Vardys, kuri balsuotų taip trūkstant Lietuvos dvasinę tuštumą!

Vytautas Bieliauskas

HEROJUS KOVOJE PRIEŠ OKUPANTUS IR... „KATALIKUS“

Žvilgsnis knyga

ANTANAS DUNDZILA

Lietuvos Mockėnas, PAVARGŠHEROJUS... Jonas Deksnys
trijų žvalgybų tarnyboje, Baltos lankos, Vilnius 1997, 567 psl.

Tai knyga apie vokiečių bei rusų okupacijos laikų rezistentus, tačiau rezistentų viliu išdavikus ir nu jų tarnauti sovietams, Jonas Deksnys. Autorius teigia, kad jis J. Deksnio nebando teisti, tik mėgina jį suprasti (psl. 24).

Knygos plati apimtis skatina ribotis keliomis, labiau akis kritiškesnėmis pastabomis. Iš iki šiol matytų straipsnių leidiniui derama fonpaskelbė J. Šmulkštys 1997 lapkričio mėn. „Akiračiuose“, „Beveik be herojų knyga“. „Kultūros baruose“ 1998 Nr. 7 tilpo A. Kučio „Buvo ir herojų ir išdavikų“. Lietuvos Meno kūrėjų asociacija 1998 eseistikos kategorijoje knygų premijavo. Rašius moningai vadina žvilgsniu, be pretenzijų išsamesnėmis recenzijomis.

Šis žvilgsnis knyga yra išdėstyta keturiuose poskyriuose. Pirmajame yra J. Deksnio biografijos bruožai bei bendresnio pobūdžio apie knygą spaudžiai. Toliau suka trejetas konkrečių pastabų: klausimas, kada J. Deksnys nuėjo tarnauti okupantui; dokumentacija; juodinimas buvusi J. Deksnio politinė orientacijos oponentas.

J. Deksnys ir knyga

J. Deksnys (g. 1914 Daugpilyje - m. 1982 Vilniuje), buvęs rezistentas nuo pat 1940 ar 1941 metų, 1949 su slapta pogrindžio misija iš Vakarų nuvyko Lietuvai, buvo suimtas ir nuėjo tarnauti sovietams. Sovietai jį tardė, bet niekada neiškėlė bylos. Jis gyveno Vilniuje ekistų priežiūroje - tačiau nekalinamas. Jam mokėjo gerai algą, buvo viskuo aprūpintas.

Krašto ryšiai su Vakarais buvo svarbus rezistencijai elementas. Kovoje prieš okupantą J. Deksnys išsiskyrė iš kitų rezistentų tarpo tuo, kad net tris kartus iš Vakarų vyko okupuotai Lietuvai. Karui pasibaigus, iš jį iškal jimo Vokietijoje, 1945 rudenį nuvyko Lietuvon, o 1945 pabaigoje sugrįžo Vakarais. Antrą kartą Lietuvai nukeliavo 1946 gegužės mėn., po to Švedijoje atsirado 1946 spalio pradžioje. Trečią kartą nuvyko 1949, gegužės 7 buvo suimtas. Kai kas teigia, kad Deksnys sovietams tarnavo jau prieš 1949 su mimm. Net jei okupantui jis pradėjo tarnauti 1949

Dainavos LFB savaitę je simpoziumo apie užsienio lietuvių veiklą dalyviai. Iš k. - A. Dundzila, R. Narušienė, dr. V. Bieliauskas, P. Žumbakis. (Nuotr. K. Ambrozai)

m., tai didesnė subrendusio savo amžiaus dalis, 33 metus, jis jo prieš savo buvusius kovos draugus, niekino rezistenciją, Vilniuje apie sutiktus žmones rašė jo pranešimus. Summa summarum, rezistencijos istorijoje J. Deksnys pasilieka tamsia asmenybe. Keista žinoti knygoje J. Deksnui klijuojamą herojaus etiketę. O kad jis buvo kuria nors prasme pavargęs - tai logiškai nesuprantamas žodžio reikšmės taisyklės symas.

Knyga yra apie J. Deksną, tačiau per jo asmenį autorius žvelgia daug plačiau pokario rezistenciją, ypač mėsos rezistencijos vidaus politiką bei politikavimą, ryšius su kraštu bei su Vakarų žvalgybomis. L. Mockėnas J. Deksną bando visaip baltinti, jo veiksmus aiškinti, tačiau vis dėlto nesivaržo aiškiai konstatuoti, kad „jis išdavė savo principus ir nuėjo tarnauti nekenčiamam priešui“ (psl. 538). Žymi knygos dalis dokumentuoja J. Deksnio bei jo bendraminčių pastangas, nukreiptas prieš katalikiškos orientacijos mėsos visuomeninius veiksmus.

Nors knygoje rašoma neva apie herojų, tačiau joje vienoj vietoj sutelkta didoka, iki šiol bene išsamiausia karo meto bei pokario mėsos rezistencijos istoriografija. Paskatintas rašyti apie J. Deksną, autorius tem išplėtojo savo piešiamos rezistencijos istorijos paveikslui. Vietomis autorius net visai „pamiršta“ J. Deksną, pvz., traukdamas 16-os pslo traktat

apie 1941 m. sukilim , kuriame J. Deksnys iš viso nedalyvavo. Knyga baigiama keistokai: šiaip jau tampriai naudojami dokumentuoti faktai, pabaigoje autorius nuklysta metafiziniais išvedžiojimais.

Knyga, aišku, kontraversin , nes jos esminis veiklas labai kontraversiškas, savo bendramininkus nuvylęs, viliu net išdavęs. Štai J. Deksnio ideologinis bei politinis grupuotis A. J. Greimas, po 1948 m. J. Deksnio pasirašyto Baden-Badeno susitarimo su VLIKu, net siūlė Vakaruose esantį J. Deksną nužudyti (psl. 307)! Knyga kaip kam vietomis atrodo tendencinga. Pats autorius spėjai skaitytojų, kad absoliučiai objektyvios istorijos iš viso negali būti. Šiaip neieškodami dvikovos dėl tų, kurie autoriaus teigini, apskritai imant, leidinys yra subrendusio, tačiau tam tikrai proteguojamo tyrimo darbas. Tiesa, keliose vietose, atrodo, sumaišytos datos, keli sakiniai nesuprantami, trūksta kelių sutrumpinimų paaiškinimo. Istoriniu požiūriu autorius taip pat daug kur matuoja epizodinius vykius šiuo laikotarpiu, bet ne anksčiau - pokarinis nežinios, chaoso, laisvinimosi vilties, prieškarinių partijų galvosenos ir t.t. - mastelių. Šiaip jau ši didoka knyga imponuoja spaudos darbu: pakankamai reikalingai pasitaikiusios korektūros ar laužymo klaidos, išsami - labai reikalinga pavardžių rodyklė, gražus apipavidalinimas bei rišimas, profesionaliai naudoti keli šriftai ir t.t.

Neatsakytas klausimas: kada?

Kada iš tikrųjų J. Deksnys pradėjo tarnauti sovietams? Šis reikšmingas klausimas autorius nuosekliau nepažvelgia. Jau 44 psl. bei atskirame skyriuje L. Mockūnas susitelkia prie „kodėl“, tačiau kritiškai vertinamo, istorinio traktato fone griežčiau neklausia „kada?“. Pasitenkina teigimu, kad 1949 pavasarį suimtas J. Deksnys paliečia, pradėjo dirbti soviet saugumui, ir skaitytojui paberia dar keletą kitų detalių. Tačiau 1949 data yra pati viliausia: detališkai dokumentuota ji simpatyškai piešiamam J. Deksnio portretui bei patariamam autoriui - patogiausia. Skaitytojui nepaliekama galimybė rimčiau pasvarstyti, kad gal J. Deksnys paliečia anksčiau. Kritiškiau ištirta J. Deksnio lietuviško žinomo data būtų svarbi jam segamo heroizmo pateisinimui ir autoriaus išsakytam knygos tikslui - J. Deksną suprasti.

Knygos keliose vietose yra pabarstyti duomenys, galinai taigoti tiktai ankstyvesnį J. Deksnio „kada“. Štai 27, 181 psl. randame, kad sovietai apie J. Deksną žinojo 1946, kai sovietų agentas rašė, kad J. Deksnui „turėjo būti leista grįžti į Vakarų“. Su šiuo faktu autorius atveria, tačiau irgi atidžiau nenagrinėja J. Deksnio, kaip okupacinio organo naudoto rankio, rolis. Neaišku, ar J. Deksnys apie šį jam specialiai okupanto 1946 suteiktą privilegiją žinojo. Iš tiesų okupantas apie J. Deksną žinojo jau daug anksčiau, nes 1940-41 m. jėgalinio Kauno IX-me forte. Ten su J. Deksnu kalbėjosi D. Cesevicius, kad J. Deksnys sovietams tarnavo net

prieš kar (psl 517). Ta iau D. Cesevi iaus teigimas knygoje nepatikimai pristatytas - pokalbis su tre iu asmeniu kavin s aplinkoj ir kt. Br. Raila L. Mock nui pasakoj s, kad A. J. Greimas man , jog po 1948 Baden-Badeno susitarimo J. Deksnys nu jo tarnauti sovietams (psl. 307).

Yra dar kit , knygoje nemin t , nerim kelian i duomen , kurie galim J. Deksnio tarnyst nukelia 1945 pabaig . Žinome, kad Kazimierai io partizan lydimi, J. Deksnys su K. Drunga (anks iau buvusi J. Valiuliu) 1945-XI-30 XII-1 nakt per jo Lietuvos - Lenkijos sien ir 1945-XII-13 atsid r Vokietijoje, Tuebingene. A. Ramanausko - Vanago atsiminimuose rašoma („Daugel krito s n ", psl. 122), kad Lietuvoje ginkluotas pagrindis patyr , jog, 1945, einant per sien Vakarus, J. Deksnys buvo trumpai MGB sulaikytas, ta iau pareig nams išsikalb jo. Tai gali b ti reikšmingas teigimas, nors savo ranka rašytuose atsiminimuose K. Drunga apie jok sulaikym neužsimena. Nemin damas šaltini , L. Mock nas pasakoja apie pasienio epizod jau Lenkijos pus je, lenk policijoje registruojant j tur tus pasus, šiai m slei gali š t reikšti išlik A. Vokietai io užrašai po J. Deksnio iš jimo viešumon sovietiniame „Švytyryje". Nuviltas ir J. Deksnio išdavimo skaudintas, buv s J. Deksnio ir K. Drungos bendražygis A. Vokietaitis Amerikoje pakartotinai band su K. Drunga aiškintis. K. Drunga laiškus neatsak , net n jo su A. Vokietai iu kalb tis telefonu. K. Drunga J. Deksnui buvo lojalus ir labai artimas bi iulis. L. Mock nas pastebi, kad Chicagoje K. Drunga mažai apie Deksn pasakodavo (psl. 7).

Dokumentacija

Tekstas pla iai dokumentuotas, tik retkar iais jame pasigendama vienos ar kitos nuorodos. Autorius naudojosi daugeliu šaltini , j aptarimui paruoš atskir 15 psl. skyri . Mokslinio pob džio veikalui tai svarbu. Dokumentacijai naudoti instituciniai archyvai, priva i asmen rinkiniai, susirašin jimas bei pokalbiai su atskirais asmenims. Svarbu pažym ti, kad knygoje minima dokumentacija gali b ti naudinga ir kitiems šios srities tyrin tojams. Tai šalutinis, nesitik tas šio leidinio našas rezistencijos istoriografijai.

Atidžiau peržvelgus naudotus dokumentus, pasigedau dviej šaltini : VLIKO ir JAV valdžios archyv . Autorius prie j nepri jo, ar jam nepavyko k nors reikšmingesnio juose rasti?

Autorius teigia, kad iš Amerikos Vilni 1992 pervežtame VLIKO archyve iš pokario laik duomen n ra. Nesistebiu, nes esu gird j s, kad Europos laik VLIKO archyvai buvo palikti Vokietijoje, Vasario 16 gimnazijos pilait je, kuri , kaip žinia, kažkuriais metais nusiaut gaisras. Washingtone iš nuomuojam patalp VLIKui beveik pab gus, Tautos Fondo pastangomis šiek tiek netvarkingai d žes sumesti popieriai buvo nugabenti ALK Putname. Tose d ž se šiai temai irgi nieko reikšmingo

n ra.

Yra VLIKo pos dži protokol rinkiniai, kuri L. Mock nas nemini, gal j nemat . Protokolai sausoki, be pried , bet dalykiški. Juose nieko „pikto“ ar žeminan io nei prieš J. Deksn , nei prieš kitus VLIK m s visuomeninius konfliktus vedusius reiškinius ar asmenis n ra. Priešingai L. Mock nui (pvz., psl. 21), protokoluose VLIKas savo oponent neskaniai nepravardžiuoja „priešais“ ar panašiai. Knygoje sutelktos medžiagos objektyvumo papildymui reikšminga b t 1953-IV-12 VLIKo pos džio protokolo Nr. 312 ištrauka, kuri skamba taip: „Tenkinti B. Drungien s prašym , mokant jai 25% algos pried už sergant vyr iš #2a nuo š.m. sausio 1 d.“ Tai, saky iau, labai humaniškas VLIKo vadovyb s nutarimas - šelpti sergant K. Drung , buvus rezistent ir VLIKo nar , ta iau su J. Deksniu bei kitais aršiai veikus „VLIK likviduoti ir tokiu b du pašalinti katalik dominavim “ (psl. 204). Knygoje tai spraga, kaip pasitvirtins sekan iame poskyryje, kadangi joje beveik nuolat stengiamasi menkinti VLIK bei daugel jo veik j .

Ieškodamas duomen , autorius kreip si laišku JAV valstybinius archyvus, ta iau be pasekmi (psl. 22). ia gal reik jo daugiau pastang ,” ypa žinant, kad knygos reikalu autorius net kelis kartus vyko Lietuv . Neturint ypatingesni , gal oficiali privilegij , tyrin tojui JAV archyvuose tenka pa iam ieškotis medžiagos. T archyv yra ne vienas, ieškoma tematin medžiaga juose tipiškai išbarstyta. Pvz., Washingtono priemiestyje esan ios National Archives staigos vadinamoje Murphy Collection 1997 radau iš Stokholmo 1946 pradžioje pateikt pranešim apie pad t Lietuvoje. Savaiame aišku, žinias par pinusi lietuvi pavardži ten n ra, ta iau reikia manyti, kad tai J. Deksnio ir K. Drungos 1945 pabaigoje Vakarais atgabenti duomenys, minimi psl. 134. Pla iau išsikalb jus su archyvo tarnautojais, sužinai, kad yra ir kitoki visuomenei prieinam šaltini , pvz., JAV IA duomen rinkinius gavusi universitet .

Dar viena pastab l d l L. Mock no min to JAV Freedom of Information Act statymo, pagal kur senesn JAV valdžios staig medžiaga turi b ti prieinama JAV pilie iams. Toje pa ioje National Archives staigoje, tarp vairi dokument , ži rin jau Lietuv lie ian ias korteles su oficialiu rašu, kad toks tai dokumentas (neaišku, kas jame) tada ir tada iš viešumai atiduoto rinkinio išimtas tokio tai tarnautojo par dymu.

ia dar domu, kad iš mimo data buvo jau po Lietuvos nepriklausomyb s atstatymo paskelbimo. Reiškia, kažkada praeityje tas dokumentas buvo atiduotas viešajam archyvui, ta iau v liau nutarta jo visuomenei neberodyti. Tai toks to Freedom of Information Act praktiškas vykdymas...

Oponent juodinimas

Knygoje aiškiai pastebima, kad kuomet J. Deksnys buvo nuoširdus priešinosi okupantui darbuotojas, veik jas, vadovas ar kovotojas, jis prieš save mat du priešus: (1) okupant ar okupantus ir (2) visus, kuriuos tenka vadinti lietuvi katalikišk ja visuomene - ypa jei jos iškilesn s asmenyb s kuriai nors rezistencijos sri iai vadovavo ar j taigojo, dominavo. Savo dokumentuot beveik kovin antikatalikiškumo praktikavim autorius ir pats puosel ja, katalikiškos pakraipos veik jus tekste vairiai menkina. Tiesa, knygoje prastai ži rima beveik visus, kurie tik nevažiavo J. Deksnio ratuose. Ši autoriaus logikos bei stiliaus tendencija, mano nuomone, bus antras, ia mano pabr žiamas, šiaip jau istorinei knygai netinkamas bruožas. Tas L. Mock no spalvinimas tiek prasikiša, kad kartais primena tipiškus sovietams trafaretinius pl dimus j ano meto leidiniuose. Štai keli konkret s tokio panaudoto - katalikai, katalikai, katalikai - k limo pavyzdžiai: Psl. 21, 70, 204, 260, 284, 308 ir t.t.: A. Balt sis ir J. Lukša - karšti ateitininkai ir frontininkišk paži r katalikai... masoniškas katalik susiklausymas... po Baden-Badeno susitarimo K. Drunga A. J. Greimui primin , kad J. Deksnys jam pažad j s paruošti katalikams revanš ir kad dabartinis susitarimas es s tik laikinas atsip timas po J. Deksnui nemalonaus kataliko (=suprask: J. Lukšos, A. D.) atkeliavimo iš krašto... Švedijoje gyven s J. Lingis - katalikišk partij slaptas agentas... ir t.t. (Visi pabraukimai A. Dundzilos).

Kalbant apie „slaptus agentus“, negalima nesisteb ti d l VLIKe dirbusios K. Drungos žmonos, B. Drungien s, teigiamai jau min tos VLIKo protokole. L. Mock nas pastebi, kad Tuebingene K. Drunga buvo gerai informuotas apie VLIKo užkulisius (psl. 326). ia keliu ne pašalpos, bet tarnybos reikal : kur buvo VLIKo vadov logika, kad VLIK griovusio veik jo žmona tarnaut konspiracijoje bei politin se intrygose pasin rusiame VLIKe? VLIK nukreiptos J. Deksnio grup s tikslus labai aiškiai savo žodžiais išsako L. Mock nas jau anks iau min tame psl. 204. T pat dokumentuoja M. Bloznelis savo „Lietuvos Išlaisvinimo Taryba“ knygoje, cituodamas Lietuvos Ypatingojo Archyvo dokumentus: „J. Deksnys... labai greit su J. Markuliu sutar ši katalikišk tak eliminuoti: Lietuvoje mažinant ginkluoto pasipriešinimo mast , o užsienyje - atimant iš VLIKo galiojimus vadovauti išsivaduojamajai kovai“.

J. Lukša keliose L. Mock no knygos vietose žeminan iai vadinamas jaunu architekt ros studentu, skaldytoju, „Pil n legendos herojum“ (psl. 296, 301, 421, 433). Tolygiai L. Mock nas gal t ir J. Deksn reguliariai linksnuoti, pvz., kad ir kanalizacijos darbininku (iš psl 46), ta iau taip nedaro. J. Lukšos parašyti „Partizanai“, L. Mock no teigimu, sudramatizuoti,

nes iš tikrų prie Romintos vykusiose kautynėse n vienas partizanas nežuvo... Ta iau iš Bloznelio knygoje paskelbto J. Lukšos rakto žinome, kad šis m. šio „sutirštini“ J. Lukša padar patiriamas J. Deksnio ir K. Pyplio - Mažyio... Štai, gan „masoniškai“ skambantis L. Mock no teiginy s psl. 434: „Kaip karštas ir bekompromisiškas katolicizmo adeptas, Lukša kovojo ne dėl bet kokios laisvos Lietuvos, bet dėl katalikiškos Lietuvos pagal LAF'o sukurtą modelį.“

S. Žymantas (J. Deksnio bendrininkas, ne „katalik“ narys) fantazavo (psl. 8)... Washingtone tebegyvas, buvęs JAV armijos leitenantas A. Vainada (- ne „katalikas“) po karo „...telkė krūvę išlikusius VLIKo narius, sitikin s, kad tuo padeda lietuviškam reikalui...“ (psl. 106)... Su J. Lukša vakarus prasiiveršęs K. Pyplys - Mažytis tebuvo ginklu gerai valdantis Kauno žulikas (psl. 338), išgeriantis ir lendantis prie moterų (psl. 271). J. Deksnio bei jo grupės gėrimas L. Mock nas taip pat ne kartą mini, ta iau - mandagiai sakykime - jį bohemiško išdaigavimo netrūka akis... Autorius neglostė VLIKo poną (psl. 262) - nei M. Krupavičiaus, nei skrajojančio olando (psl. 216) V. Sidzikausko, nei St. Kairio, nei kelių kitų... Pl. 288: VLIKas - mirtinas Delegatūros (=J. Deksnio ir grupės) priešas... Užkliuvo ir V. Ramono parašyti „Kryžiai“ (psl. 83,298)...

Baigminės mintys

Paioje knygos pabaigoje L. Mock nas rašo, kad „Lietuvai kylant nepriklausomam gyvenimui, nerami J. Deksnio siela turėjo būti patenkinta, kad buvo gyvendinti tikslai, dėl kurių J. Deksnys vienu metu kovojo“ (psl. 538). Ar tai toksia visų vykusų rungtynių, paioje knygos pabaigoje autoriaus muštas golas - tik tokia viso m. ginimo J. Deksnio „suprasti“ išvada?

Aš manau, kad ne. Nors knygoje ir sukaupta daug duomenų, skaitytojui J. Deksnio zigzagai geriausiai atveju pasilieka misterija. Turint prieš akis autoriaus užsiangažavimą J. Deksnio (bei turbūt jam panašų prototipą) neteisti, kito galimo kraštutinumo jį minėti nereikia. Užvertus pasakutinį puslapį teigiame, kad L. Mock no veikalo vertę glūdi rezistencinės istorijos ryškinyje. Ši knyga yra lyg tyrin tuose griuvėsiuose surasta senovės moneta: joje svarbu ne imperatoriaus frizūra, bet išlikęs eros rašai bei ženklai.

ŽMONS IR VYKIAI

"Giri aidas" koncerto Pasaulio lietuvi centre Lemonte, JAV, 1998 spalio 9 d. atlik jai. (Nuotr. B. Kronien s)

"Giri aidas" - Lietuvos partizan ir tremtini kvintetas š ruden v l su koncertais lank si š. Amerikoje. J jautrios, patriotin s ir partizan kovas primenan ios dainos visur sutrauk daug klausytoj . JAV LB Kult ros tarybos pastangomis buvo surengta 12 koncert . Kvintete dai nuoja Vytautas Balsys-Uosis, Antanas Lukša-Ar nas, Lietuvos operos solistas Vincentas Kuprys, Antanas Paulavi ius ir Vladas Šiukšta. Jiems akomponuoja pianist Melita Kuprien . Visas koncert pelnas skiriamas Lietuvos partizan globos fondui, kuris šelpia dar gyvus likusius partizanus.

ikagos LFB samb rio nauj valdyb šiomet sudaro pirm. Julija Smilgien , Marija Remien , Jonas Rugelis, dr. Vacys šaulys ir Aleksas Šatas. Lapkri io m n. samb ris rengia dr. Antano Maceinos pamin jim su šv. Mišiomis ir akademinė programa. Paskaitai apie dr. A. Macein pakviestas iš Kanados kun. dr. Feliksas Jucevi ius.

Antanui Dundzilai š.m. spalio 15 d. buvo paskirta JAV LB Kult ros tarybos 1998 met žumalizmo premija. Antanas Dundzila savo straipsniais uoliai bendradarbiauja ir " laisv " žurnale. Premijos mecenatas yra

Lietuvi Fondas.

Dr. Vytauto Antano Dambraivos, Lietuvos Respublikos ambasadoriaus Piet Amerikoje, paskaita "Politika ir moral", kuri jis skait 1997 metais Laisv fondo studij savait je Jurbarko, šiemet Kaune buvo išleista atskiru leidiniu. Si paskaita kiek sutrumpintai buvo išspausdinta ir laisv " žurnalo 126 numeryje.

Matulai io namai Putnam, Ct. valstijoje atšvent savo 30 met sukakt . Tai yra slaugos namai senatv s bei lig slegiamiems lietuviams Amerikoje. Per tuos 30 met juose gyveno virš 800 asmen . Namus steig ir tvarko Nekaltai Prad tosios Marijos seserys, šiemet taip pat šven ian ios ir 80 met sukakt nuo to vienuolyno k rimo Lietuvoje.

Dr. Jonas Šalna, - gydytojas, kartu skulptorius ir poetas, iš j s pensij , pašven ia kaip tik daugiau laiko menui ir poezijai. Savo medžio skulpt roms jis vartoja up se, ežeruose, j roje surast Šiekšt (Driftwood), iš kurio sukuria vairias žmogiškas bei fantastines b tybes. Jo lyrika, nors ir moderniška, bet pilna filosofini min i . Šiuo metu jis rengia nauj poezijos rinkin .

Dr. Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis gavo 1998 m. Lietuvi rašytoj draugijos kasmet skiriam grožin s literat ros premij . Ji buvo jam paskirta už viso jo amžiaus k ryb ir naš lietuvi literat r . Premij paskyr LRD sudaryta komisija. Mecenatas - Lietuvi Fondas.

Dr. Vytautas Vygantas, psichologas, buv s Pax Romana pirmininkas, aukštas American Airlines pareig nas, ilgametis lietuviškos visuomen s ir ypatingai ateitinink veik jas, Ateitinink Federacijos garb s pirmininkas, po ilgos ir sunkios ligos mir 1998.10.13 d. Dalias, Tx. mieste. Buvo palaidotas Nek. Prasid jimo seser vienuolyno kapin se Putnam. Ct.

Motiejus Kvedaras, lankydamasis Lietuvoje staiga mir 1998.07.13 d. Palaidotas Linkuvos kapin se. Motiejus Kvedaras, gim s 1919 m., buvo inžinierius, priklaus ikagos Lietuvi fronto bi iuli samb riui.

IŠRINKTA LF LIETUVOS FILIALO NAUJA TARYBA

Visuotiniame Laisv Fondo Lietuvos filialo susirinkime, vykusiame 1998 m. rugs jo 11d. Kaune, o taip pat pabalsavus ir centrinio LF vadovybei Amerikoje, buvo išrinkta nauja filialo taryba. J sudaro: A. Drag nevi ius, dr. K. Girnius, adv. J. Kairevi ius, B. Mažeika, V. Valiušaitis, prof. dr. Z. Zinkevi ius ir red. A. Žemaityt . V liau vykusiame pos dyje tarybos pirmininku buvo išrinktas adv. Jonas Kairevi ius, o sekretoriumi - Vidmantas Valiušaitis.

PARAMA GPS PROJEKTUI LIETUVOJE

Šios vasaros LFB studij savaitje Dainavoje Antanas Dundzila pateik projekt apie rezistencijai reikšming vietovi Lietuvoje registracijos vykdym naudojant GPS (Global Positioning System) sistem . Tokia registracija jau prad ta . J vykdo Lietuvos Politini kalini ir tremtini s junga. Algirdo Stepai io pasi lymu, šiam vertingam projektui t sti buvo prad tas auk vajas. Jau susitarta, kad surinktos aukos bus perduodamos projekto vykdytojams.

Pirmieji savo aukomis atsiliep šie studij savait s Dainavoje dalyviai:

Dr. K. Ambrozaitis, A.ir L. Stepai iai, J.ir R. Ardžiai, V. Montvilas, dr. V.Šaulys, V. Naudžius, V. Sendzikas, E.ir K. Kriau i nai, L. Rugienien , V.ir O. Šil nai, Z. Pr sas, R. Narušien , J. ir B. Vasariai, A. ir A. Raulinai iai, V. Krikš i nas, B.ir V. Volertai, A.ir M. Petruļiaai, J. Pabedinskas, dr. V. Bieliauskas, dr. Z. Brinkis, dr. A. ir R. epuliai, V. Roci nas, dr. A. Musteikis, dr. V. Majauskas, J. ir O. Baužiai, dr. P. Kisielius, V. Maželis, J. Smilgien . Iš viso Dainavoje surinkta 2015 dol.

Auk vajas t siamas ir toliau. Prašome ekius išrašyti CENTER FOR LITHUANIAN STUDIES vardu, pažymint, kad auka skiriama GPS projektui ir si sti šiuo adresu: Juozas Ardys, 855 Greener Place, Fairview, PA 16415-1567.

NUOŠIRDŽIAI D KOJAME BI IULEI

DR. ROŽEI ŠOMKAITEI

UŽ ATSIUST 1000 DOLERIU AUK " LAISV " ŽURNALUI.

ši auka palengvins apmok ti daugelio " laisv " skaitytoj prenu meratas Lietuvoje.

Taip pat nuoširdi pad ka ir 1998 met žurnalo r m jams, iki šio numerio išleidimo jau sp jusiems paaukoti didesnes sumas: K. Bružui, dr. V.A. Dambrovai, G. Drag nui, St. Džiugui, A. Girniui, R. Gurauskui, dr. J.P. Kazickui, kun. M. Kirkilui, D. Kojelytei, H. Klemerejytei (a.a. dr. F. Ignaitien s atminimui), V. Maželiui, G. Mickevi ienei-Mikonienei (a.a. dr. Br. Mikonio atminimui), M. Mikonienei, V. Naudžiui, E. Pakulienei, Br. Paulienei, V. Petruļiui, A. Pociui, S. Slavickui, M. Sodonui, dr. J. Šalnai, V. Volertui, dr. P. Žemai iui.

" laisv " leid jai ir administratorius

Zigmas Zinkevius, KAIP AŠ BUVAU MINISTRU, atsiminimai. Šioje Kaune neseniai išleistoje 135 psl. knygoje, kuri parašė buvęs Lietuvos Švietimo ir mokslo ministeris yra pateikta daugdomi faktai. Štai tik keletas knygos skyrių pavadinimai: Pirmosios dienos, Pietryčiai Lietuvos mokyklos, Už tautinį mokyklą, Kosmopolitai puola, ir kt.

Antanas Kušys, AUŠROS BELAUKIANT. Šioje knygoje „Varpo“ redaktorius A. Kušys sudėjęs nepaprastai vertingą rinkinį savo straipsniams, spausdintų 1952-1996 m. JAV lietuvių spaudoje. Juose atsispindi užsienio lietuvių veikla, rūpesčiai ir darbai, prasidėję dar tais laikais, kai reikėjo šaukti ir kalbėti pasauliui už pavergtą ir nutildytą tautą. Autorius juose atvirai rašo ideologinius, kultūrinius ir politinius temomis, džiaugiasi Lietuvos Atgimimu ir rūpinasi jos ateitimi. Knygoje 610 psl. ir vardynas. Kieti viršeliai. Išleido „Saulabrolio“ leidykla Vilniuje 1997 m.

Mindaugas Bloznelis, LIETUVOS IŠLAISVINIMO TARYBA. Medžiaga veiklos studijai. Tai LIT'o istorijos nuo 1944 metų, organizacinės struktūros, politinės ir rezistencinės veiklos kruopštus aprašymas su vardynu ir kiti, kurių rezistentų nuotraukomis bei biografijomis. Knyga 291 psl., išleista 1997 m. „Minties“ leidyklos Vil-

niuje.

J. rat Vyliūtis, VLADAS BALTRUŠAITIS. Išsami Vilniaus operos solisto V. Baltrušaičio, viliu daugelį metų gyvenusio Vakaruose, monografija. Gausiai iliustruota, papildyta vairiais artingim žmonių atsiminimais, laiškais, šie kietais viršeliais 447 psl. knygą išleido 1996 m. „Scenos“ leidykla Vilniuje.

Apolinaras P. Bagdonas, NEMIRŠTANIOS GODOS, Poezijos rinktinė, šioje A. P. Bagdono neseniai išleistoje knygoje poezijos mėgėjas ras lietuviškos ir žemaitiškos poezijos posmą. Vieni paimti iš jau anksčiau išleisto autoriaus knygų, kiti visai nauji. Rinkinys 164 psl., išleido Žemaičių kultūros draugija Vilniuje 1998 m.

Algimantas Taškinas, NEREIKALING SVETIMŽODŽI RINKINYS. Nedidelė, vos 64 psl. knygutė, tačiau būtina ir reikalinga ne tik lietuviškos spaudos redaktoriams ar bendradarbiams, bet ir kiekvienam lietuviui, ypač Lietuvoje. Knygutė surinkta labai daug vartojamą, bet nevertotiną, žodžių - skolinių, barbarizmą. Duok Dieve, kad ši knygutė būtų mūsų kalbos švarinimo pradžia. Ją išleido Lietuvos studijų samboris Tasmanijos universitete, Australijoje, 1998 m.

ISTORIJA, XXXVI tomas, Lietuvos aukštųjų mokyklų darbai,

Vilnius, 1997. Tai Vilniaus Pedagoginio universiteto leidinys, redaguojamas redakcin s kolegijos. 334-riuose puslapiuose sutelkti daugelio bendradarbi straipsniai vairiomis istorin mis temomis. Gal pats domiausias yra Memuar skyriuje išspausdinti dr. Stasio A. Ba kio atsiminimai apie Lietuvos diplomatin tarnyb (1940-1990).

VARPAS, Nr. 32, 1997-1998. Šis „Varpo“ numeris (194 psl.) ir v l pilnas aktuali straipsni istorin mis, politin mis ir visuomenin mis temomis. Žurnalas skiriamas „tautos bei žmogaus laisvei, tautinei kult rai ir lietuvybei“. „Varp“ Amerikoje jau daugel met redaguoja Antanas Ku ys, leidžia Varpinink filisteri draugija-

POLITOLOGIJA, 1997/2. Vilniaus universiteto Tarptautini santyki ir politikos moksl insti-

tuto du kartus metuose leidžiamas žurnalas. Šis numeris 154 psl., daug vairi straipsni iš politini moksl srities. Redaguoja plati redakcin kolegija. Gražiai apipavidalintas „Mork no ir Ko“ spaustuv je Kaune.

LAIŠKAI LIETUVIAMS. Religin s ir tautin s kult ros žurnalas, 1998, rugs jis, Nr. 8. Žurnal redaguoja Juozas Vaišnys, SJ ir Algirdas Paliokas, SJ. Leidžia T vai J zuitai ikagoje.

DAINAVA - 40. Kas penkeri metai išleidžiamas leidinys apie LRK Federacijos kurt prieš 40 met Dainavos jaunimo stovykl Michigan'o valstijoje, š aštunt j numer (68 psl.) suredagavo Vacys Roci nas, ir v l skaitytojui atskleid s Dainavos istorij , jos grož ir reikalingum lietuviškam išėivijos jaunimui ir organizacijoms.

